

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Család és karrier

Egyetemi hallgatók jövőtervei

Országos kutatás

Gyorsjelentés

A kutatást támogatta:

Emberi Erőforrások Minisztériuma Család- és Ifjúságügyért Felelős Államtitkárság

Három Királyfi, Három Királyné Mozgalom

A gyorsjelentés szerzői: dr. Bacskai Katinka, dr. Bocsi Veronika, Ceglédi Tímea, Dusa Ágnes, dr. Engler Ágnes, dr. Fényes Hajnalka

Kutatásvezető, szerkesztő: dr. Engler Ágnes

Technikai szerkesztő: Hörich Balázs

2017

Tartalomjegyzék

Bacsikai Katinka: Demográfiai háttér és a minta bemutatása	3
Engler Ágnes: Párkapcsolati elköteleződés és párkapcsolati jellemzők	14
Engler Ágnes: Egyetemisták gyermekvállalási tervei.....	24
Engler Ágnes: A származási család és a tervezett család jellemzői.....	33
Ceglédi Tímea: Munka és eredményesség	38
Dusa Ágnes: Külföldi tanulás és munka	47
Bocsi Veronika: Hallgatók értelmiségkonceptiói.....	58
Fényes Hajnalka: A fiatalok véleménye az apaszerepekről és a nemi szerepekről.....	68
Fényes Hajnalka: Önkéntesség és civil aktivitás a fiatalok körében.....	73
Bocsi Veronika: Jövőkép	78

Bacskai Katinka: Demográfiai háttér és a minta bemutatása

A Család és karrier kutatás (CSAK) célcsoportját a nappali tagozatos tanuló egyetemisták jelentették. A kutatásba összesen 11 egyetem hallgatói kerültek bevonásra 8 magyarországi városból (Budapest, Győr, Szeged, Pécs, Kaposvár, Debrecen, Nyíregyháza, Eger). A papíralapú lekérdezés során 1502 értékelhető kérdőívet kaptunk vissza.

Az alábbi fejezetben bemutatjuk a kutatás mintáját, amelyet összevetünk országos adatokkal. Az információkra azért van szükség, mert ezeknek fényében értelmezhetőek azok az eredmények, amelyek a további fejezetekben leírásra kerülnek.

A mintavételi eljárás

A kutatás alapsokaságát Magyarország nappali tagozatos (teljes idejű) képzésben tanuló hallgató képezte, kivéve a frissen belépő elsőéveseket (BA vagy osztatlan képzésben az I. évfolyam). A mintavételi eljárása során rétegzett mintavételt alkalmaztunk, amelynek során három különböző szempontot érvényesítettünk. Egyfelől törekedtünk arra, hogy az ország minden területéről kerüljön be azonos számú intézmény. A felsőoktatási kutatások gyakran regionálisak és még gyakrabban főváros központúak. A mi kutatásunk témája szempontjából kiemelt jelentőséggel bírt, hogy a különböző földrajzi régiókban tanuló hallgatók véleményét érdemileg össze tudjuk hasonlítani, hiszen a családalapítási tervek társadalom-földrajzilag is erősen meghatározottak.

Második lépésként törekedtünk arra, hogy valamennyi tudományterület hallgatói képviseltesék magukat a kutatásban, a tudományterületi felosztáshoz az MTA tudományterületi besorolását használtuk. Harmadik lépcsőként szempont volt, hogy a kisebb és a nagyobb intézmények hallgatói is bekerüljenek a mintánkba. Ez azért fontos, mert a nagyobb intézmények mindig erősen túlsúlyba kerülnek hallgatószámuknál fogva az országos statisztikákban, de tekintettel kutatásunk feltáró jellegére, súlyt kellett helyeznünk a kisebb intézmények hallgatóinak véleményére is. A lekérdezés az intézményekben szemináriumi csoportokban történt.

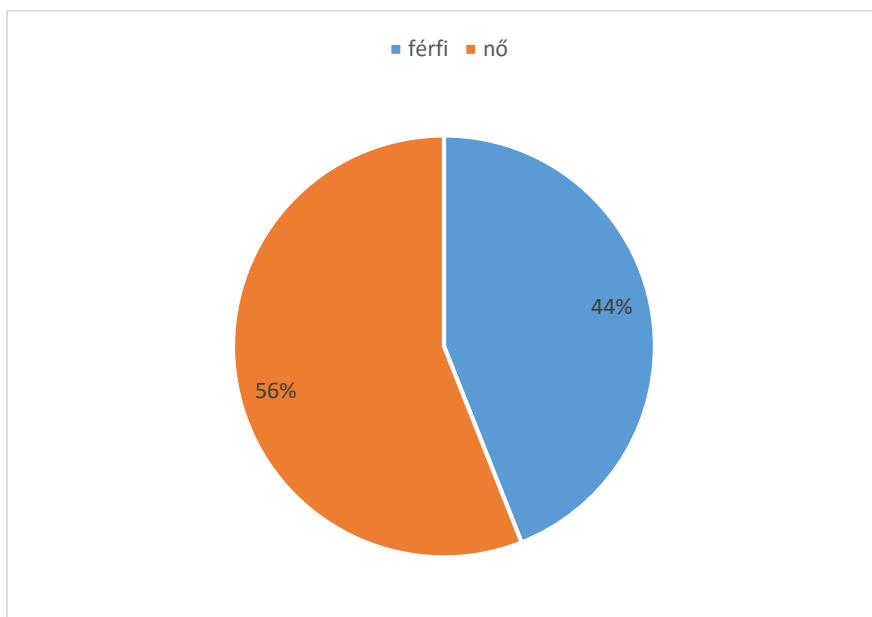
A mintavételi eljárásból következik, hogy a minta nem szorosan vett értelemben valószínűségi, tehát nem teljesen véletlenül kerültek bele hallgatók. A minta nem nevezhető reprezentatívnak a szó szigorúan vett tudományos értelmében, vagyis nem jelenthetjük ki, hogy az itt felsorolt adatok és vélemények statisztikailag megegyeznek az országos hallgatói adatokkal és véleményekkel. Azonban a szakértői csoport által átgondolt és kivitelezett mintavétel biztosítja azt, hogy hiteles és valós képet kapjunk az ország felsőoktatásban tanuló

hallgatóiról. Tovább növeli a minta megbízhatóságát, hogy nem online kérdőívek kerültek kitöltésre, hanem papír alapon, csoportosan töltötték ki a hallgatók, így azok is válaszoltak a kérdésekre, akik egyébként egy online kérdőívre nem válaszoltak volna. Ezzel elkerültük azt a torzítást, hogy csak a motivált hallgatók válaszoljanak a kérdéseinkre.

A hallgatók demográfiai jellemzői

Kutatási témánk tekintetében az egyik legfontosabb a hallgatók nemi arányának eloszlása. A hazai felsőoktatásban 51,7%-os a női hallgatók aránya a vizsgálat évében¹. A mi mintánkban is ez az arány jellemző, de valamivel magasabb, 56% a női hallgatók aránya. A megkérdezett férfiak és nők átlagéletkora egyaránt 24 év.

1. ábra: A hallgatók nemi eloszlása a CSAK kutatásban (%)

Forrás: CSAK 2017 (N=1372)

A mintavétel során arra törekedtünk a kisebb intézményekről kevesebben, a nagyobbakból többen kerüljenek be a mintába. A kutatás tanévében, vagyis a 2016/17-es tanévben Magyarországon 65 felsőoktatási intézmény nappali képzésein 205,6 ezer hallgató tanult a KSH adatai szerint², ezek közül az intézmények közül válogattunk. A 2. diagramon jól látszik, hogy a nagyobb intézményekből valóban magasabb százalékban érkeztek vissza kérdőívek az eredeti

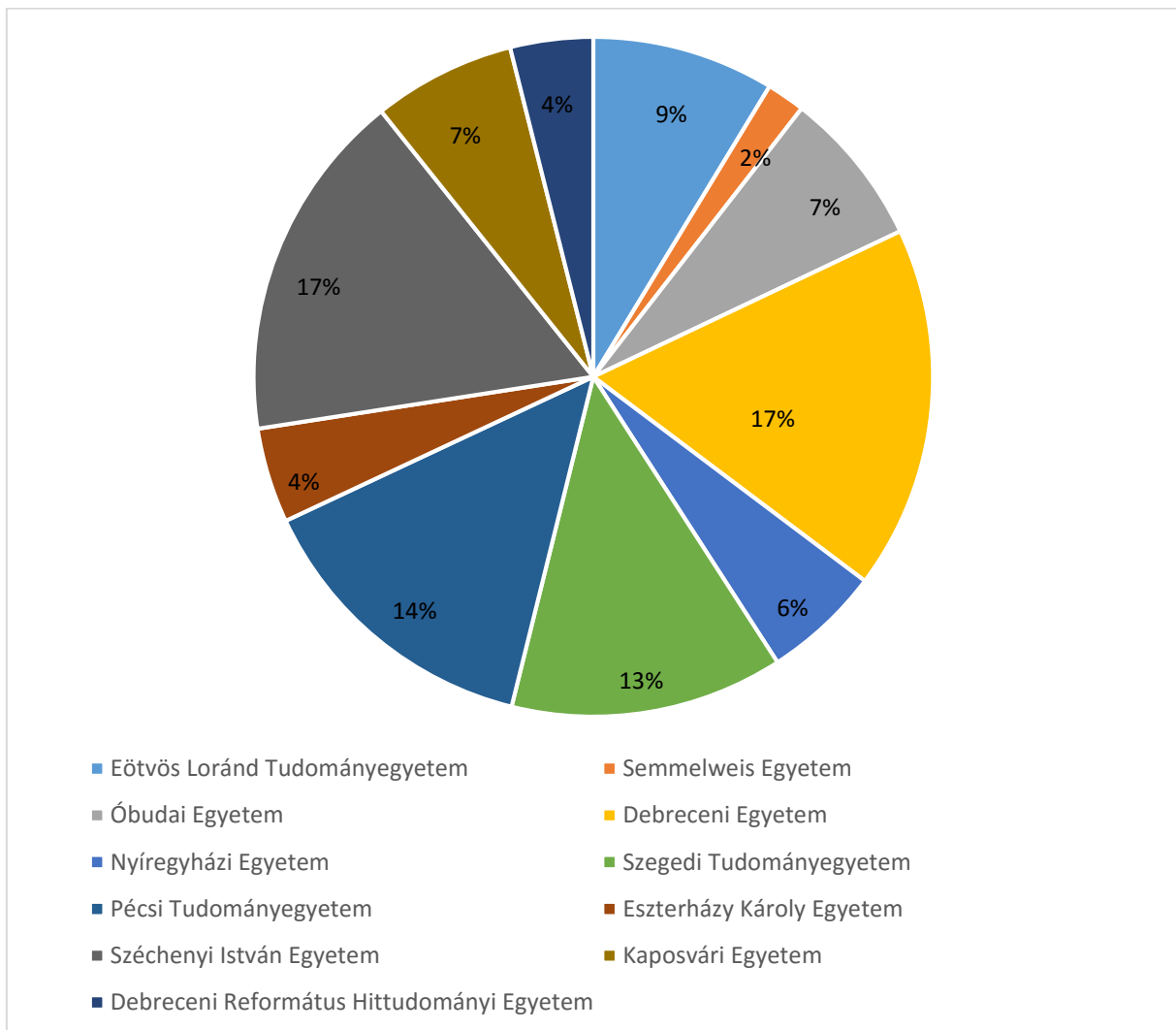
¹ Oktatási Hivatal adatai a 2016/17 tanévre vonatkozóan.

https://www.oktatas.hu/felsooktatas/felsooktatasi_statisztikak

²<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/oktatas1617.pdf>

célkitűzésnek megfelelően, mivel a nagyobb, számos karral rendelkező tudományegyetemen több tudományterületen is kérdeztünk meg hallgatókat, míg a kisebb, szűkebb profilú intézményeken általában csak egyetlen, a fő profilba tartozó tudományterületről. Az intézményben megkérdezettek száma tehát nem egyenesen arányos az intézmény valós hallgatói létszámával, inkább karjainak sokszínűségét mutatja, ezért is került a legtöbb karral rendelkező Debreceni Egyetem a legtöbb hallgatóval a mintába.

2. ábra: A válaszadók százalékos eloszlása az egyetemek között a CSAK kutatásban (%)

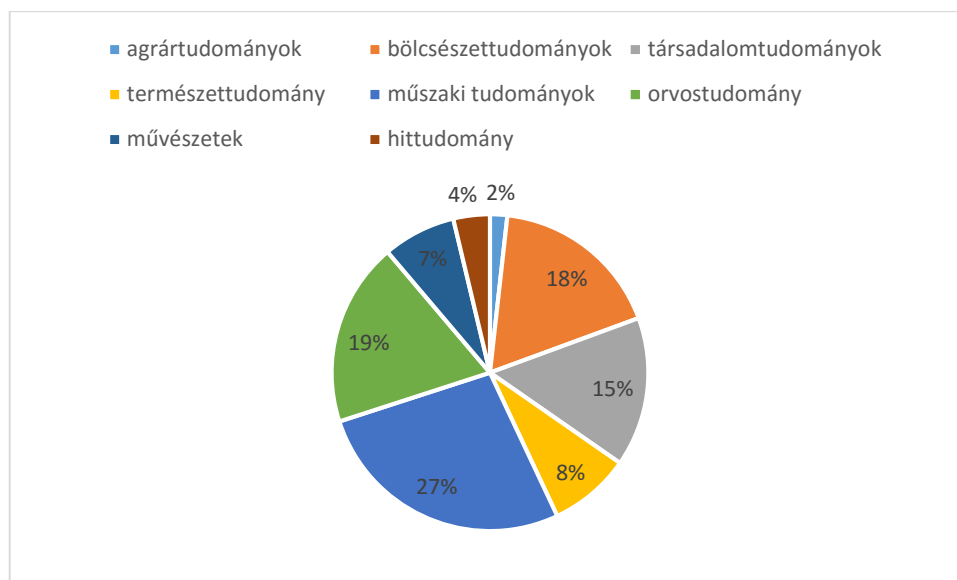

Forrás: CSAK 2017 (N=1370)

A mintaválasztás során arra is törekedtünk, hogy valamennyi tudományterületről kerüljenek be hallgatók. A tudományterületek besorolásában nincsen minden téren konszenzus, ezért mi a Magyar Tudományos Akadémia besorolását vettük alapul. Ez nem követi pontosan a felsőoktatási statisztikákban használt (és egyébként a reformok és átalakulások miatt is változó

rendszer), ezért pontosan nem, csak nagy vonalakban tudjuk összevetni³. Azt látjuk, hogy nagyjából azonosak az arányok, a vallástudomány némiképp felül, az agrártudományok némiképp alul vannak reprezentálva.

3. ábra: A válaszadók tudományterületenkénti eloszlása a CSAK kutatásban (%)

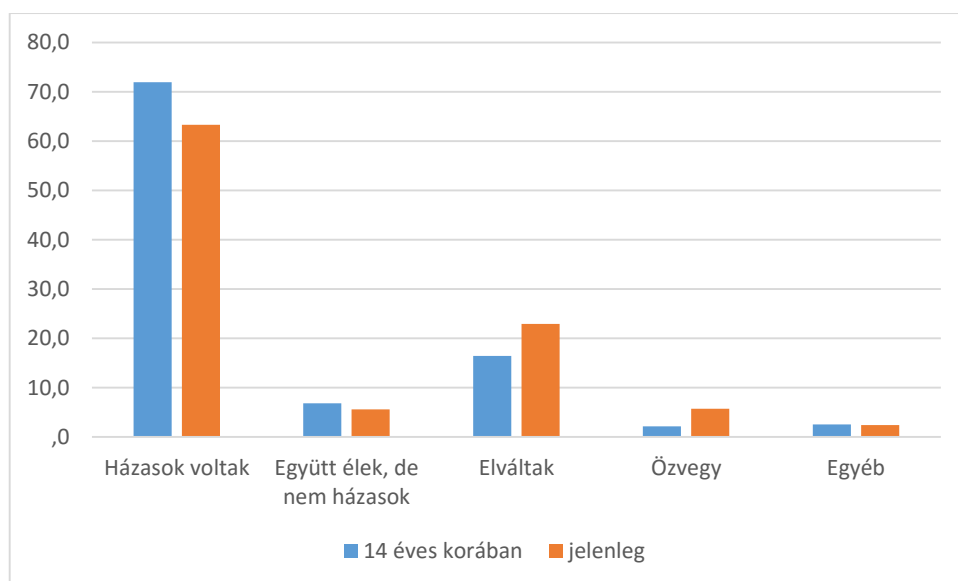

Forrás: CSAK 2017 (N=1474)

A minta általános leírása után néhány más jellemzőt is be kívánunk mutatni. A hallgatók családi háttere hatással van a családalapítási tervekre, ezért elsőként a családok intakt voltát vizsgáltuk meg. Mivel az idők folyamán ebben jelentős változások történhettek, ezért két életidőpontban is feltettük a kérdést. Megkérdeztük, hogy 14 éves korukban milyen családban éltek a válaszadók, illetve a jelenlegi állapotot. Azt látjuk, hogy a válaszok, ill. az egyik szülő elvesztésének aránya emelkedett az eltelt évek alatt. (4. ábra)

³ A jelenleg használt felsőoktatási statisztika a tanárszakosokat külön veszi, függetlenül az általuk tanult szakoktól, ill. nem számol külön a hittudománnyal mint önálló tudományággal.

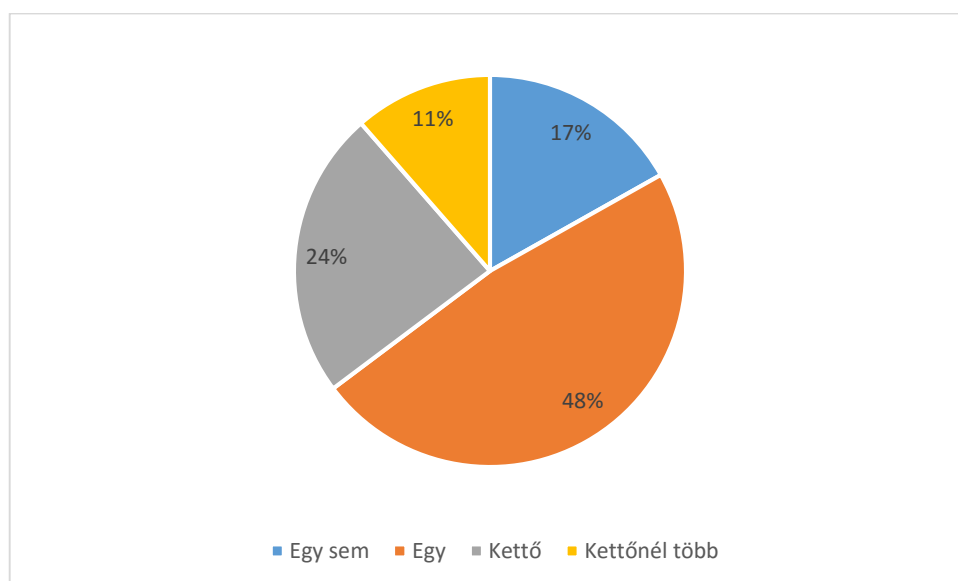
4. ábra: A válaszadók szüleinek családi állapota a CSAK kutatásban a válaszadó 14 éves korában és a válaszadás időpontjában (%)

Forrás: CSAK 2017 (N=1368)

Természetesen kíváncsiak voltunk a család nagyságára is. (5. ábra) Azt találtuk, hogy a hallgatók 17%-nak nincsen testvére, majd fele kétgyermekes családban nőtt fel, negyedük három gyermekes családban, de jelentős az ennél több gyermekes családok aránya is. Ezek az adatok lényegesen magasabbak, mint az országos átlag a KSH legutóbbi népszámlálási adatai szerint.

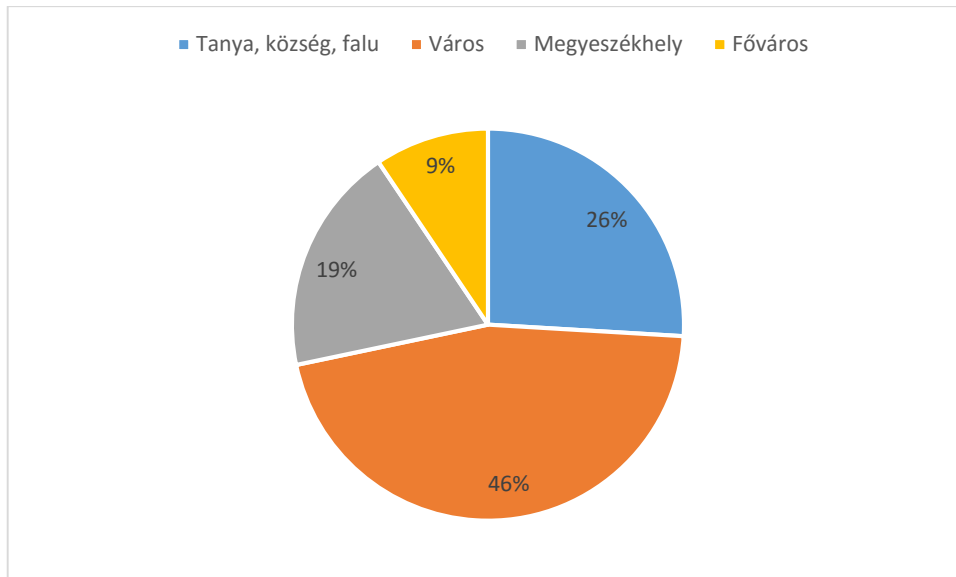
5. ábra: A válaszadók testvéreinek száma a CSAK kutatásban (%)

Forrás: CSAK 2017 (N=1365)

A válaszadás időpontjában az adatközlők több mint háromnegyede városban élt. Csaknem fele, kisebb városban, 19%-uk megyeszékhelyen és 9%-uknak a főváros volt az állandó lakóhelye. (6. ábra)

6. ábra: A válaszadók állandó lakóhelyének település típusa a CSAK kutatásban (%)

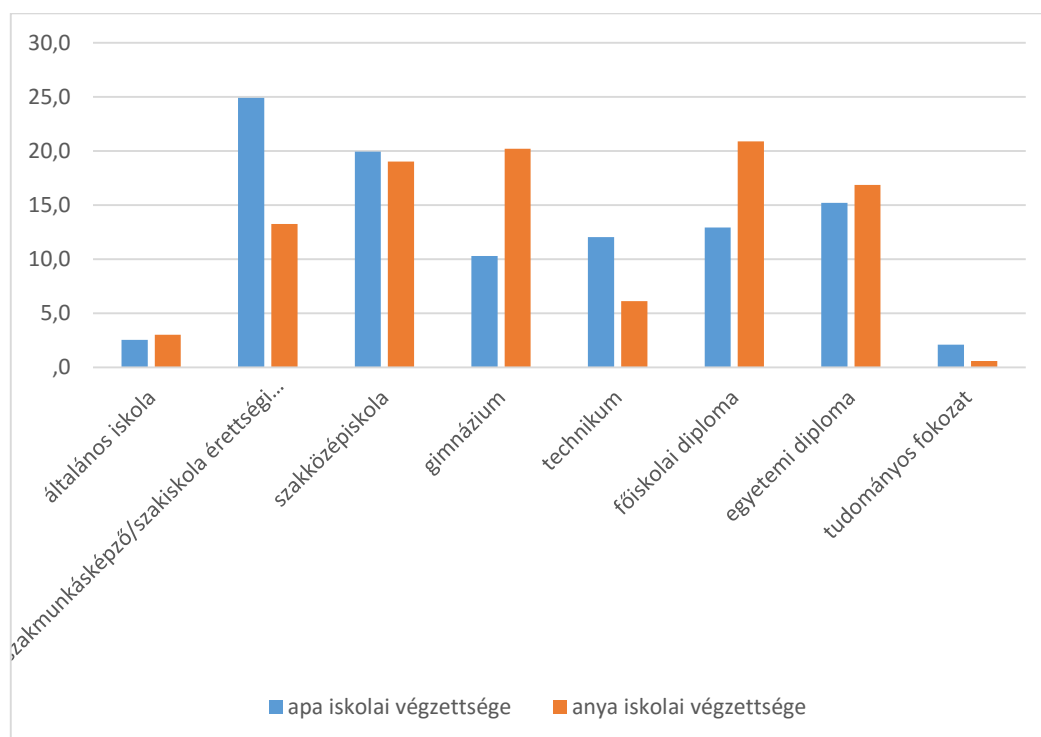

Forrás: CSAK 2017 (N=1357)

A szülők iskolai végzettségének vizsgálata azt mutatja, hogy általában az anyák rendelkeznek magasabb iskolai végzettséggel. Az EUROSTUDENT V. kutatás adatai alapján a nagy országos mintában a nappali képzésben résztvevők 52,6 %-ának szüleinek van felsőfokú végzettsége⁴, a mi mintánkban ez az arány alacsonyabb. Érdekes eredmény, hogy az apák iskolai végzettsége mindkét nem esetében azonos, a férfi hallgatóknál azonban jellemzőbb a magasabban képzett édesanya. (7. ábra)

⁴http://www.felvi.hu/pub_bin/dload/eurostudent/eurostudent_studies_hu_web_ISBN_nelkul.pdf

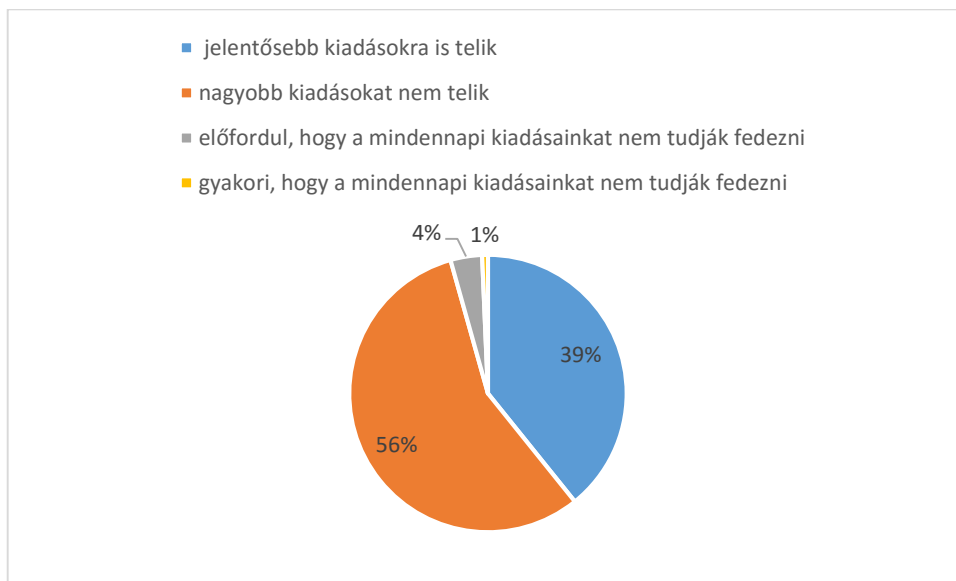
7. ábra: A válaszadók szüleinek iskolai végzettsége a CSAK kutatásban (%)

Forrás: CSAK 2017 (N=1369)

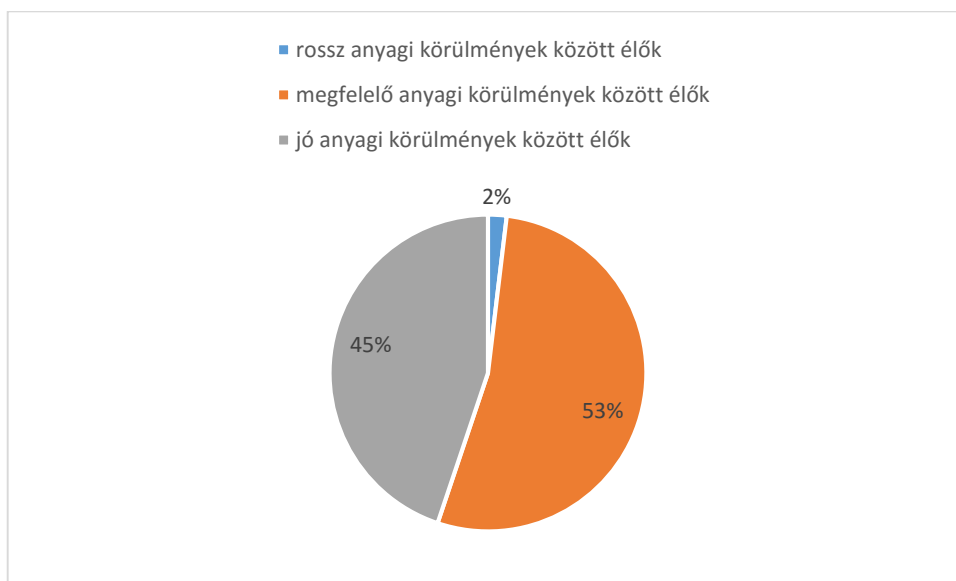
A hallgatók anyagi háttérét két különböző mutatóval is mértük. Egyfelől megkérdeztük, hogyan látják a saját anyagi helyzetüket (szubjektív anyagi helyzet). Csaknem negyven százaléka a válaszadóknak nyilatkozott úgy, hogy jelentősebb kiadásokra is telik náluk, sőt megtakarítani is tudnak. A minta több mint felében pedig úgy látják, hogy bár nagyobb kiadásokat tervezetlenül nem tudnak vállalni, de mindennapi megélhetési gondjaik nincsenek. Mindössze 4% esetében jelent ez gondot, további egy százalék pedig gyakori napi megélhetési gondokról számolt be. (8. ábra)

8. ábra: A válaszadók subjektív anyagi helyzet megítélése a CSAK kutatásban (%)

Nagyjából ezekkel az eredményekkel harmonizált az objektív anyagi helyzet, amikor a hallgatók családjának tartós fogyasztási cikkeit mértük föl. Tartós fogyasztási cikkek esetében mobiltelefon, autó, saját ház/lakás, laptop és egyéb más jelentősebb értékű műszaki cikkek meglétét vizsgáltuk. Ezek esetében három kategóriát állapítottunk meg: azokat a hallgatókat soroltuk a rossz anyagi körülményekkel rendelkezők közé, akiknek három vagy annál kevesebb fogyasztási cikk állt rendelkezésére. Azokat, akik esetében szélesebb volt a skála (4-6 tartós fogyasztási cikkel rendelkeztek), a megfelelő anyagi körülmények között élőknek neveztük, akik szinte minden tartós fogyasztási cikkel rendelkeztek a felsoroltak közül, ők kerültek a jó anyagi körülmények között élők csoportjába. Az így kirajzolódó kép alapján a hallgatók 98%-a legalább középosztálybeli körülmények között él. (9. ábra)

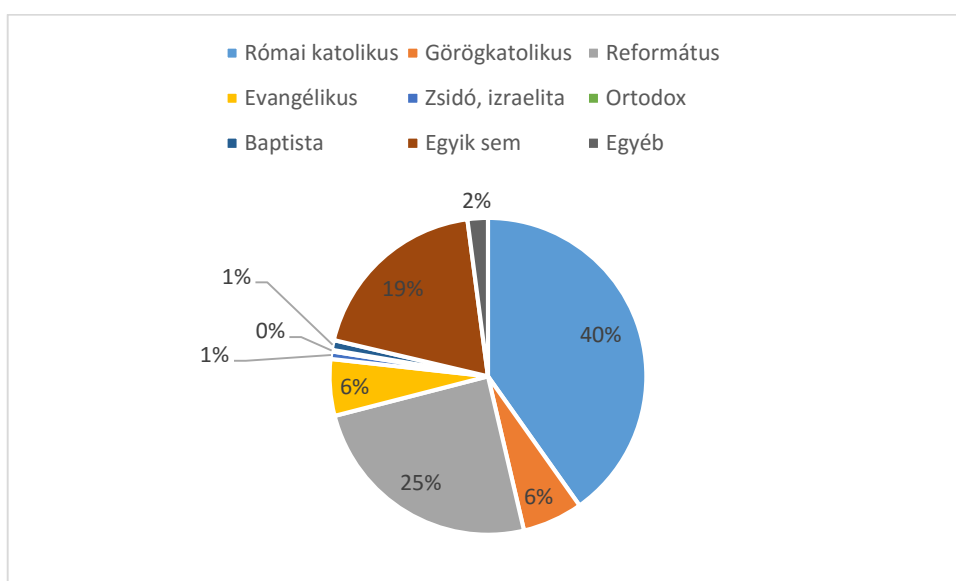
9. ábra: A válaszadók objektív anyagi helyzete a CSAK kutatásban (%)

Forrás: CSAK 2017 (N=977)

Érdeklődtünk a hallgatók vallásosságra vonatkozó jellemzőiről is, három kérdést tettünk föl ezzel kapcsolatban. Elsőként a hallgatók felekezeti hovatartozását kérdeztük meg. (10. ábra) A római katolikus felekezet tekintetében követi a 2011-es népszámlálási eloszlást, ugyanakkor az egyetemista mintában többen kötődnek felekezetekhez, mint az országos átlag. A reformátusok magasabb aránya részben fakad, hogy az egyik kutatott intézmény a Debreceni Református Hittudományi Egyetem volt.

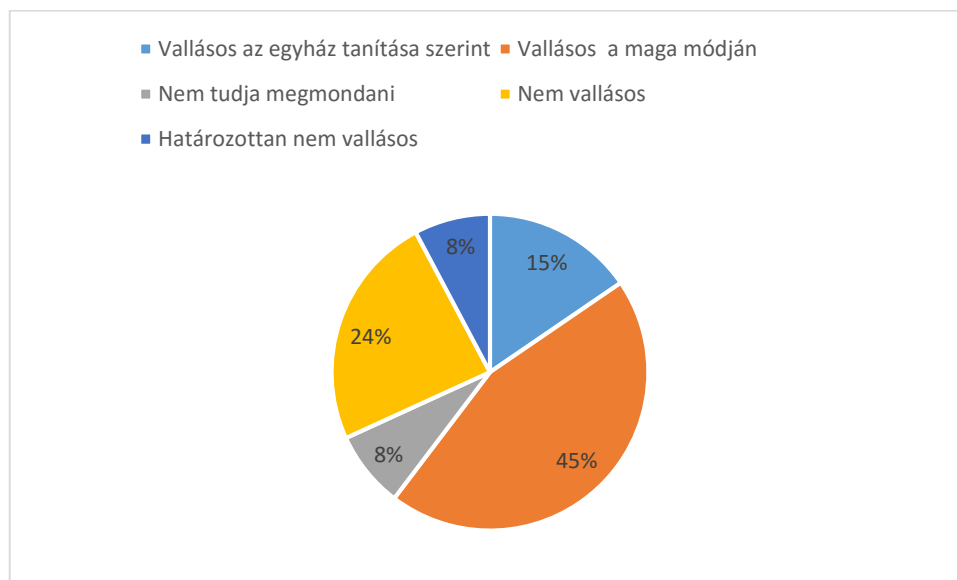
10. ábra: A válaszadók felekezeti eloszlása a CSAK kutatásban (%)

Forrás: CSAK 2017 (N=1299)

A vallásos önbesorolás a vallásosság mérésének egyik legjobb módja, amelyet Tomka Miklós munkássága nyomán egy ötfokú skálával mértünk. A mintánkban viszonylag magas a vallásosság valamely kategóriájába önmagát soroló válaszadó. Ha összehasonlítjuk az országos reprezentatív eredményekkel, akkor azt látjuk, hogy míg a teljes lakosság 17,9%-a tartozik az egyház tanítása szerint vallásos kategóriába, ettől alig marad el a mintánk átlaga (ne feledkezzünk meg a református egyetem hallgatóiról!). Az Ifjúság 2012-es kutatás adatai szerint azonban a fiatalok között ennél sokkal alacsonyabb az arány, csupán 7%, amely folyamatosan csökken (2000-ben még 10% volt). Hasonló a helyzet a maguk módján vallásosak körében, amely a mi mintánkban magasabb arányt mutat, míg az Ifjúság 2012 adatai alapján az országos (nem csak egyetemista) mintában csupán 31%.

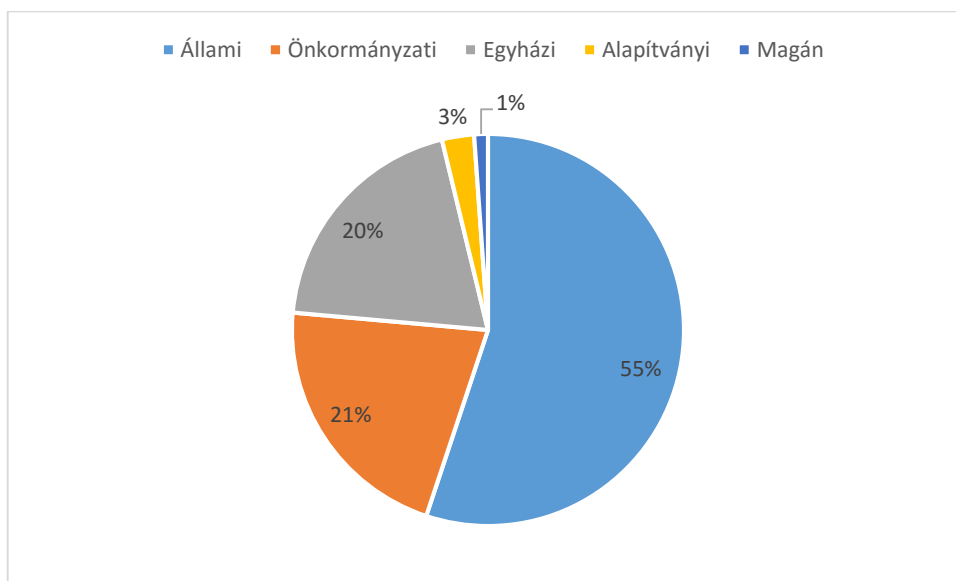
11. ábra: A válaszadók szubjektív vallásossága a CSAK kutatásban (%)

Forrás: CSAK 2017 (N=1326)

Már az általunk vizsgált korosztályt is érinthette a 2011-ben nagyfokú átrendeződést mutató középiskolai fenntartóváltás, ezért is kíváncsiak voltunk arra, hogy milyen fenntartású iskolákban végeztek a megkérdezettek. (12. ábra) Az eredményeken is látszik, hogy nagyjából a váltás környékén végzetteket kérdeztünk, hiszen az idősebbek többsége még önkormányzati, a fiatalabbak már állami vagy felekezeti fenntartású intézményben érettségiztek. A vallásossággal kapcsolatban fontos eredmény, hogy az egykori egyházi középiskolások vallásossága magasabb arányú, mint a mintaátlag, különösen az egyházasan vallásos kategóriában.

12. ábra: A válaszadók középiskoláinak fenntartótípusai a CSAK kutatásban (%)

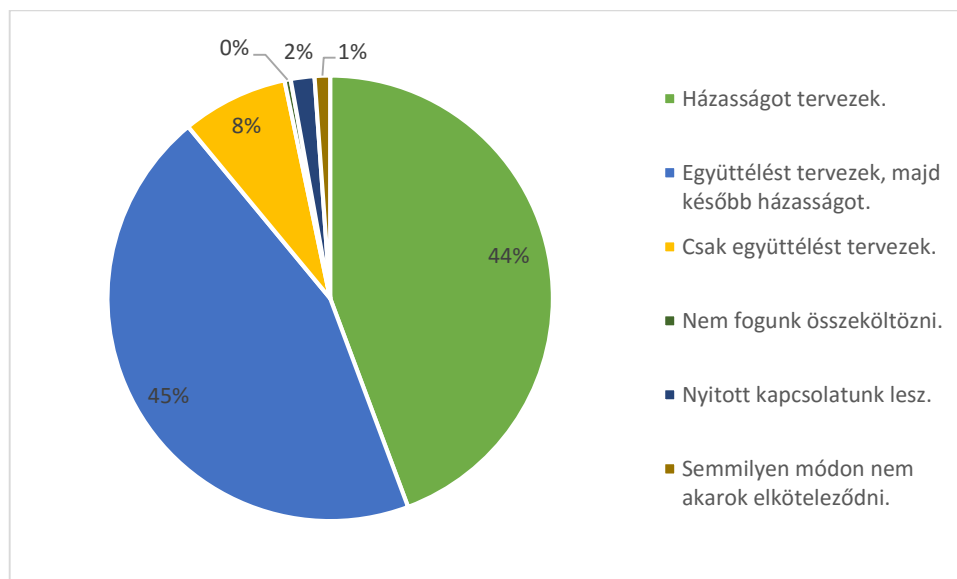
Forrás: CSAK 2017 (N=1323)

Engler Ágnes: Párkapcsolati elköteleződés és párkapcsolati jellemzők

A kutatás során kiemelt figyelmet fordítottunk arra, hogy megismerjük az egyetemista fiatalok párkapcsolatról való gondolkodásmódját, értékrendjét, illetve a kapcsolati terveiket: mikor, milyen körülmények között, milyen formában kívánnak kapcsolatot létesíteni.

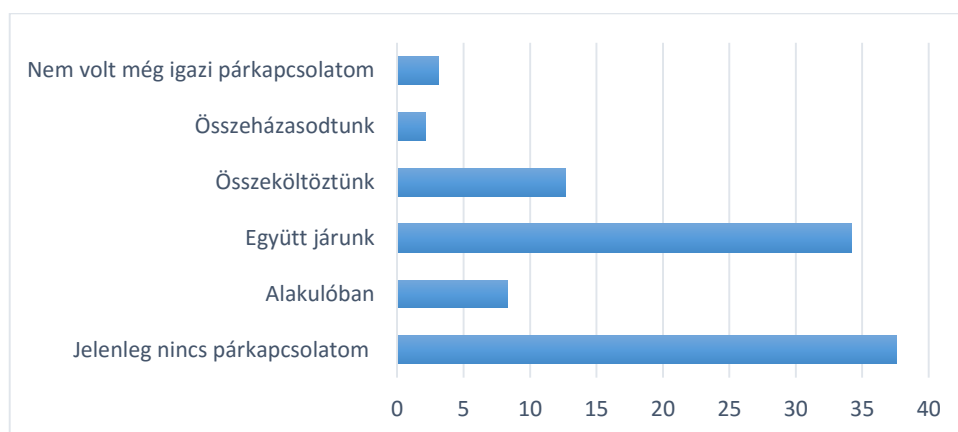
A megkérdezett egyetemisták a házasságot nem tartják elavult intézménynek, csaknem mindenki foglalkozik házassági tervekkel (89%). Az olyan biztosan házasodni szándékosok, akik a megfelelő partner megtalálást követően azonnal házasságot kötnének, a minta 44%-át teszik ki. További 45% azon fiatalok aránya, akik együttélést követően lépnének frigré, amennyiben a próbaházasságként is felfogható közös élet működőképesnek bizonyul. 8%-ra tehető azok aránya, akik a megkérdezés idején úgy vélik, nem kötnek házasságot, de összeköltöznek. Az olyan alternatív párkapcsolati formák, mint a nyitott kapcsolat, látogató kapcsolat, vagy a tudatos szingliség nem jellemzőek a mintában.

1. ábra: A párkapcsolat formájával kapcsolatos tervek, százalék, N=1361

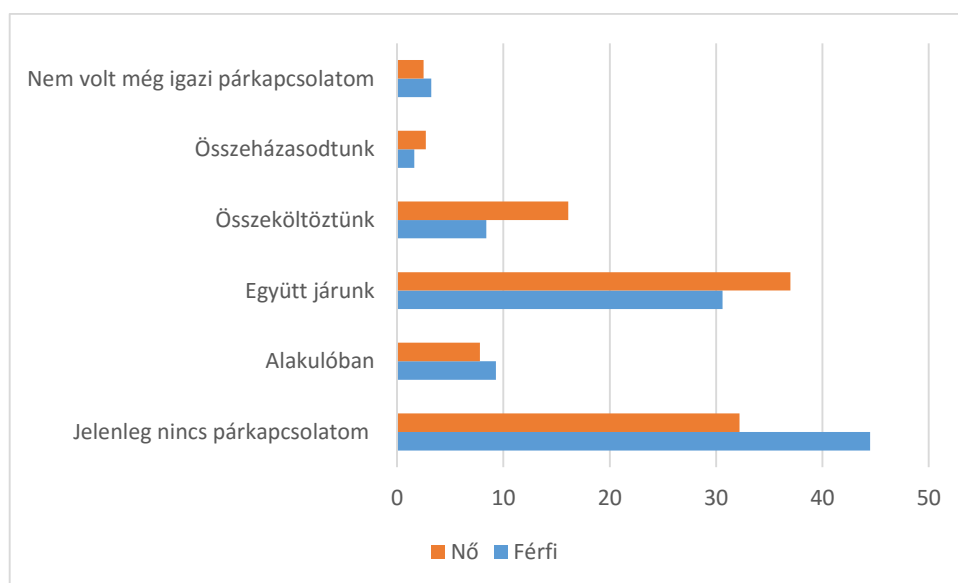
A megkérdezett egyetemisták 60%-a nyilatkozott úgy, hogy már volt egy évnél hosszabb párkapcsolata, további 18%-nak érte el legalább a féléves időtartamot. A felmérés idején a fiatalok 37%-nak nem volt partnere, 8%-uk esetében éppen kibontakozóban volt egy lehetséges kapcsolat. 34%-uknak volt barátja vagy barátnője, további 13%-uk össze is költözött partnerével. A mintába 29 olyan egyetemi hallgató került (2%), akik már házasságban éltek. (2. ábra1. ábra)

2. ábra: Az egyetemisták párkapcsolati jellemzője a megkérdezés idején, százalék, N=1366

A fenti kérdést nemek szerint vizsgálva szignifikáns eltérésre találunk. A 3. ábra tanulsága szerint a nők aktívabbak párkapcsolatok terén, mivel a házasok, az együttélők és az együttjárók között is több nőt találunk.

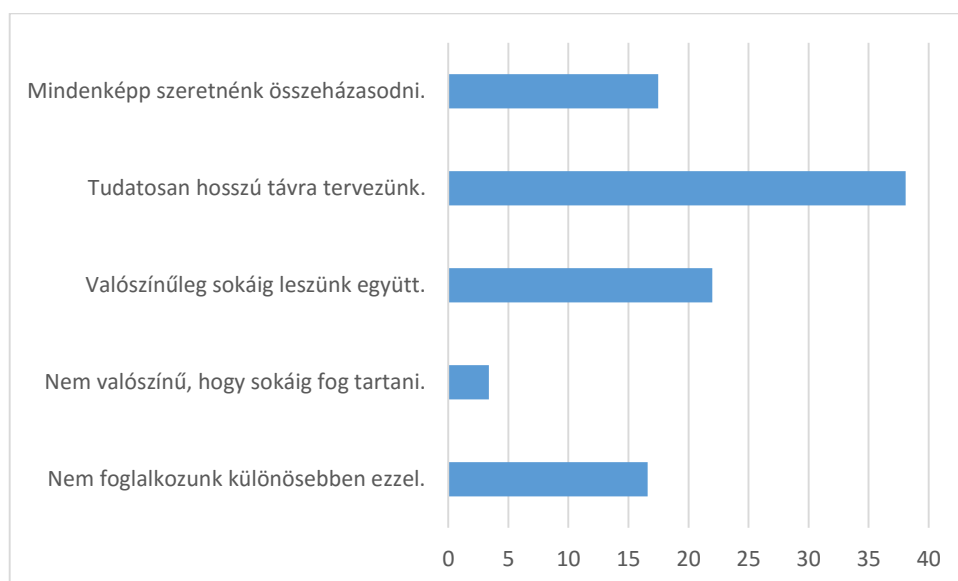
3. ábra: Az egyetemisták párkapcsolati jellemzője a megkérdezés idején nemek szerint, százalék, N=1366

p=0,000

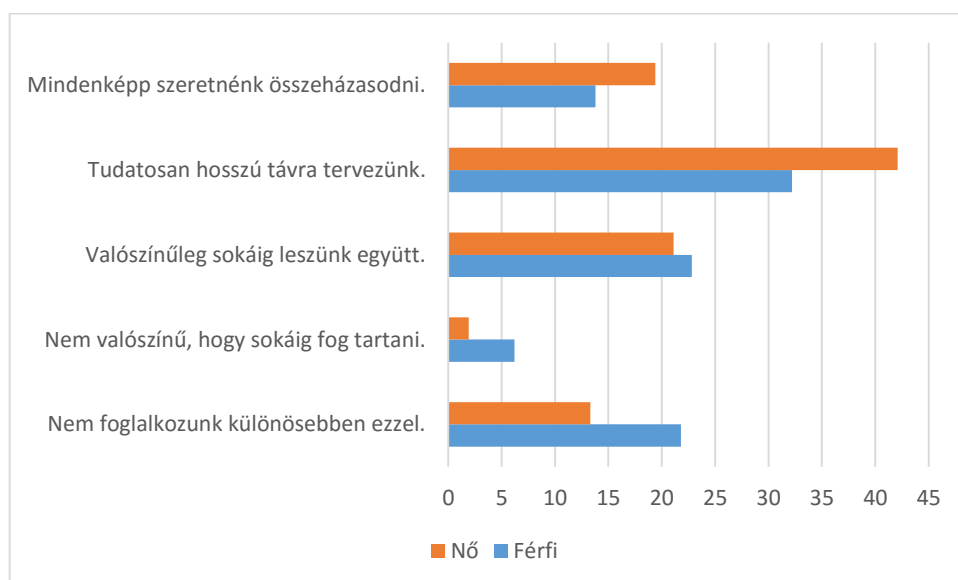
Nagyon fontosnak tartottuk megkérdezni, hogy a felkeresés idején partnerkapcsolatban lévők miként gondolkodnak kapcsolatuk jövőjéről. Összesen 801 fő válaszolta meg ezt a kérdést, mintegy kétharmaduk hosszú távúnak ítéli meg szerelmüket. 18%-uk már biztosan eldöntötte a házasságra lépést is, további 38% tudatosan tervez hosszú kapcsolatot, illetve további 22% valószínűsíti azt. A kapcsolatuknak jövőt nem ígérők és az azzal nem foglalkozók aránya együttesen mintegy 20%.

4. ábra: A megkérdezés idején párkapcsolattal rendelkezők terve, százalék, N=801

Igen erős szignifikáns összefüggést találunk nemi bontásban ennél a kérdésnél. (5. ábra) A nők – akiket előzőleg magasabb arányban is találtunk a különböző kapcsolati típusokban – eltökéltebbek kapcsolatuk jövője mellett, sokkal inkább kívánják házasságban szentesíteni azt, vagy tudatosan hosszú távra tervezni. A szkeptikusok vagy közömbösek között pedig inkább férfi válaszadókat találunk.

5. ábra: A megkérdezés idején párkapcsolattal rendelkezők terve nemek szerint, százalék, N=801

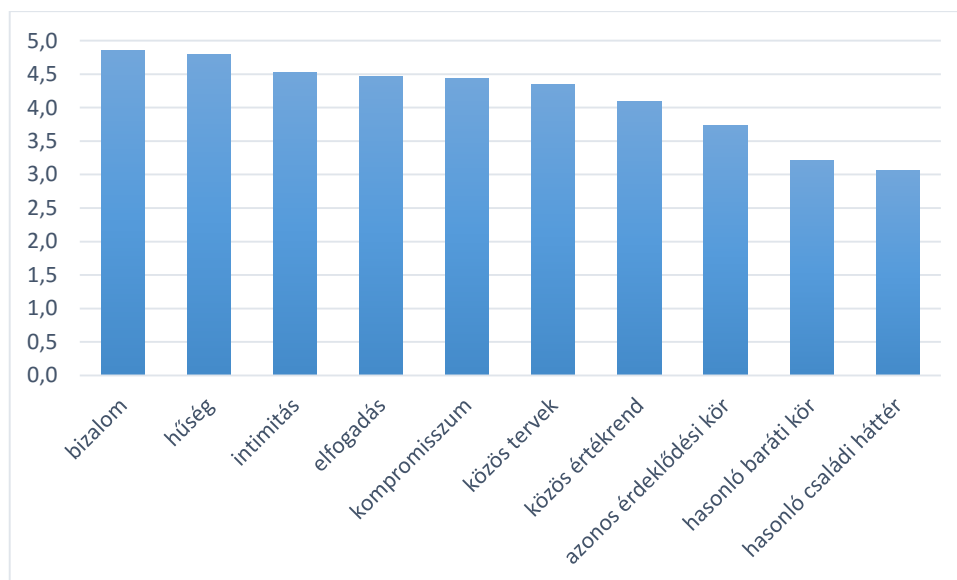

* 0,01-0,05, ** 0,001-0,01, *** 0,001

A magánéleti jövőtervek elgondolásában fontos szerepet játszik, hogyan gondolkodnak a fiatalok általában a párkapcsolatról, milyen feltételeit vélik megvalósulni annak létrejöttéhez és fennmaradásához.

A jó párkapcsolat definiálásában az olyan tulajdonságok domináltak, amelyek a hosszú távú elkötelezettséget jellemzik, így a bizalom és a hűség végeztek az első két helyen, csaknem maximális pontértéket elérve az ötfokú skálán (6. ábra). Szorosan követi ezt az intimitás, az elfogadás és a kompromisszum-készség, amelyek szintén az időtálló kapcsolat elengedhetetlen összetevői. Azok a kritériumok, amelyek a „hozott” (korábban kialakult) szegmensekre vonatkoznak, mint az azonos érdeklődési kör, hasonló baráti kör vagy akár a hasonló családi háttér ebben a rangsorban hátrébb sorolódtak, bár mind elérték a 3-as értéket az ötös skálán. A közös tervek és a közös értékrend 4-es feletti értéket vett fel, amely azt jelzi, hogy az egyéni háttér-jellemzők és közösségi kapcsolatok elé rangsorolják a közös jövőt és annak alapjait.

6. ábra: A jó párkapcsolat alapja, átlag ötfokú skálán, N=1295

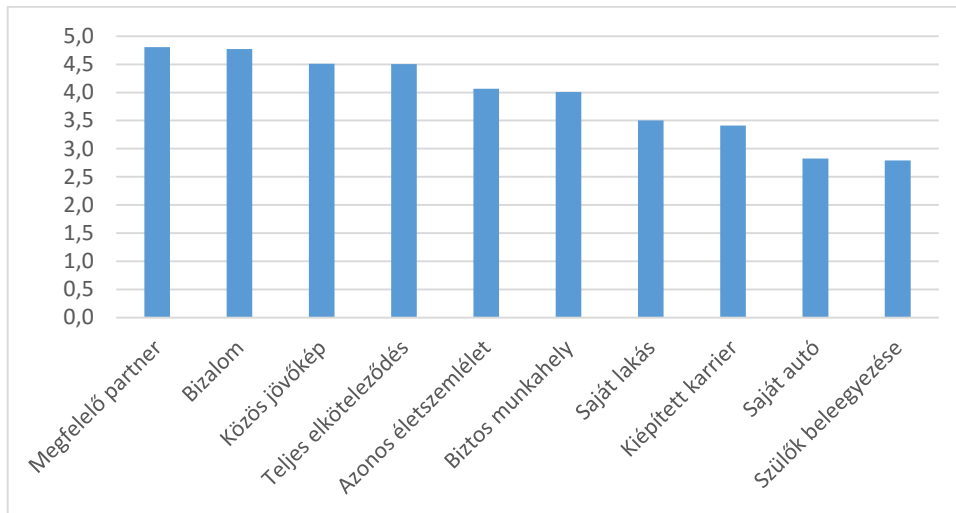

A párkapcsolati feltételekhez képest a házasságkötés feltételeinek számbavételéhez a korábbiaktól eltérő tényezők rangsorolását kínáltuk fel. Az attribútumok között helyet kaptak azok a materiális javak, amelyekhez általában a közös élet megkezdését kötik. A 7. ábra jól látható, hogy ezeket mégis hátrébb szorították az olyan jellemzők, amelyek kapcsolati értékeket hordoznak.

Természetesen első helyen végzett a megfelelő partner megtalálásának feltétele, azonban ugyanilyen fontossággal bír (4,8 pont az ötfokú skálán mérve) az egymás iránti bizalom, a közös jövőkép és a teljes elköteleződés (mindkettő 4,5). A kapcsolat mélységét és stabilitását meghatározó személyi tényezők tehát lényegesebbnek bizonyulnak, mint az olyan egzisztenciális feltételek, mint a munkahelyi biztonság, a saját lakás, autó vagy a karrier. A válaszadók úgy vélik tehát, hogy a házassági döntés elsősorban a párkapcsolat minőségén

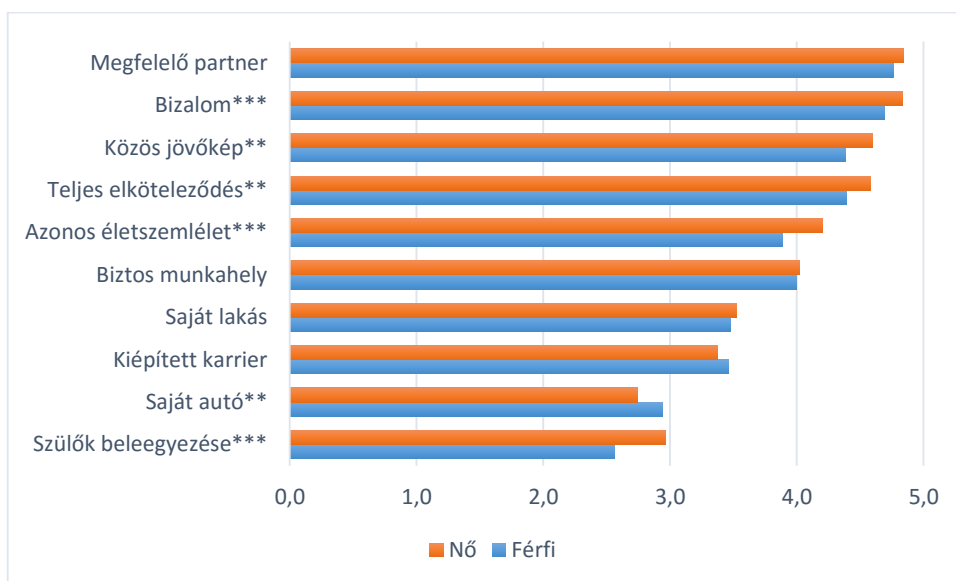
múlik, mintsem külső feltételek rendelkezésére állásában. A „másodlagos”, horizonton foglal helyet a szülők beleegyezése is.

7. ábra: A házasságkötés feltétele, átlag ötfokú skálán, N=1276

Érdeemes megfigyelni a házassághoz szükséges feltételek megítélését nemi bontásban. (8. ábra) Az egzisztenciális feltételeket a férfiak és nők csaknem egyformán tartják meghatározónak a házassághoz, kivételt képez a saját autó megléte, amelyet – nem meglepő módon – a férfiak preferálnak inkább. A házasság nem materiális feltételeit (bizalom, elköteleződés, közös jövőkép és életszemlélet) a nők inkább fontosnak tartják, ám a rangsor ennek ellenére egyik nem esetében sem változik meg. Megemlítenéd, hogy a házasság érzelmi alapjait igénylő nők kívánják inkább a szülők hozzájárulását is megkapni.

8. ábra: A házasságkötés feltétele nemek szerint, átlag ötfokú skálán, N=1276

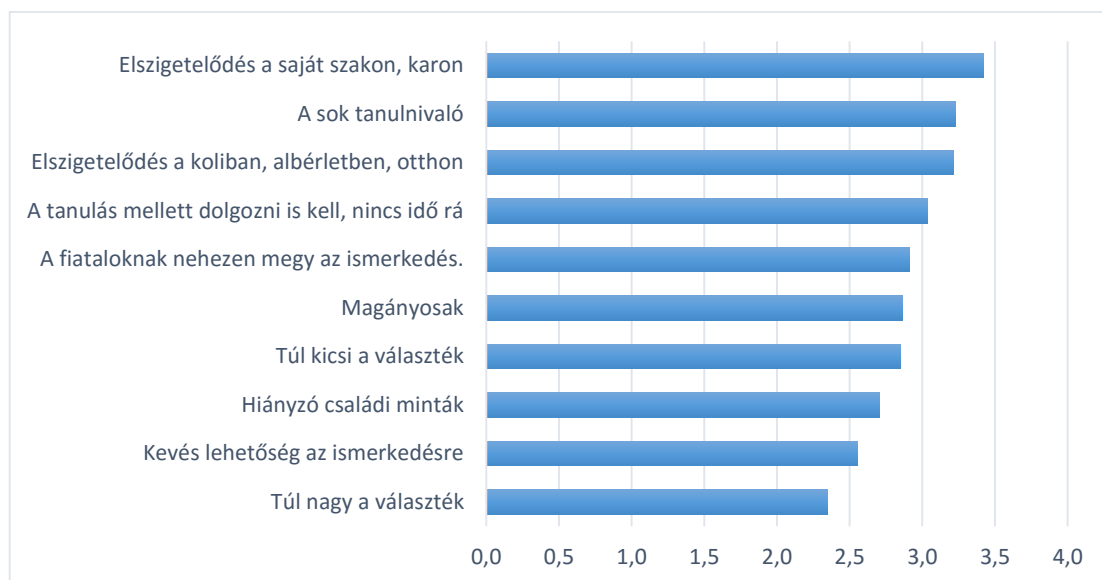

* 0,01-0,05, ** 0,001-0,01, *** 0,001

A korábbiakban láttuk, hogy az egyetemisták csaknem fele nem rendelkezik párkapcsolattal a megkérdezés idején, vagy korábban sem volt kapcsolata. Kérdésként merül el, hogy a felsőoktatási térben miért nincs elegendő lehetőség ismerkedésre, kapcsolatok létesítésére vagy fenntartására.

Az erre vonatkozó kérdésünkben felkínáltunk néhány lehetséges hátráltató tényezőt. A 9. ábra erőteljes elmagányosodásra hívja fel a figyelmet: a hallgatók úgy érzik, mind a szakjaikon, mind a privát életterükben elszigetelődnek, nincs lehetőségük kapcsolatok létesítésére. Ezt fokozza, hogy a tanulás és a munkavállalás miatt lekötött idő mellett már kevesebb idő és energia fordítható a társas kapcsolatokra. Ha mégis törekednek erre, azt tapasztalják, hogy nehezen megy az ismerkedés, és a választékot is inkább szűknek, mintsem bőségesnek tartják. A sikeres kapcsolatépítéshez a családi minták hiányát nem értékelik felül (négyes skálán 2,7 pont), ennek magyarázatául szolgálhat, hogy a minta nagy többsége teljes családban él. A "magányos farkas" attitűd csak 2,8-as értéket vett fel. Ez, valamint az elszigetelődés magas értékei azt jelzik, hogy alapvetően nem szeretnék egyedül lenni, de mégis izoláltan élik mindennapjaikat. Erre rakódik rá a tanulás és a munka terhe, amely ismét csak csökkenti a lehetőségeket, holott mindkettő éppen hogy jó alkalmat is teremthetne az ismerkedésre.

9. ábra: Az egyetemi évek során a párkapcsolat kialakulását hátráltató tényezők, átlag négyfokú skálán, N=1273

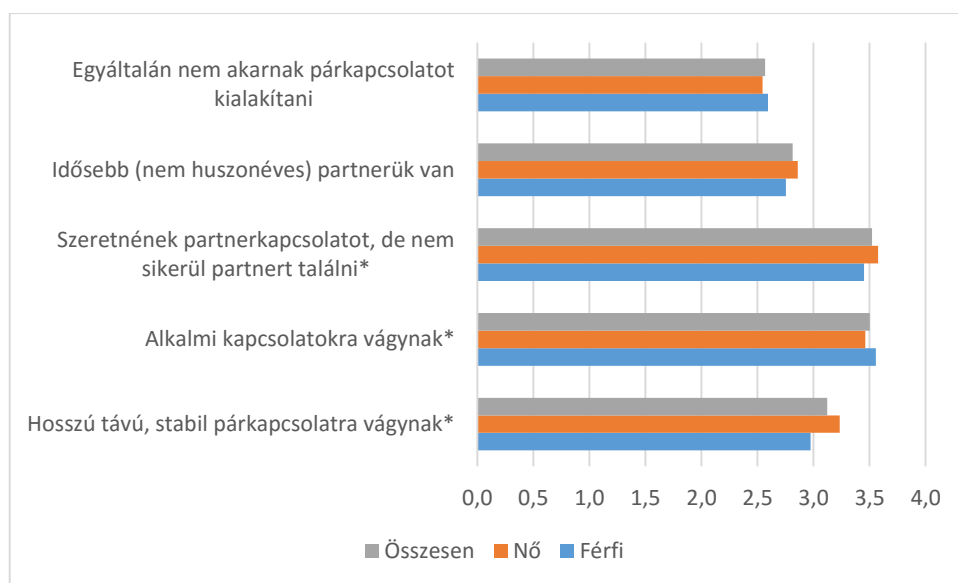

Az előző feltételezésünket (ti. az elszigetelődés nem akaratlagos) támasztja alá a 10. ábra: az egyetemisták kevésbé gondolják úgy, hogy a fiatalok egyáltalán nem törekszenek kapcsolatok kialakítására. Legkevésbé gondolják, hogy a mai egyetemisták egyáltalán nem akarnak párkapcsolatban élni, bár a vártnál magasabb átlagpontszámmal találkozunk (négyfokú skálán 2,5). Ellenben a komoly szándék ellenére sikertelen kapcsolatépítést értékelték legmagasabbra

(3,5), sőt, a hosszú távú kapcsolat vágya is erősebb értékkel jelenik meg (3,2). Az utóbbi két állítással a nők értettek inkább egyet. A férfiak az alkalmi kapcsolatokra való törekvést véleményezték erőteljesebbnek, ami egybevág a korábban tapasztaltakkal (ld. a férfiak párkapcsolati formájáról és azok jövőterveiről elmondottak).

Újfajta eredmény, hogy az alkalmi kapcsolatokra történő törekvés is magas értéket vett fel (3,5), holott a korábbiakban éppen a stabil kapcsolatra való igény volt felülreprezentált. Ne felejtjük azonban, hogy azokban a kérdésekben a hallgatók egyéni döntéseire kérdeztünk, itt pedig általában az egyetemisták párkapcsolati jellemzőiről van szó. Ez tehát jelzésértékkel szolgál arra vonatkozóan, hogy a kapcsolati és viselkedési mintázatokból inkább a futó partnerkapcsolatok iránti beállítódást „szűrjük le” a hallgatói társadalomban, mintsem a komoly szándékot. Erre lehet egy példa az ún. kitartott állapot, amikor is egy idősebb partner gondoskodik a hallgatóról valamilyen párkapcsolati formában. Az értékelés alapján ez ugyan nem túl gyakori, de határozottan jelen van a kapcsolati palettán.

10. ábra: Az egyetemisták párkapcsolati jellemzőinek megítélése, átlag négyfokú skálán, N=1214

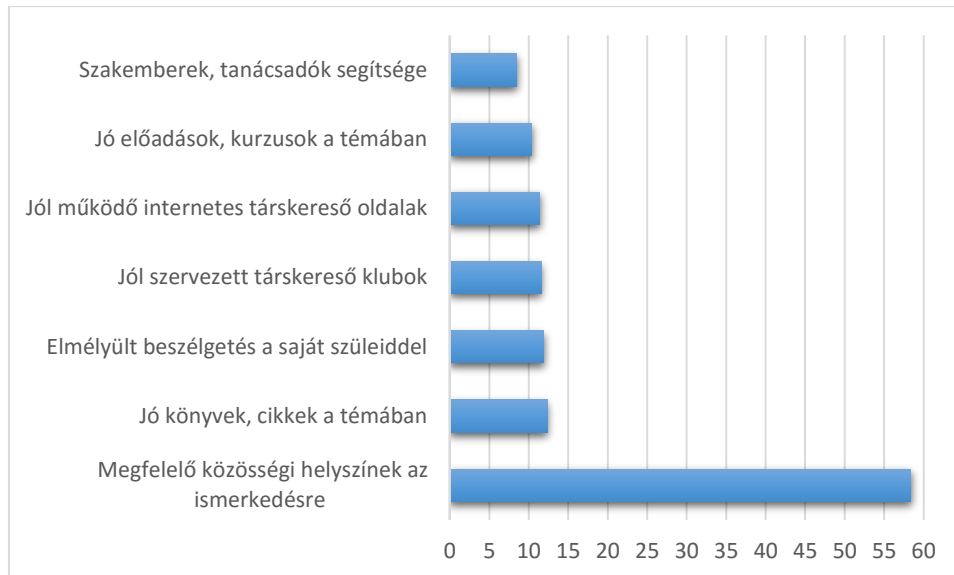

* 0,01-0,05, ** 0,001-0,01, *** 0,001

A felmérés során megkérdeztük, milyen segítségre lenne szükségük a párkapcsolatok létesítésében. A válaszadók 60%-a igényelné, hogy megfelelő közösségi helyek legyenek biztosítva az ismerkedésre. 12%-uk olvasna szívesen cikkeket, könyveket a témában. Szintén egytizedük igényel előadásokat, klubokat, de ugyanennyien szeretnének szüleikkel is elbeszélgetni a témáról. (11. ábra) Ezek az eredmények azt sugallják, hogy maguk kívánnak leginkább megbirkózni a feladattal, maximum közösségi tereket igényelnek hozzá. Egyéb információszerzéssel – legalábbis a felajánlott lehetőségek mentén – kevesen élnének. Ez abból

a szempontból is érdekes, hogy miközben a mai egyetemistákat elszigeteltnek, túlterheltnek érzik, akiknek az ismerkedést nehezen megy, mégsem számítanak szakmai vagy személyi támaszra.

11. ábra: Külső segítség iránti igény a megfelelő partner megtalálásához, százalék, N=1387

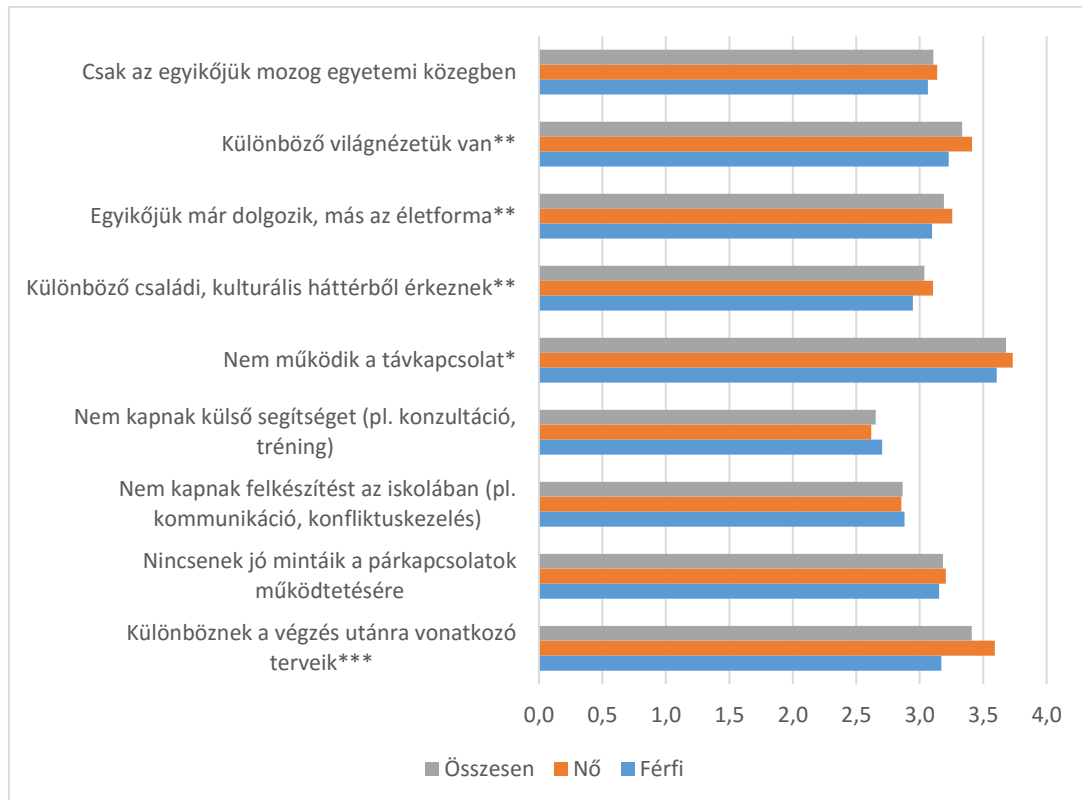
Az ilyen típusú tevékenységek (előadás, tréning stb.) nemcsak a párkapcsolatok kialakulását segíthetik elő, hanem hozzájárulhatnak a kapcsolatok fennmaradásához is. Az egyetemi évek alatt szövődő kapcsolatok bomlékonyságát más kutatásokból is ismerjük, jelen felmérés is utal rá: a megkérdezetteknek mindössze 3%-ának nem volt párkapcsolata (sőt a megkérdezettek jelentős többsége egyéves kapcsolatról is beszámol), a kitöltés idején közel 40%-uk mégis egyedül volt. Kérdőívünkben kifejezetten a hallgatói létben fogant párkapcsolatok fennmaradásának akadályaira voltunk kíváncsiak. (12. ábra)

A távkapcsolati forma bizonyult a legnagyobb nehézségnek (négyfokozatú skálán 3,7), amikor is a partnert valamilyen oknál fogva földrajzi távolság választja el (pl. már végzett, másik helyen tanul vagy dolgozik, szülővárosában maradt stb.). Második helyen végzett a jövőtervek különbözősége, eltérő elképzeléssel rendelkeznek a végzést követő évekről (feltehetőleg az elhelyezkedés vagy továbbtanulás földrajzi vonatkozásában). Különösen a lányok látják ezt feloldhatatlan problémának.

A geográfiai jellegű kockázati tényezőket életmódbeli és világnézeti különbségek követik. Amennyiben az egyik fél már kilép az hallgatói életformából vagy nem is volt részese annak, kevesebb kapcsolódási felület áll rendelkezésre. Utóbbi különösen veszélyeztetheti a párkapcsolat fennmaradását, hiszen szűkös a közös kulturális-társadalmi vonatkozás –

hasonlóan ahhoz, ha különböző családi háttérből vagy kultúrából érkeznek. A külső segítség vagy az intézményi felkészítés hiánya itt sem jelenik meg fajsúlyosan.

12. ábra: Az egyetemisták párkapcsolatai bomlékonyságának okai, átlag négyfokú skálán, N=1258

* 0,01-0,05, ** 0,001-0,01, *** 0,001

Összefoglalás

1. Az egyetemisták magasra értékelik a tartós párkapcsolatot, döntő többségük a stabil és hosszú távú kapcsolatot preferálja. A házasságot nem tartják elavult intézménynek, 90%-uk előbb vagy utóbb tervezi a házasságkötést.
2. Ugyanakkor a válaszadók megítélése szerint a mai egyetemista gondolkodásban legalább annyira jellemző az alkalmi kapcsolatokra való törekvés, mint a stabilitás iránti vágy. Egyértelműen érzékelik azonban azt is, hogy az egyetemisták szeretnének kapcsolatot létesíteni, de nem sikerül megtalálni a megfelelő partnert.
3. A jó párkapcsolat definiálásában az olyan tulajdonságok domináltak, amelyek a hosszú távú elkötelezettséget jellemzik. A házasság feltételeként elsősorban nem materiális javakat jelöltek meg (lakás, jövedelem stb.), hanem a tartós kapcsolathoz szükséges habitust és tulajdonságokat (bizalom, hűség, elfogadás, intimitás). A válaszadók úgy vélik, hogy a házassági döntés elsősorban a párkapcsolat minőségén múlik, mintsem külső feltételek rendelkezésére állásában.

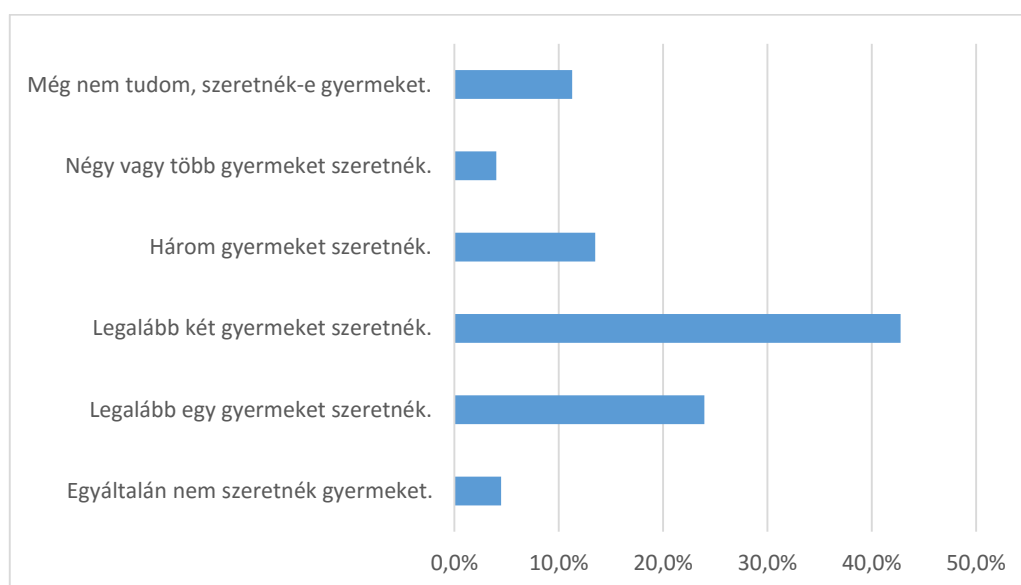
4. A hallgatók a párkapcsolat létesítésének legfőbb akadályát az elszigeteltségükben látják: saját szakjuk és életterük (kollégium, albérlet) beszűkíti lehetőségeiket az ismerkedésre. A másik jelentős nehézség az időtényező: a tanulmányaik és munkavállalásuk miatt nem jut elegendő idő a barátkozásra. Ha mégis törekednek erre, azt tapasztalják, hogy nehezen megy az ismerkedés.
5. A párkapcsolati kultúra fejlesztéséhez külső segítséget kevésbé igényelnek. Sem a párkapcsolat létesítéséhez, sem fenntartásához nem vennék igénybe magas arányban pl. a témához kapcsolódó könyveket, előadásokat, tréningeket.
6. A partnerkapcsolatok létesítéséhez egyedül olyan közösségi helyek létrehozását igénylik külső segítségtől, ahol lehetőség van a minőségi ismerkedésre.
7. A már meglévő kapcsolatok fenntartásának nehézségét elsősorban földrajzi értelemben látják (távkapcsolat, eltérő mobilitási irány), másodsorban az eltérő társadalmi-kulturális jegyekben. Úgy vélik, ha a saját társadalmi helyzetük, egyetemi életformájuk nem rokon társukéval, hiányozhatnak a közös nevezőként szolgáló élmények, kommunikációs fordulatok, bevett szokások.

Engler Ágnes: Egyetemisták gyermekvállalási tervei

A hallgatói lekérdezés során a családalapítási kérdések a párkapcsolati beállítódást követően a gyermekvállalási hajlandósággal folytatódtak. Érdeklődtünk arról, szeretnének-e egyáltalán gyermeket, ha igen, mennyit és mikor terveznek. Fontosnak tartottuk azt is megkérdezni, milyen feltételek mellett tudnának esetleg már az egyetemi évek alatt családot alapítani, vagy rövidebbel a végzést követően. Mivel a gyermekvállalás időzítése, így az erről való gondolkodás is különösen meghatározott nemi szempontból, legtöbb esetben nemi bontásban is ábrázoljuk az eredményeket.

Mindössze 4,5%-ra tehető azoknak a fiataloknak az aránya, akik jelenleg úgy vélik, soha nem szeretnének gyermeket vállalni. (1. ábra) A bizonytalanok aránya 11,3 százalék, amely a biztosan nem tervezők arányával együtt már nem elhanyagolható nagyságrendű. A gyermeket biztosan vállalók leginkább a kétgyermekes családmoddelt preferálják, csaknem kétszer annyian, mint a (legalább) egy utódot tervezők. (Ez a jelenlegi, „egykezés” felé elmozdulást mutató demográfiai trendhez képest biztatónak tűnik.) Némileg alacsony, mintegy 18% azok aránya, akik nagycsaládban képzelik el életüket. A mintában a kívánt gyermekek száma szerinti termékenységi mutató 2,5, amely mögött messze elmarad a diplomások termékenységi mutatója.

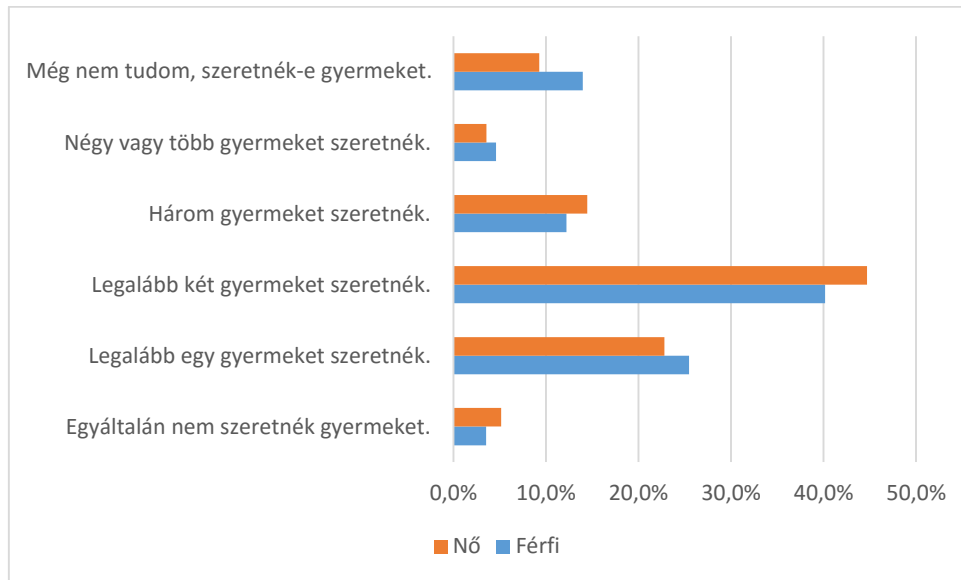
1. ábra: A hallgatók gyermekvállalási szándéka, százalék (N=1319)

A 2. ábrán ugyanezek az adatsorok a nemi eltéréseket is szemléltetik. Az elutasítók között valamennyivel több nőt, a bizonytalanok között lényegesen több férfit látunk. A férfiak aránya magasabb az egy gyermeket tervezők között is, a nagycsaládos elképzelések közel azonosak.

Úgy tűnik tehát, a férfiak inkább bizonytalanok a gyermekvállalás tekintetében, és jobban hajlanak a testvér nélküli „megoldásra”.

2. ábra: A hallgatók gyermekvállalási szándéka nemek szerint, százalék (N=1319)

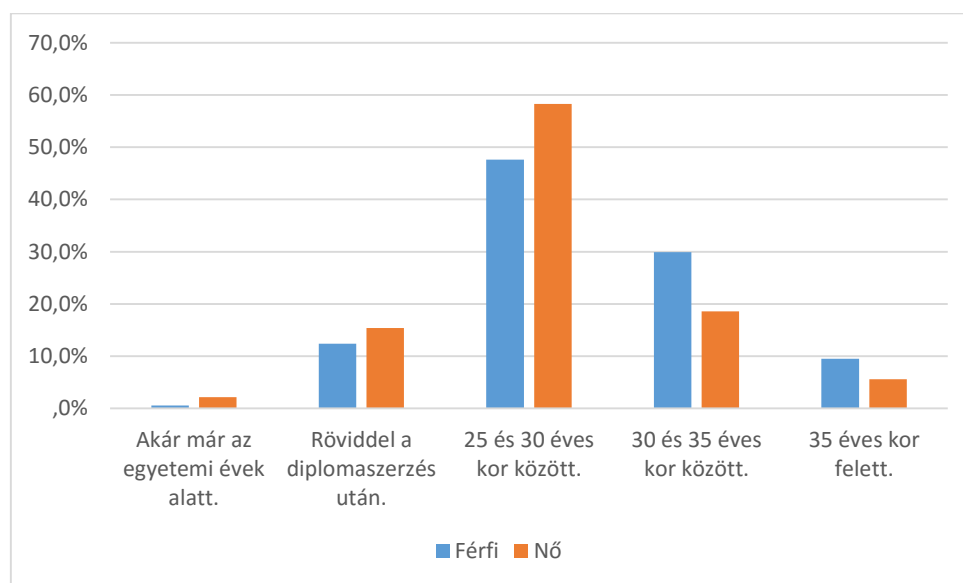
p=0,025

A gyermekvállalás időzítésében erős szignifikáns eltérés mutatkozik. A hallgatók több mint fele a 25 és 30 év közötti életkort tartja ideálisnak az első gyermek megszületéséhez. Ezt támasztják alá az egyetemistákkal készített interjúk is. Ezekben úgy vélekednek, a 30 éves kor előtt megkezdett családalapítás a legmegfelelőbb az anya életkora szempontjából, miközben a karrierjében is elér némi előrehaladást.

Nagyon érdekes, hogy a férfiak későbbre datálják ezt a korszakot, 30 és 35 év közé. Valószínűleg ők a saját szemszögükből szemlélik a kérdést: várhatóan addigra családfenntartóvá válhatnak, a biológiai óra pedig nem szorgalmazza őket. Ezt sejthetjük a 35 éves kor feletti első gyermek megszületését kívánó válaszadók megoszlásából is.

Az egyetem befejezését követő években (tehát kb. 21-25 év között) kevesebben látják esélyét az utód világra jöttének, a válaszadók 14%-a gondolkodik ebben a lehetőségben. A családi karrier elsőbbségére kevés példát látnak a fiatalok a 21. század elején, ehhez képest ezt az eredményt magas aránynak titulálhatjuk. Különösen a nők esetében, akik így később kezdik meg szakmai karrierjüket, és esetlegesen alacsonyabb összegű ellátásra is lesznek jogosultak. Nem köztudott azonban, amit nemzetközi kutatások alátámasztanak, hogy a kezdeti pályaszakaszban történő munkaerőpiac-elhagyás nem okoz akkora veszteséget a női karrierútban, mint a későbbi, 30 éves korban vagy afelett bekövetkező szülési szabadság.

3. ábra: Az első gyermek megszületésének ideális kora, százalék (N=1221)

p=0,000

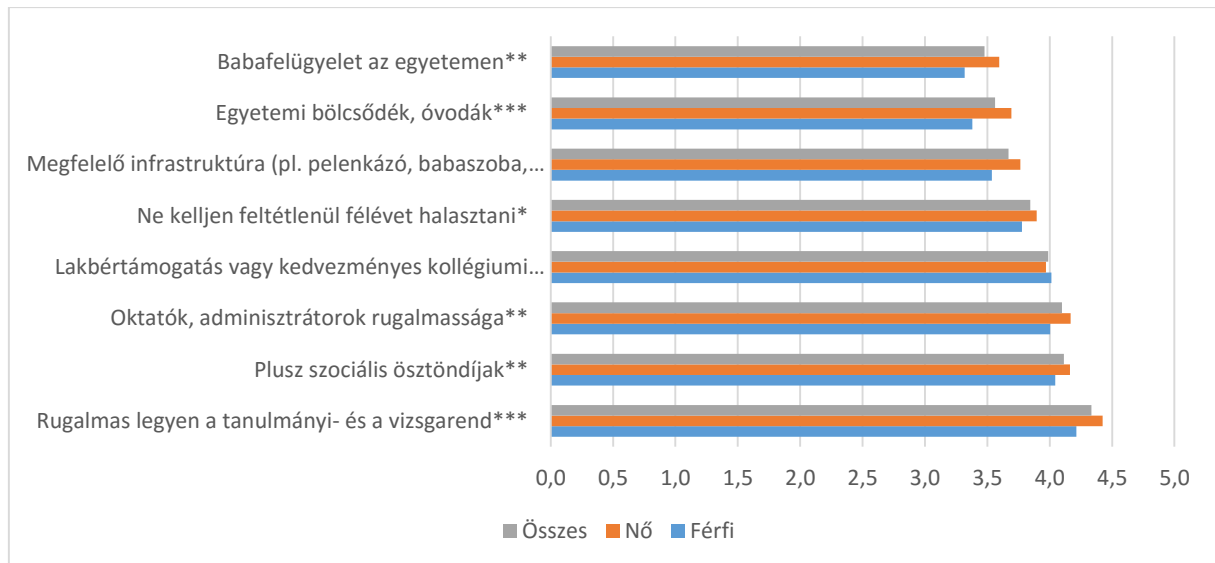
Az egyetemi évek alatt megkezdett termékenységet igen kevesen vélik ideálisnak, mindössze 1,8% választotta ezt a válaszlehetőséget. A hazai felsőoktatási statisztikák szerint a megvalósult gyermekvállalás sem magasabb ennél a diákevekben. A „meghosszabbodott serdülőkor”, a szülői házról történő későbbi leválás, a hosszú tanulmányi időszak nemcsak hogy kitolja a családalapítást, hanem még elvben sem teszi összeegyeztethetővé a tanulmányokkal. A kérdőívben megkérdeztük, milyen feltételek lennének szükségesek ahhoz, hogy aki szeretné, akár már az egyetemi évek alatt gyermeket vállaljon. (4. ábra)

Az összes választ tekintve a rugalmas tanulmányi és vizsgarend rendelkezésre állását vélik a hallgatók a leginkább szükségesnek. Korábbi felmérésünkből kiderült, hogy habár az oktatók egyénileg viszonylagos rugalmasságot mutatnak (például elengedik korábban a kismamát). Rendszerszinten azonban ez legtöbb esetben nem biztosított a kisgyermeket nevelők számára, sem az órarendet, sem a vizsgarendet tekintve, s nem terjed ki a hiányzások egyedi kezelésére sem. Természetesen nem véletlen, hogy ezt a nők szorgalmazzák leginkább, hiszen az órára való bejárás, a hiányzás vagy a vizsga pótlása – különösen az első hónapokban – őket érintené leginkább. Azonban figyelemre méltó, hogy a férfiak is számolnak mindezzel, mivel esetükben is ez a szükséglet érte el a legmagasabb értéket.

Az előbbi problémakörhöz kapcsolódik az oktatók és adminisztrátorok kellő flexibilitása, amelyet szintén magasra értékelték, különösen a női hallgatók. A válaszadók érzékelik, hogy a de jure szabályok és rendelkezések is szükségesek az egyetem alatti gyermekvállaláshoz, de a de facto érvényesítésnek az alsóbb szinteken is meg kell történnie.

A rendeleti szabályozottságot és az egyénenkénti pozitív hozzáállás után következnek csak a sorban a materiális feltételek, az ösztöndíjak, lakhatási hozzájárulások. A nagyobb nemi eltérések a gyermekelhelyezés és az infrastrukturális feltételek esetében mutatkoznak. A hallgatók megfontolt előrelátását mutatja, hogy az egyetemeken kialakított pelenkázót, a babakeltyőt vagy a gyermekgondozási és gyermeknevelési intézményeket is biztosítottnak szeretnék látni a felsőoktatási intézményekben.

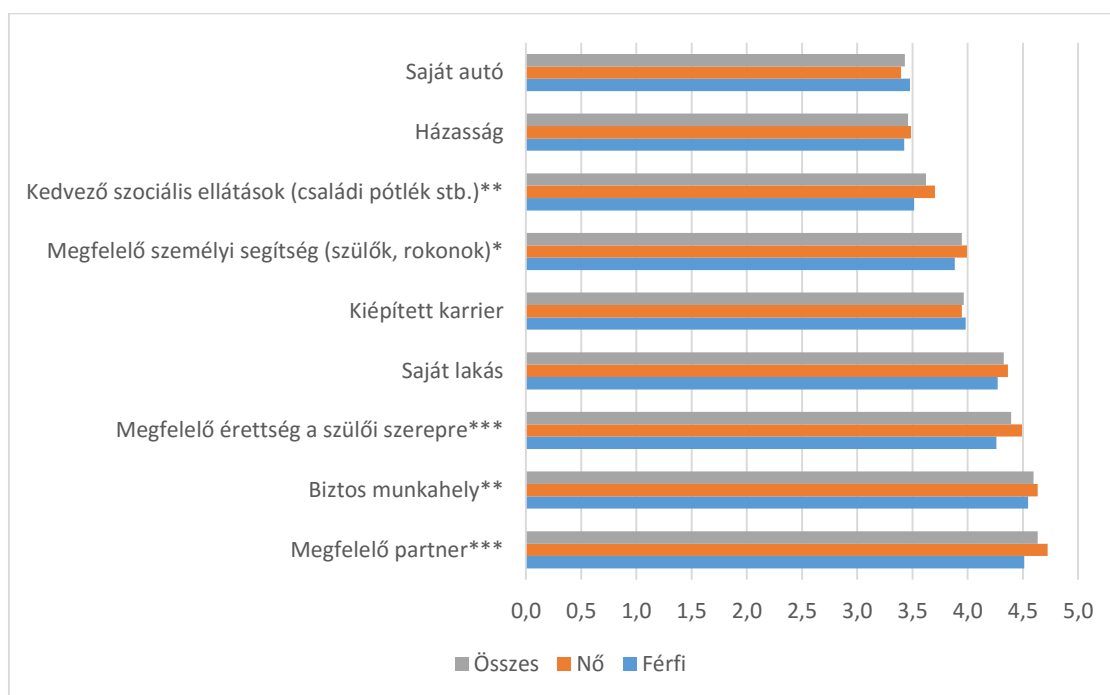
4. ábra: Az egyetemi tanulmányok alatt történő gyermekvállalás feltételei, átlag ötfokú skálán, N=1257

A kérdőív másik kérdése a gyermekvállaláshoz általában szükséges feltételekről érdeklődött. (5. ábra) Lényeges megfigyelni, hogy a fiatalok ebben az esetben sem az anyagi tőkét tartják legfontosabbnak, hanem a megfelelő partner megléte szerepel az első, a szülői szerepre való érettség a harmadik helyen.

A fészekrakás természetes velejárója a biztos munkahely megléte és a saját lakás, amelyeket a fiatalok jól érzékelve előre sorolták. Figyeljük meg, hogy a személyfüggő feltételeket (partner, érettség, később a személyi segítség) szignifikánsan a lányok, a pénzügyi háttérrel a fiúk pontozták magasabbnak. A kiépített karrier fogalmát szándékosan használtuk, jelezni kívánván, hogy ehhez időre van szükség. Várakozásunknak megfelelően a férfi hallgatók értékelték ezt magasabbnak. A hallgatók ugyanakkor tisztában vannak azzal, hogy karrierjük megkezdése áll rendelkezésre az első gyermek megszületéséig, ha (több) utódot szeretnének vállalni.

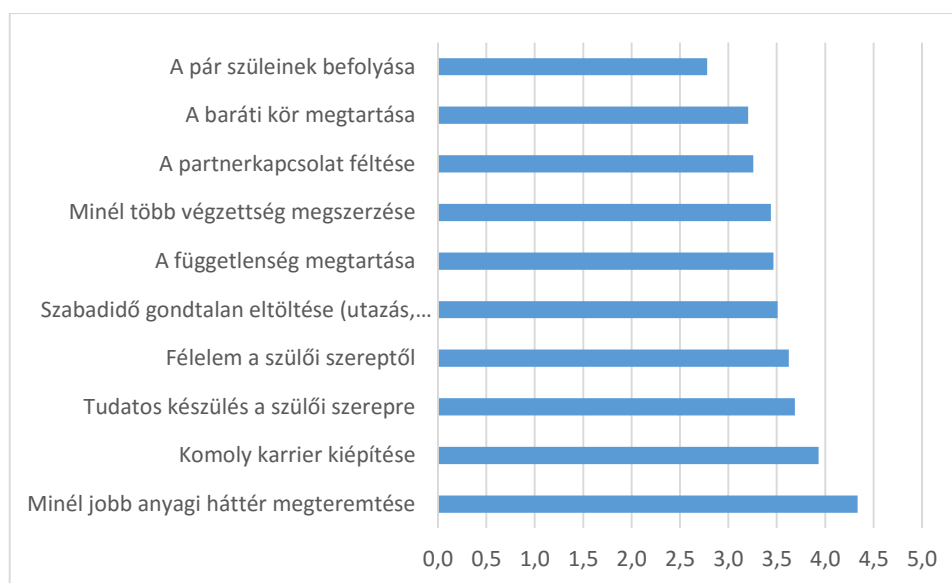
5. ábra: A gyermekvállalás feltételei nemek szerint, átlag ötfokú skálán (N=1294)

* 0,01-0,05, ** 0,001-0,01, *** 0,001

Meglepő eredmény, hogy a házasság nem szerepel a legfontosabb feltételek között (3,4 pont) holott korábban láttuk a fiatalok házasságorientált gondolkodását. Ebből arra lehet következtetni, hogy a házasságot általában fontosnak tartják, nagy többségük saját életében is tervezi azt, de nem feltétlenül kell, hogy megelőzze a gyermekvállalást.

6. ábra: A gyermekvállalás tudatos halasztásának okai (a megfelelő partner megtalálása után), átlag ötfokú skálán, (N=1255)

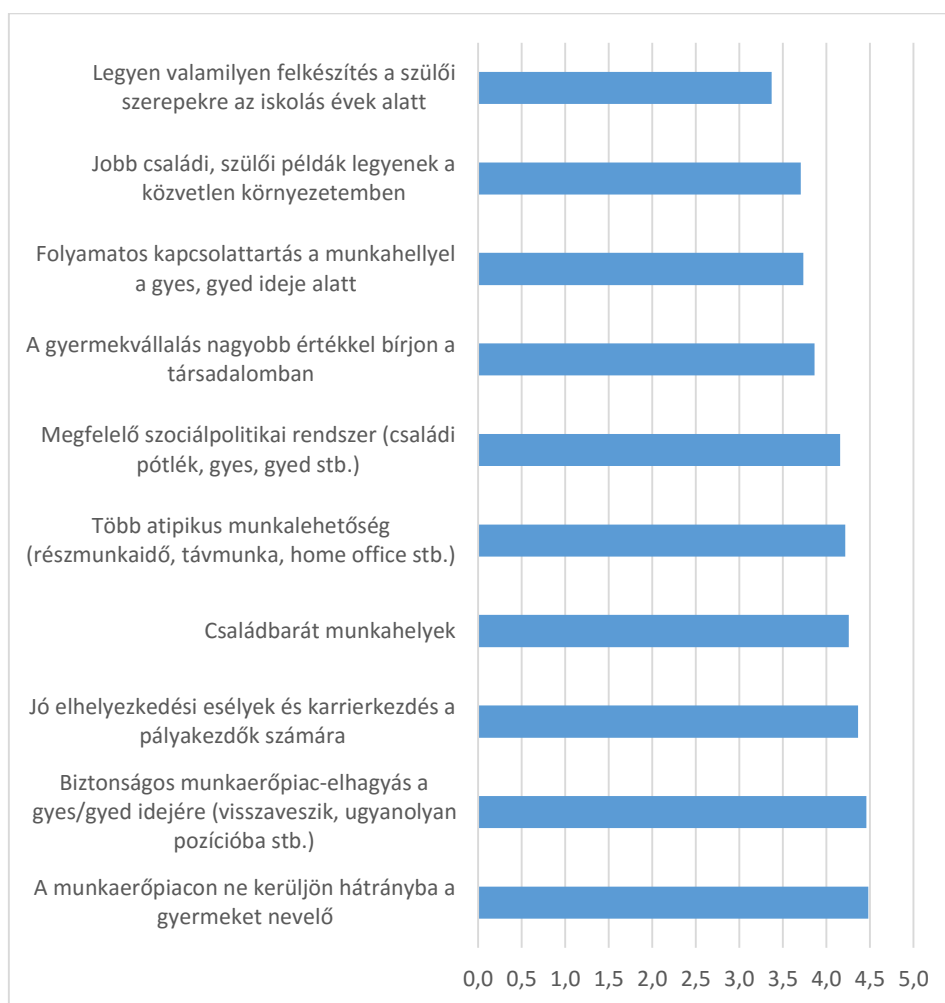

Amint a korábbi elemzésekből kiderült, a családalapítás lapfeltétele a megfelelő partner megtalálása. A statisztikai adatokból azonban azt látjuk, hogy ennek teljesülését követően sem indul meg a családalapítás. A megkérdezett fiatalok úgy vélik, ennek legfőbb oka az anyagi feltételek megteremtése és a karrier kiépítése (megint csak: nem megkezdése). A szülői szereppel kapcsolatos aggályok figyelemre méltó helyen szerepeltek a rangsorban.

Erős középmezőnyben végeztek azok a tényezők, amelyek az egyéni (vagy páros) függetlenség elvesztését sugallják. A szabadidő és a függetlenség elvesztése, a partneri és baráti kapcsolatok gyengülése olyan veszteségekként jelennek itt meg, amelyeket a fiatalok egyértelműen a gyermekvállaláshoz kötnek.

A korábbiakban érdeklődtünk arról, milyen feltételek biztosítják a gyermekvállalást az egyetemi évek alatt, majd általában véve, végül kitértünk a társadalom részéről biztosítható (biztosítandó) feltételekre. (7. ábra)

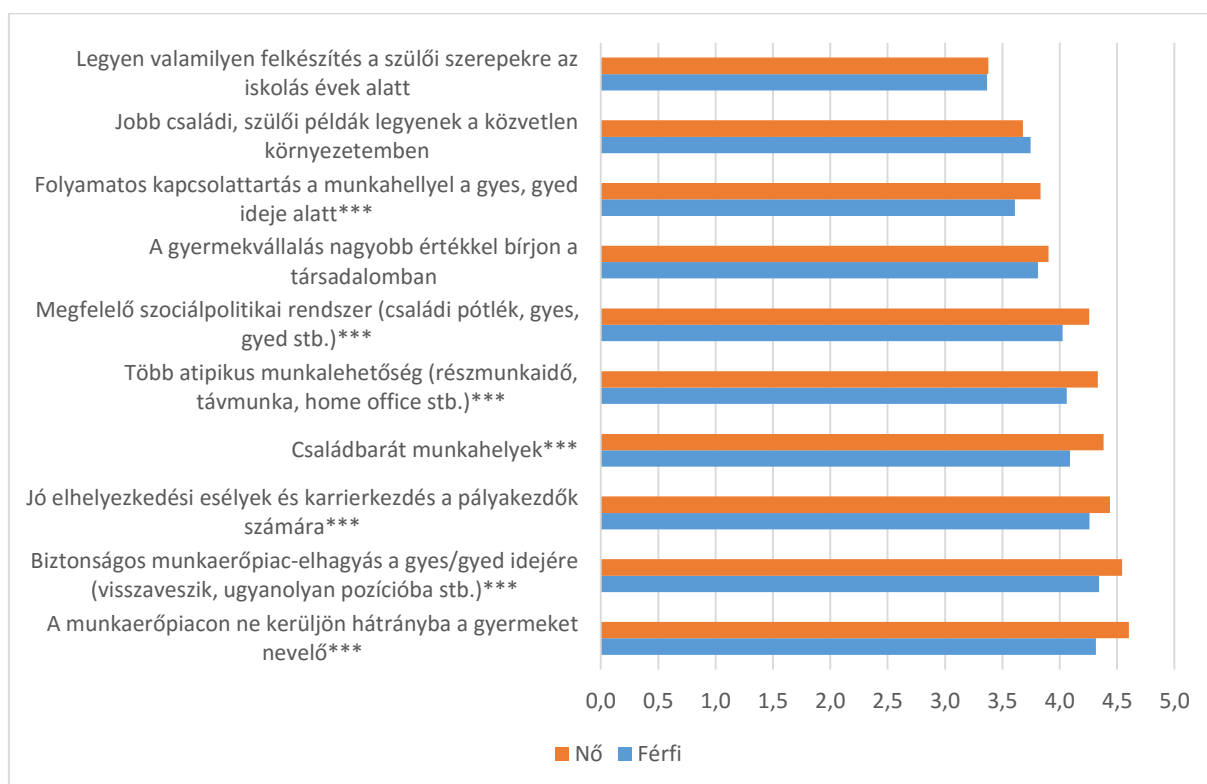
7. ábra: Hallgatói elvárások a társadalom felé a gyermekvállalás elősegítésére, átlag ötfokú skálán, (N=1248)

A munkahelyi biztonság ismét az első helyeken végzett. Az eredmények azt jelzik, a fiatalok leginkább a gyermekvállalás és a gyermeknevelés miatt bekövetkező diszkriminációt, a karrierhátrányt, a család és munka összeegyeztetésének nehézségét tapasztalják a gyermekes szülők példáján keresztül. Az erős szignifikáns összefüggések egyértelműen jelzik, hogy a női hallgatók érzik, értik leginkább ennek veszélyét és szükségszerűségét a családalapítás érdekében. (8. ábra)

A fiatalok saját (javarészt gyermektelen) nézőpontjukból úgy vélik, az anyagi és erkölcsi családtámogatás tovább növelendő a társadalmi közgondolkodás, a munkaerő-piaci gyakorlatok és a szociálpolitika szintjén. A családra és a nevelési intézményekre helyeződik a legkisebb elvárás a rangsor szerint, bár a kapott értékek erős közepes fokozatot mutatnak.

8. ábra: Hallgatói elvárások a társadalom felé a gyermekvállalás elősegítésére, átlag ötfokú skálán, (N=1248)

* 0,01-0,05, ** 0,001-0,01, *** 0,001

Összegzés

1. A megkérdezett fiatalok döntő többsége (90%) biztos abban, hogy családban szeretne élni. A többség legalább két gyermekben gondolkodik, de egyhuszaduk a nagycsaládot is elképzelhetőnek tartja. A nők inkább több, a férfiak inkább kevesebb gyermeket terveznek. A kívánt gyermekszám alapján számolt termékenységi arányszám 2,5, amely jóval magasabb a realizálódott mutatóknál.
2. A hallgatók több mint fele a 25 és 30 év közötti életkort tartja ideálisnak az első gyermek megszületéséhez, a férfiak jellemzően későbbre datálják apává válásukat (30 év felett). A válaszadók több mint egytizede (14%) azonban akár a végzést követő években is családot alapítana, nagyobb arányban a nők. Elenyésző azok száma (29 fő), akik elképzelhetőnek tartják, hogy hallgatóként váljanak szülővé.
3. Az egyetemi évek alatt bekövetkező családalapításhoz leginkább rugalmas hozzáállást várnak el a fiatalok az egyetemtől (tanrendben, kurzusokon, vizsgákon), de hasonlóan magasra értékelik a kiegészítő jövedelmek szükségszerűségét.
4. A gyerekvállalás feltételeként a szülői szerepre való érettség előkelő helyen végzett. Ez nehezen értelmezhető (ti. ki mikor éri el a felkészültséget), ezért akár a

halogatás veszélyét is hordozhatja. A szülői szereppel kapcsolatos aggályok megjelennek akkor is, ha a tudatos halasztásról kérdeztük a fiatalokat.

Engler Ágnes: A származási család és a tervezett család jellemzői

A párkapcsolati és gyermekvállalási gondolkodás megismerését követően érdemes összevetni a fiatalok családalapítási szándékát a saját családjuk strukturális jellemzőivel.

A megkérdezett hallgatók többsége, mintegy 70%-a teljes családban él édesapjával és édesanyjával, egyötödük egyszülős, egytizedük mozaikcsaládban nevelkedik. Az elvált szülők (mindösszesen a minta 20%-a, 323 fő) magánélete eltérően alakult: a férfiak jellemzően új élettársi kapcsolatot létesítettek (40%), mintegy 20%-uk házasodott újra, még a nők 14%-a lépett újból a házasság kötelékébe, és 34%-uknak van élettársi kapcsolata. A nők fele, a férfiak negyede élt egyedül a felmérés idején.

A családi struktúrában bekövetkezett változásokat nem követte pontosan nyomon a kérdőív, de rákérdezett a 14 éves kori és a jelenlegi családi állapotra. A két időpont között (tehát a megkeresés előtti 5-10 évben) a házas szülők aránya 9 százalékponttal esett vissza (113 főt érint a kamasz- vagy fiatal korban lezajlott válás), 50 hallgató pedig elveszítette valamelyik szülőjét ebben az időszakban. A megkérdezés időszakában fennálló állapotot az 1. táblázat mutatja. A megkérdezett hallgatók jellemzően kétgyermekes családokból érkeznek (43%). közel 15%-uk egyedül nevelkedett, 35%-uk pedig nagycsaládban.

1. táblázat: Az elvált szülők jelenlegi családi állapota (fő, N=323)

Családi állapot a válást követően	Apa	Anya
Újraházasodott	68	45
Élettársi kapcsolatban él	132	111
Egyedül él	89	149
Egyéb	35	17
Összesen	323	323

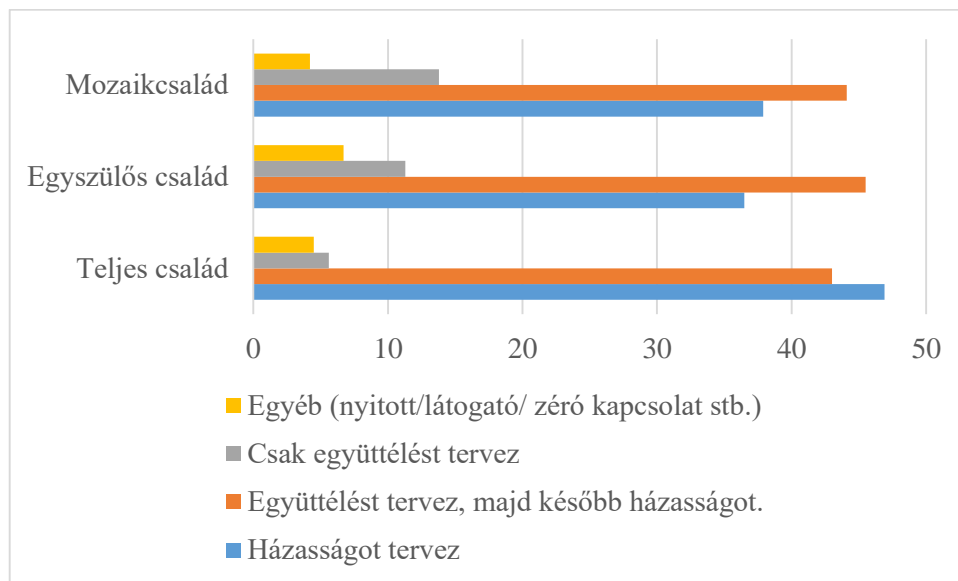
A hallgatók családjának strukturális háttere és a párkapcsolati formákról való gondolkodásmód között erős szignifikáns összefüggést fedeztünk fel ($p=0,001$). A „hogyan gondolkodsz a párkapcsolat formájáról, ha megtalálod az igazit” kérdésre adott válaszlehetőségek közül csak azokat szerepeltetjük az 1. ábrán, ahol a cellák értéke meghaladta az 5%-ot, a többi lehetőséget az egyéb kategóriába vontuk össze.

Az ábrát vizsgálva jól látható, hogy azoknál a válaszadóknál, akik átérték szüleik válását, jelentősen alacsonyabb a biztosan és „elsőre” házasodni szándékozók aránya (36-37%). Ezek a fiatalok leginkább a próbaházasságnak megfelelő együttélést választanának először (44-45%),

de a házassági szándék ebben az esetben is fennáll. Mindössze 11-13%-uk választaná az együttélési formát későbbi egybekelés nélkül.

A házassági kedv tehát a teljes családban élőkénél a legerősebb, azonban az elvált szülők gyermekei sem vesztették el a házasság intézménybe vetett bizalmukat. A házasságot megelőző együttélés terve ugyanakkor mindhárom csoportban azonos, 40% körüli arányban jelenik meg. Nem meglepő a fiatalok körében ez a jövőkép, hiszen ez a demográfiai magatartás, amely jellemző a húszas-harmincas korosztályra, mintakép szolgálhat számukra.

1. ábra: A hallgatók párkapcsolati tervei a családi struktúra szerint, százalék, N=1323

p=0,001

A hallgatók gyermekvállalási tervei és a családjuk típusa között nem találtunk szignifikáns összefüggést. Érdekes azonban megfigyelni, hogy a családalapítást elutasítók és az ebben bizonytalanok valamennyivel alacsonyabb arányban jelennek meg a teljes családban élőkénél. Érdekes jelenség, hogy a korábban klasszikusnak tekintett, és az összes hallgató között is legnépszerűbb kétgyermekes családmódel nem oszlik el olyan egyenletesen, mint a legalább egy gyermekre vágyók esetében. Az egyedülálló szülő gyermekei között kisebb arányszámot látunk, ugyanakkor ők terveznek leginkább három gyermeket (csaknem kétszer annyian, mint a mozaikcsaládban élők).

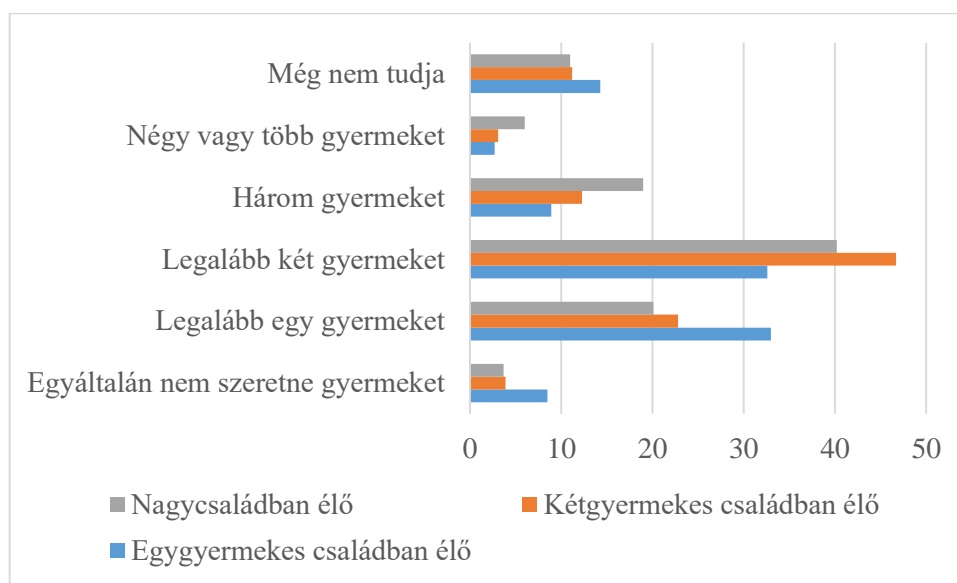
2. táblázat: A hallgatók gyermekvállalási tervei a családi struktúra szerint, százalék, N=1342

	Egyáltalán nem szeretne gyermeket	Legalább egy gyermeket	Legalább két gyermeket	Három gyermeket	Négy vagy több gyermeket	Még nem tudja	Összesen
Teljes család	3,9	23,6	44,2	13,4	4,7	10,3	100
Egyszülős család	6,4	22,8	37,5	16,9	3,0	13,5	100
Mozaikcsalád	6,0	24,5	45,0	9,3	2,6	12,6	100
Összesen	4,6	23,5	42,9	13,6	4,1	11,2	100

A gyermekvállalás időzítéséről a három családtípusban élők szinte teljesen egyformán gondolkodnak. Apró eltérést mutatnak a mozaikcsaládban és egyszülős családban élők, ők ugyanis valamennyivel jobban preferálják a 30 és a 35 év feletti korban történő első gyermek vállalását.

A testvérek száma szerint vizsgálva az előbbi a kérdést már igen erős összefüggésre bukkanunk ($p=0,000$), amelyet így foglalhatunk össze: minél nagyobb családból érkezik valaki, annál több gyermeket szeretne vállalni. A testvér nélkül felnövekvők között találjuk legmagasabb arányban azokat, akik egyáltalán nem terveznek gyermeket (8,5%), vagy a családalapítási szándékukat egy gyermekben minimalizálják (33%). A két gyermeket biztosan tervezők azok közül kerülnek ki legmagasabb arányban, akik egy testvérrel rendelkeznek (46,7%). A három gyermeket biztosan tervezők (19%) vagy ennél is többen gondolkodók (6%) pedig maguk is nagycsaládban nevelkedtek. (2. ábra)

2. ábra: A hallgatók gyermekvállalási tervei a család nagysága szerint, százalék, N=1323

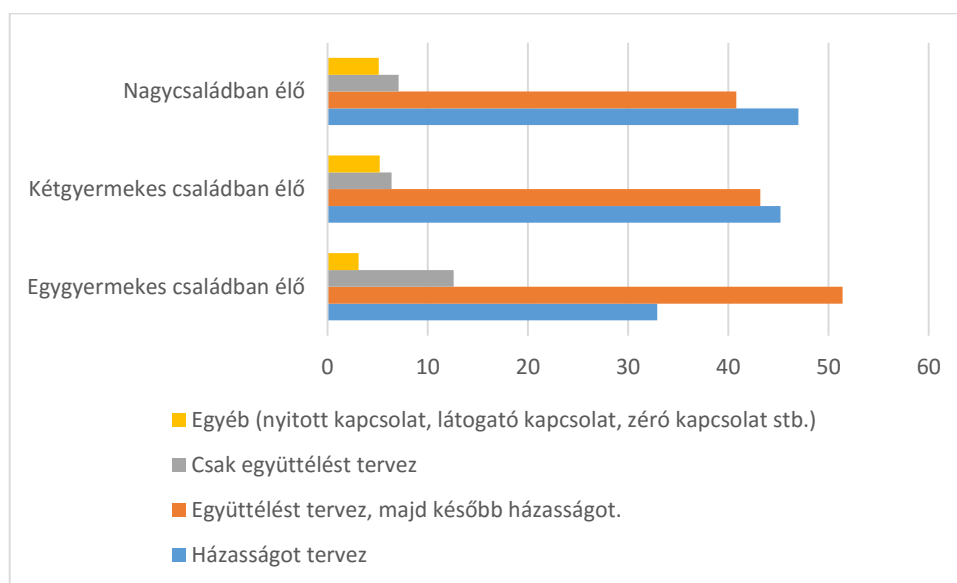

p=0,000

Úgy tűnik tehát, hogy a párkapcsolati mintázatok – tervek szintjén – nem befolyásolják jelentősen a gyermekvállalásról történő gondolkodást (3. táblázat), azonban a családban realizálódott gyermekszám annál inkább. Ez sok esetben megegyezhet a szülők gyermekvállalási hajlandóságával (ők maguk is ennyit tartanak megfelelőnek), de természetesen a tervezett és megszületett gyermekszám közötti különbség mögött számos külső ok is állhatott. Ily módon nehéz eldönteni, vajon a szülők is az adott testvérszámot kínálták (sugallták) követendő példaként gyermekük számára, vagy a szocializáció során ezt tekintették természetesnek és számukra is elképzelhetőnek.

Kevésbé várt eredményként az orientációs család gyermekszáma és a vágyott párkapcsolati forma között is szignifikáns összefüggést fedeztünk fel (3. ábra). Úgy tűnik, hogy a hallgatók családjában élő gyermekek száma nemcsak a tervezett gyermekszámra van hatással, hanem a tervezett párkapcsolati formára is. A testvérek számának növekedésével ugyanis a párkapcsolati elköteleződés is növekedni látszik. A nagycsaládban élők kaptak leginkább kedvet a próbaházasság nélküli házassághoz (47%), valószínűleg a több testvér között elsajátított alkalmazkodás és bizalom feltételezi a társ feltétel nélküli elfogadását. A testvér nélküli fiatalok tűnnek a legbizalmatlanabbnak, hiszen igen magas a közös háztartás kipróbálásának igénye (51%), és itt találjuk a házasságot nem tervezőket is legmagasabb arányban (12,6%).

3. ábra: A hallgatók párkapcsolati tervei a család nagysága szerint, százalék, N=1301

p=0,030

Összegzés

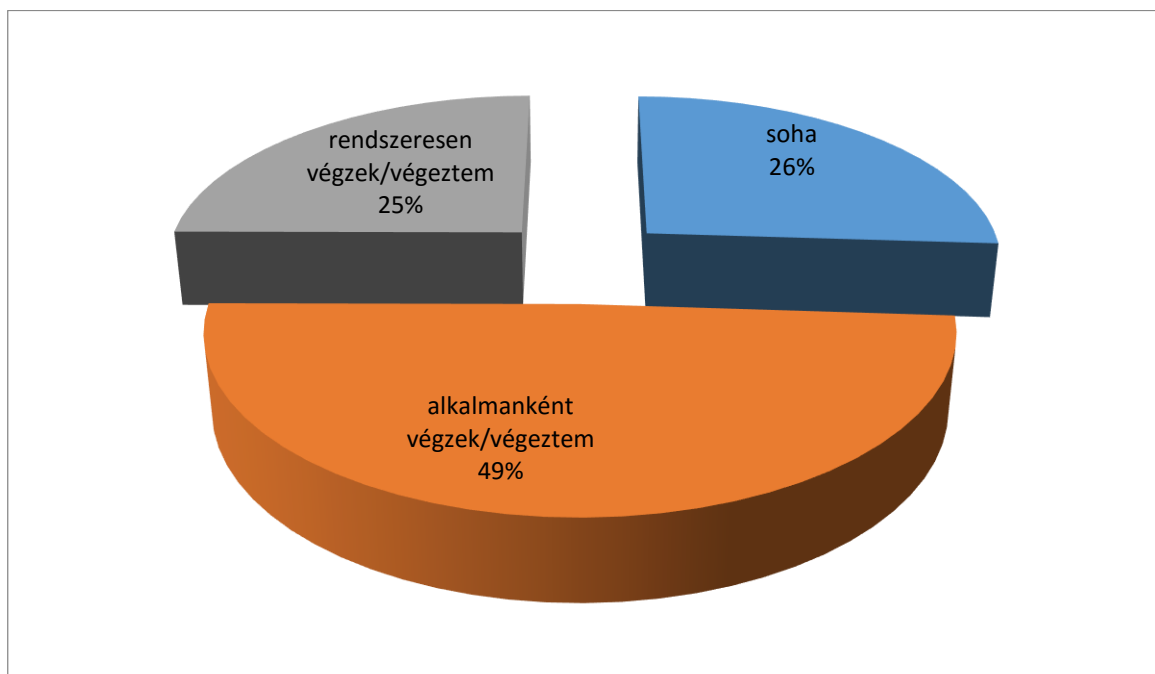
1. A hallgatók orientációs (saját) családjában megtapasztalt strukturális válság befolyásolja a korai házassodási szándékot, mivel inkább a nem elvált szülők gyermekei kívánnak azonnal házasságra lépni partnerükkel. Az elvált szülők gyermekei óvatosabbak, az együttélési formát részesítik előnyben. Ugyanakkor kiemelkedően fontos eredmény, hogy szüleik válasától függetlenül bíznak a házasságban, mivel csekély arányban vetik el a házasságkötés lehetőségét: a próbaházasságként is felfogható együttélés után ők is nagy arányban terveznek házasságot kötni partnerükkel. A gyermekvállalási hajlandóságot ugyanakkor nem befolyásolja a család strukturális felépítése.
2. A párkapcsolatról való gondolkodást a hallgatók testvéreinek száma, tehát a család nagysága sokkal inkább meghatározza, mint a család típusa. A több testvér között élők inkább törekednek a stabil kapcsolat kialakítására, méghozzá együttélési próba nélkül, még a kevesebb testvérrel bírók, de leginkább az egyedül nevelkedettek igen bizalmatlanok az azonnali elköteleződés iránt.
3. A testvérek megléte és száma még ennél is nagyobb befolyást mutat a gyermekvállalási hajlandóságra, mivel minél nagyobb családban nevelkedett a válaszadó, annál több gyermeket szeretne vállalni. Az erős szignifikáns összefüggés arra hívja fel a figyelmet, hogy a családi modellkövetés a család nagyságában erőteljesebben kiteljesedik, mint a család struktúrájában.

Ceglédi Tímea: Munka és eredményesség

Munka

A CSAK kutatásban megkérdezettek mindössze bő egynegyede (26%) mondhatja el magáról, hogy nem dolgozik jelenleg és felsőfokú tanulmányai során korábban sem dolgozott. Ugyanekkora hányadot tesznek ki a rendszeres munkavállalók (25%). A hallgatók közel fele (49%) nyilatkozott úgy, hogy alkalmanként végez vagy végzett kereső tevékenységet felsőoktatási éve alatt. (1. ábra) A főiskolások és egyetemisták közül tehát összességében csak minden negyedik mentesül a munkavállalás alól, ami azt jelzi, hogy jelentősek a hallgatóévek intézmény „falain” kívüli szocializációs színterek.

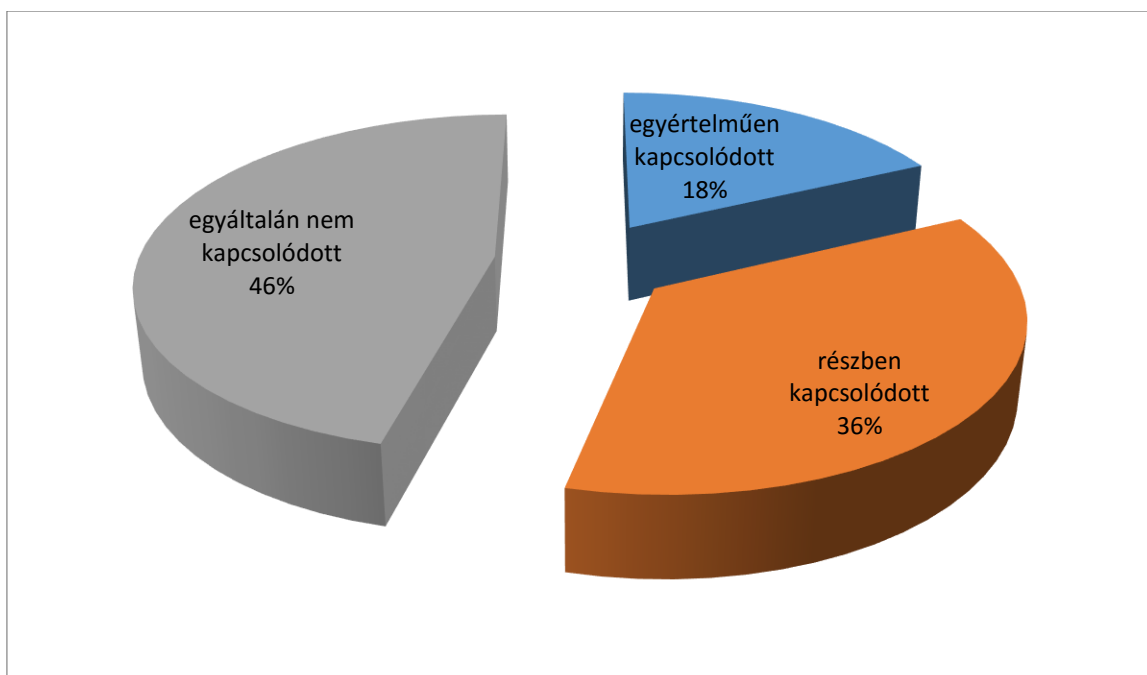
1. ábra: A „Végzel/végeztél egyetemista éveid alatt kereső tevékenységet?” kérdésre adott válaszok (%)

Forrás: CSAK 2017 (N=1292)

A hallgatói keresőtevékenység jövőépítő vagy azt nehezítő hatásáról árulkodhat az az adat, ami a munka tanulmányokhoz való illeszkedését mutatja meg. A munkát választó (vagy arra kényszerülő) hallgatók közel fele (46%) ugyanis az általa látogatott szaktól távol eső területen dolgozik vagy dolgozott. (2. ábra) Mindössze 18%-uk nyilatkozott úgy, hogy egyértelműen kapcsolódott az általa végzett munka a tanulmányaihoz, s 36%-uk úgy, hogy részben kapcsolódott. Az illeszkedés problémája jobban érinti a nőket. A nők csaknem fele (49,3%) olyan munkát végez vagy végzett, ami egyáltalán nem kapcsolódott tanulmányaihoz, míg a férfiaknak csak 41,7%-a mondhatta el ugyanezt magáról ($p=0,024$).

2. ábra: „A végzett munka kapcsolódott a tanulmányaidhoz? A legjellemzőbb opciót válaszd!” kérdésre adott válaszok (%)

Forrás: CSAK 2017 (N=952)

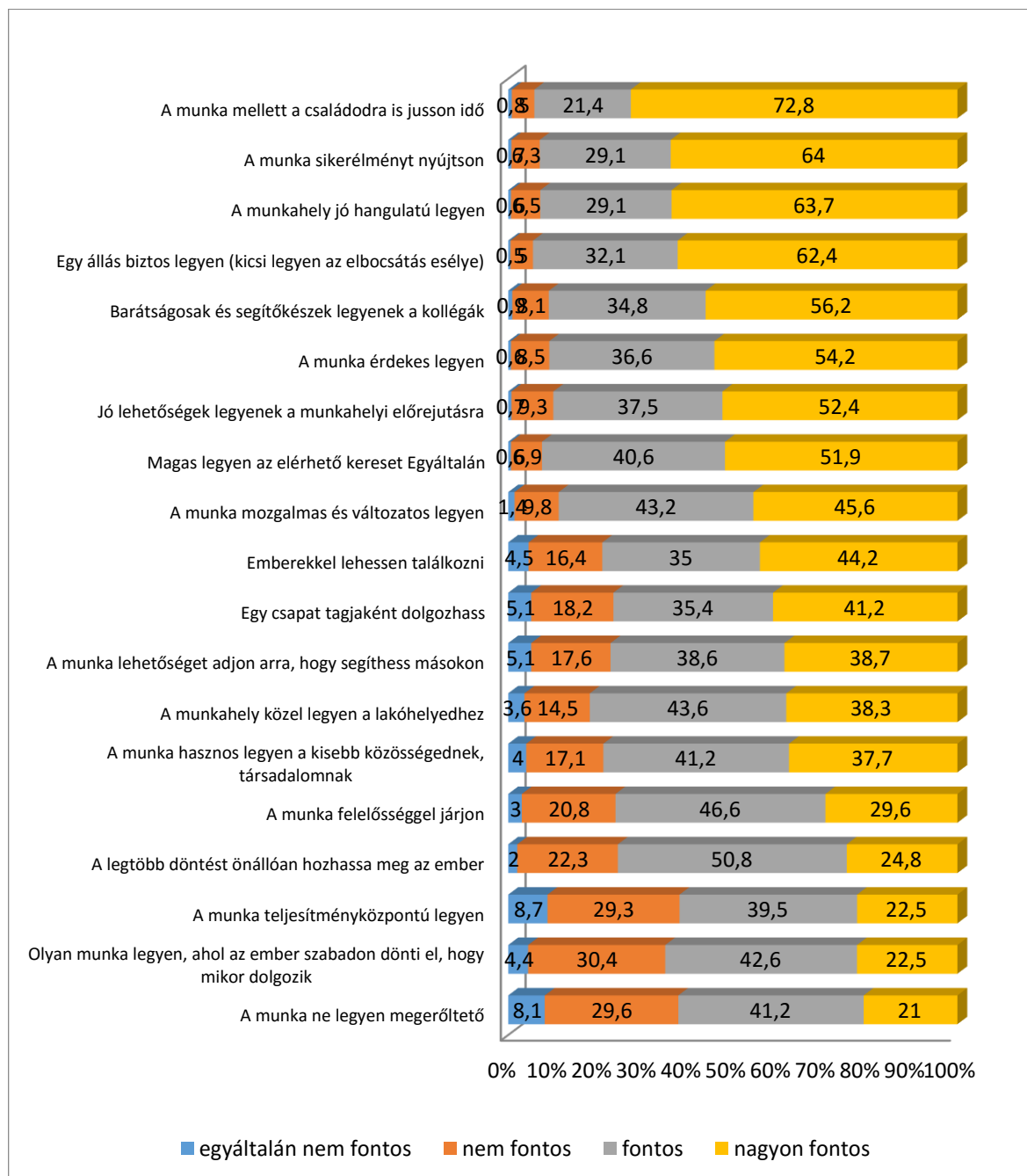
Munkaértékek

A kérdőívben 1-től 4-ig terjedő skálán kellett értékelniük a hallgatóknak olyan állításokat, amelyek fontosak számukra egy munka/állás megítélésében. A 3. ábrán aszerint rendeztük sorba az itemeket, hogy a „nagyon fontos” kategóriák jelölése alapján mely munkaértékek az elsődlegesek a mai főiskolások és egyetemisták körében. A legtöbb „nagyon fontos” értékelést (72,8%) kapott állítás a család és munka összeegyeztethetőségére vonatkozott („A munka mellett a családra is jusson idő”), ami arra utal, hogy a hallgatók jövőterveiben a család domináns szerepet kap. Ez az item olyan állításokat is megelőz, mint a posztmodern értékeket képviselő sikerélményt nyújtó munka (64%-os „nagyon fontos” aránnyal), a jó hangulatú munkahely (63,4%-os „nagyon fontos” aránnyal), vagy mint a pragmatikus, közbeszédben sokat pallérozott biztos állás (62,4%-os „nagyon fontos” aránnyal). A fontossági sorrend sereghajtó állításai azt tükrözik, hogy olyan leendő munkavállalók tartanak a diploma felé, akik szembenéznek a megerőltető munkával és a munkaidő korlátaival is, s alig rendelkeznek az önálló döntések igényével. A középmezőnyben helyezkednek el a közösségi és társadalmi felelősségvállalásra vonatkozó állítások.

A nők és a férfiak a 19 állítás közül 8-ban egyetértettek a „nagyon fontos” válaszok arányai alapján. Szignifikáns különbségek egyrészt a munka és a család összeegyeztethetőségével kapcsolatos kérdésekben, másrészt a munka szociális jellegében mutatkoztak. A nők számára

fontosabb a biztos állás, a jó hangulatú munkahely, a sikerélményt nyújtó munka, az emberekkel való találkozás lehetősége, a közösséggel vagy társadalommal szembeni hasznosság, a másokon segítség lehetősége, a barátságos és segítőkész kollégák, a mozgalmas és változatos munka, hogy egy csapat tagjaként dolgozhassanak. A férfiak a nőkhez képest kevésbé gondolnak arra, hogy a lakóhely és a munkahely közel legyen egymáshoz, valamint arra, hogy a munka mellett a családra is jusson idő.

3. ábra: A munka/állás megítélésének szempontjai a hallgatók körében (a „nagyon fontos” válaszok szerint sorba rendezve) (%)

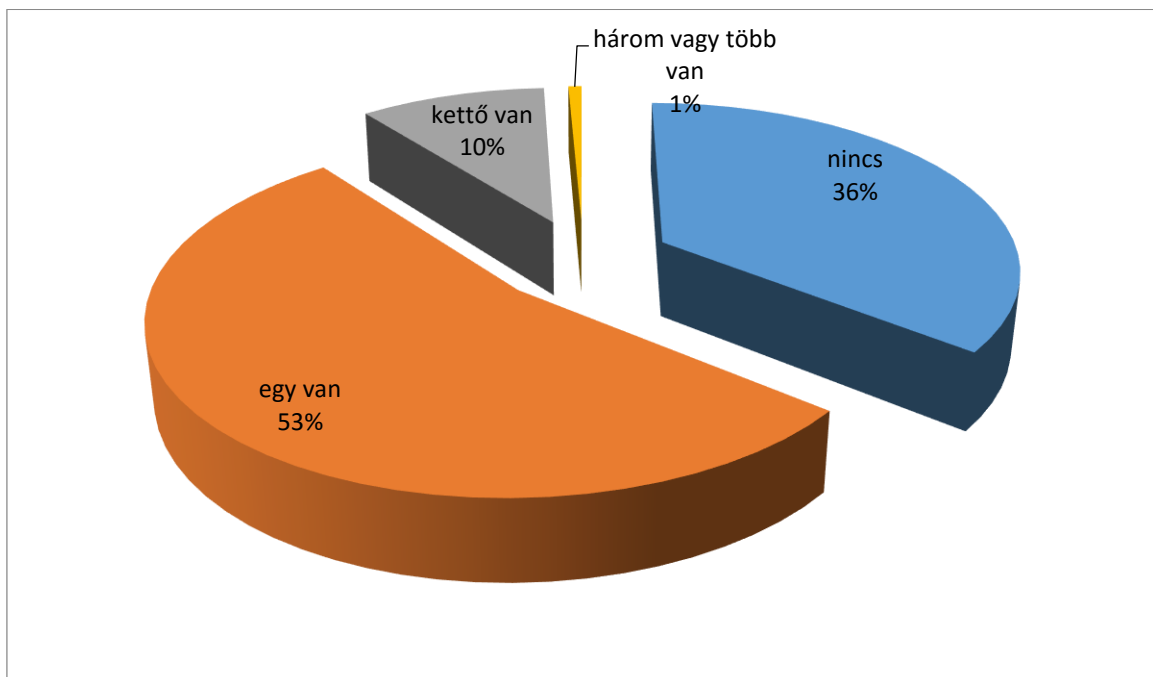

Forrás: CSAK 2017 (N=1502)

Nyelvvizsgák, nyelvtudás

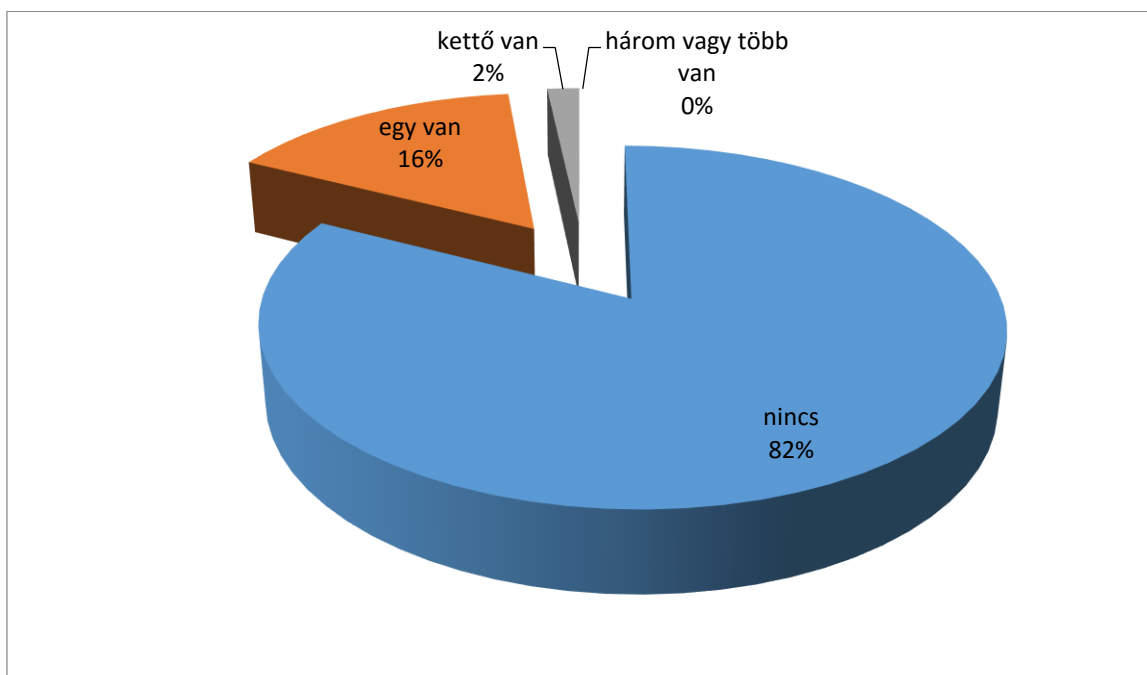
A hallgatók csaknem kétharmada (64%) rendelkezett legalább egy középfokú nyelvvizsgálattal a megkérdezéskor. 53%-uk nyilatkozott úgy, hogy egy középfokú nyelvvizsgálata van, 10%-uk kettő, 1%-uk három vagy annál több ilyen nyelvvizsgát tudhat magának. (4. ábra) Felsőfokú nyelvvizsgálattal már kevesebben, összesen a hallgatók 18%-a rendelkezik: 16%-uk birtokában egy ilyen bizonyítvány van, a hallgatók elenyésző hányada, 2%-a pedig kettővel büszkélkedhet. (5. ábra)

4. ábra: Középfokú nyelvvizsgálattal való rendelkezés (%)

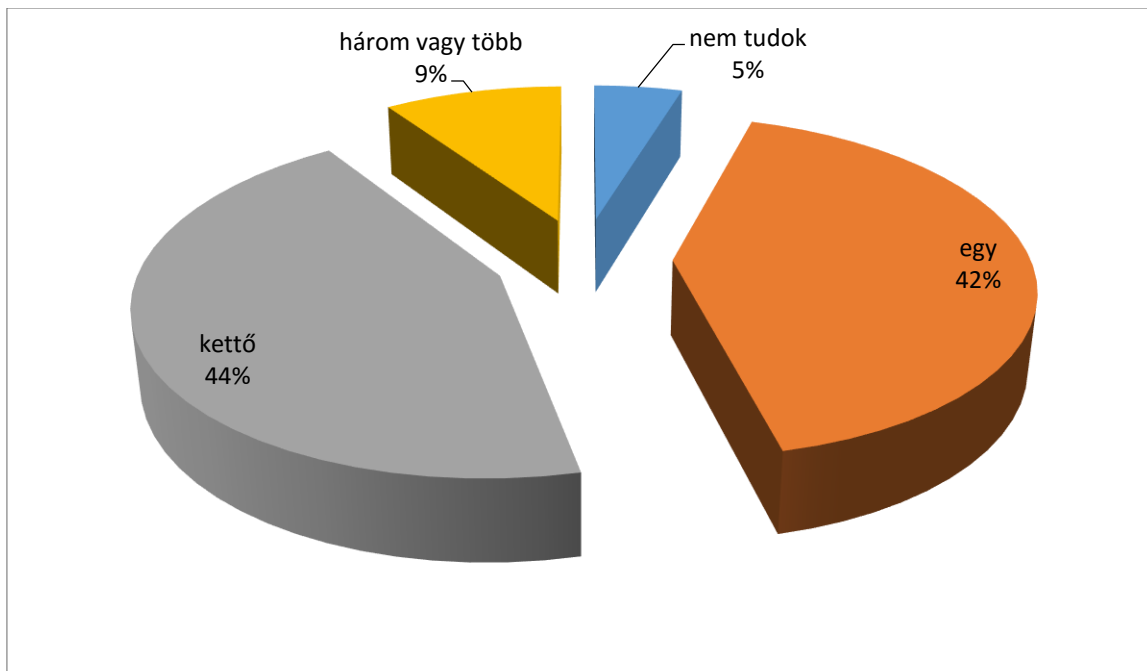
Forrás: CSAK 2017 (N=1299)

5. ábra: Felsőfokú nyelvvizsgával rendelkezés (%)

Forrás: CSAK 2017 (N=1271)

6. ábra: Az „Összesen hány idegen nyelven tudsz kommunikálni (nyelvvizsga nélkül is)” kérdésre adott válaszok (%)

Forrás: CSAK 2017 (N=1318)

Ha a nyelvtudást nem a formális dokumentumokkal mérjük, hanem azzal, hogy a hallgatók hogyan ítélik meg saját kommunikációs készségüket egy-egy idegen nyelven, akkor kedvező kép tárul elénk. Ugyanis csaknem minden megkérdezett (95%) vallotta azt magáról, hogy

legalább egy idegen nyelven képes kommunikálni. Sőt, a hallgatók jelentős hányada (44%) két nyelvvel is elboldogul saját bevallása szerint, de akár három vagy több nyelvet ismerő fiatalokkal is gyakran találkozhatunk az egyetemek és főiskolák falai között (9%). (6. ábra)

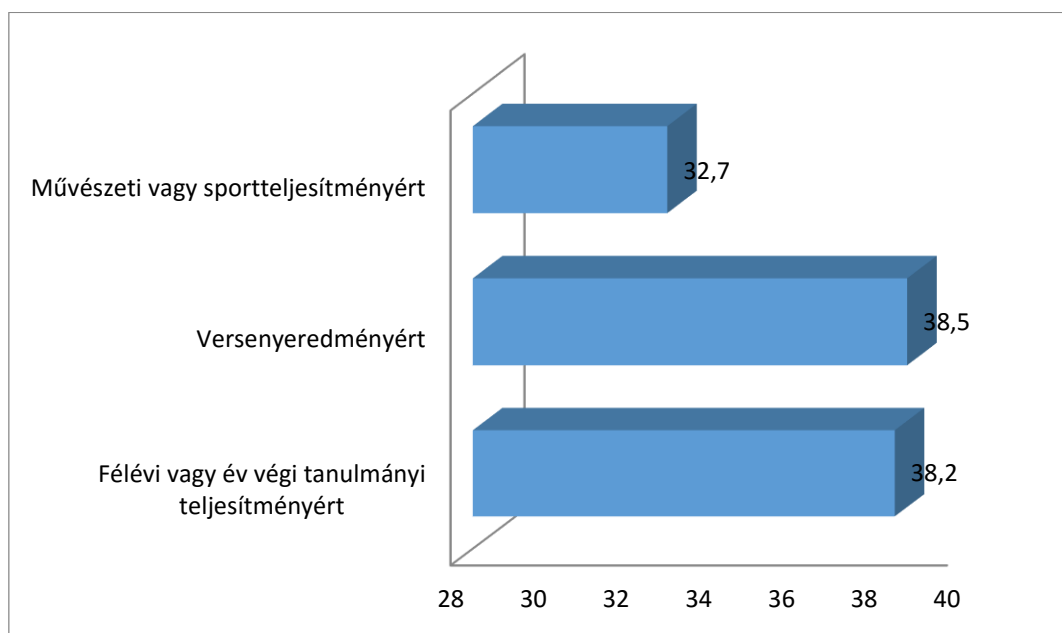
Nincsenek szignifikáns nemi eltérések a jelenleg birtokolt nyelvvizsgákban, s az önbevallással mért nyelvismeretben is csak a több nyelv ismereténél kezd nyílni az olló, a nők javára: 57%-uk kettő vagy több idegen nyelvet ismer, míg a férfiaknak csupán 49%-a mondta ugyanezt magáról.

Eredményesség

Kutatásunkban fontosnak tartottuk megkérdezni a hallgatók azon belépés előtti eredményeit, amelyek leginkább segítenek előre jelezni a felsőfokú tanulmányok sikereit. (7. ábra) Félévi vagy év végi tanulmányi teljesítményért a hallgatók 38,2%-a kapott valamilyen díjat, ösztöndíjat középiskolás korában. Versenyeredményért még ennél is többen, 38,5%-nyian nyertek el hasonló elismerést. Művészeti vagy sportteljesítmény miatt is csaknem minden harmadik hallgató (32,7%) büszkélkedhetett valamilyen díjjal, ösztöndíjjal középfokú tanulmányai alatt.

A két nem között a legmarkánsabb különbség a tanulmányi teljesítményben látszik, a nők javára (férfiak: 31,6%, nők: 42,3%), de a versenyeredményben is szignifikáns az előnyük (férfiak: 35,8%, nők: 40,6%). A művészetek és sport terén kiegyenlített a két nem középiskolai hozománya.

7. ábra: Középiskolás kori eredményesség: Díjat, ösztöndíjat kapók aránya (%)

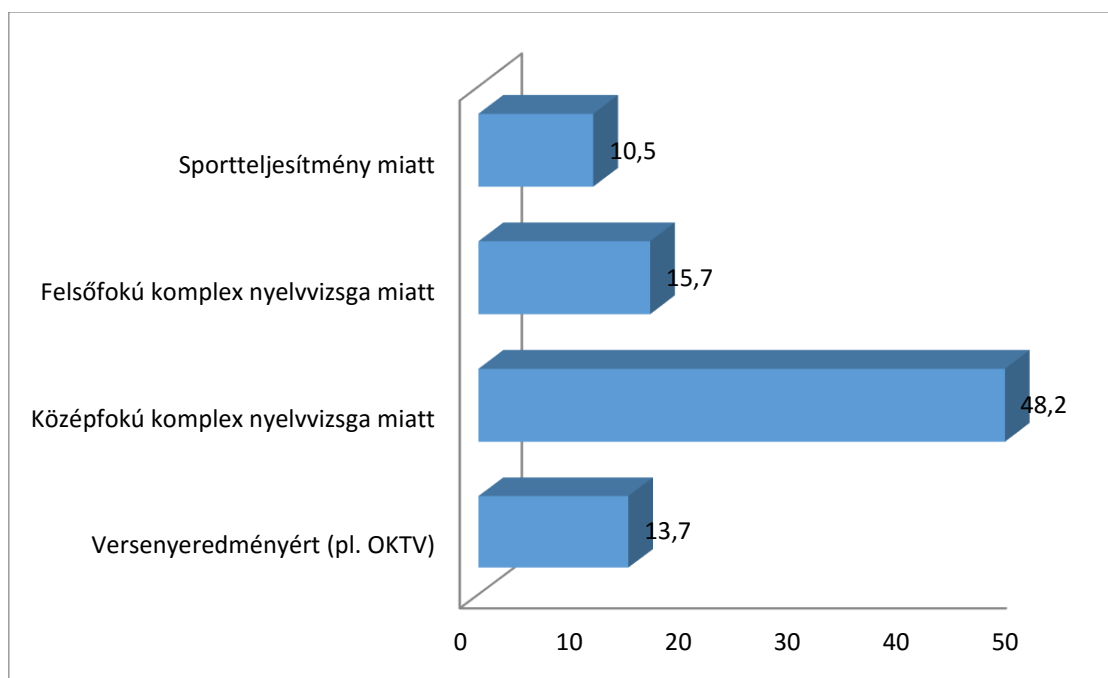

Forrás: CSAK 2017 (N=1502)

Fontosnak tartottuk feltárni a belépés pillanatában a felsőoktatás felvételi rendszere által kiemelt és többletponttal jutalmazott eredményeket is. Bár az előző ábrán azt láttuk, hogy a hallgatók 38,5%-a kapott elismerést versenyeredményért középfokú tanulmányai alatt, ezek nem mindegyike volt többletpontra váltható: a megkérdezetteknek 13,7%-a nyilatkozott úgy, hogy versenyeredményért könyvelhetett el többletpontot. Sportteljesítményért még kisebb hányad, a hallgatók 10,5%-a részesült ilyen előnyben. A legtöbb többletpontot hozó eredménynek a középfokú komplex nyelvvizsga bizonyult, ugyanis a hallgatók közel fele (48,2%) rendelkezett ilyen, pontra váltható bizonyítvánnyal a belépéskor, de a felsőfokúért többletpontot elszámolók aránya sem csekély: 15,7%. (8. ábra)

Érdekes, hogy a nők fent bemutatott középiskolai előnye nem köszönt vissza a belépéskor valódi téttel járó többletpontokban. Sőt, a sportteljesítményben a férfiak szignifikáns előnye látszik (férfiak: 13%, nők: 8,7%).

8. ábra: Eredményesség a belépés pillanatában: Többletpontra jogosultak aránya (%)

Forrás: CSAK 2017 (N=1502)

A felsőoktatásban eltöltött idő során a hallgatók magas hányada, 42,5%-a kapott valamilyen díjat, ösztöndíjat, elismerést szakmai teljesítményéért. (9. ábra) Minden negyedik hallgató (26,4%) rendelkezik idegen nyelvű szakmai önéletrajzzal, ami a munkakeresésre és a szakmai pályázatokhoz szükséges adminisztrációs elvárásokra való felkészültségüket tükrözi. A közösségi életben való részvétel, az érdekképviselet és vezető szerep kipróbálása, és az ezzel együtt járó felelősségvállalás jellemzi a megkérdezettek 21%-át: ennyien nyilatkoztak úgy, hogy fontos szerepet töltenek/töltöttek be évfolyamuk vagy karuk életében csoportfelelős,

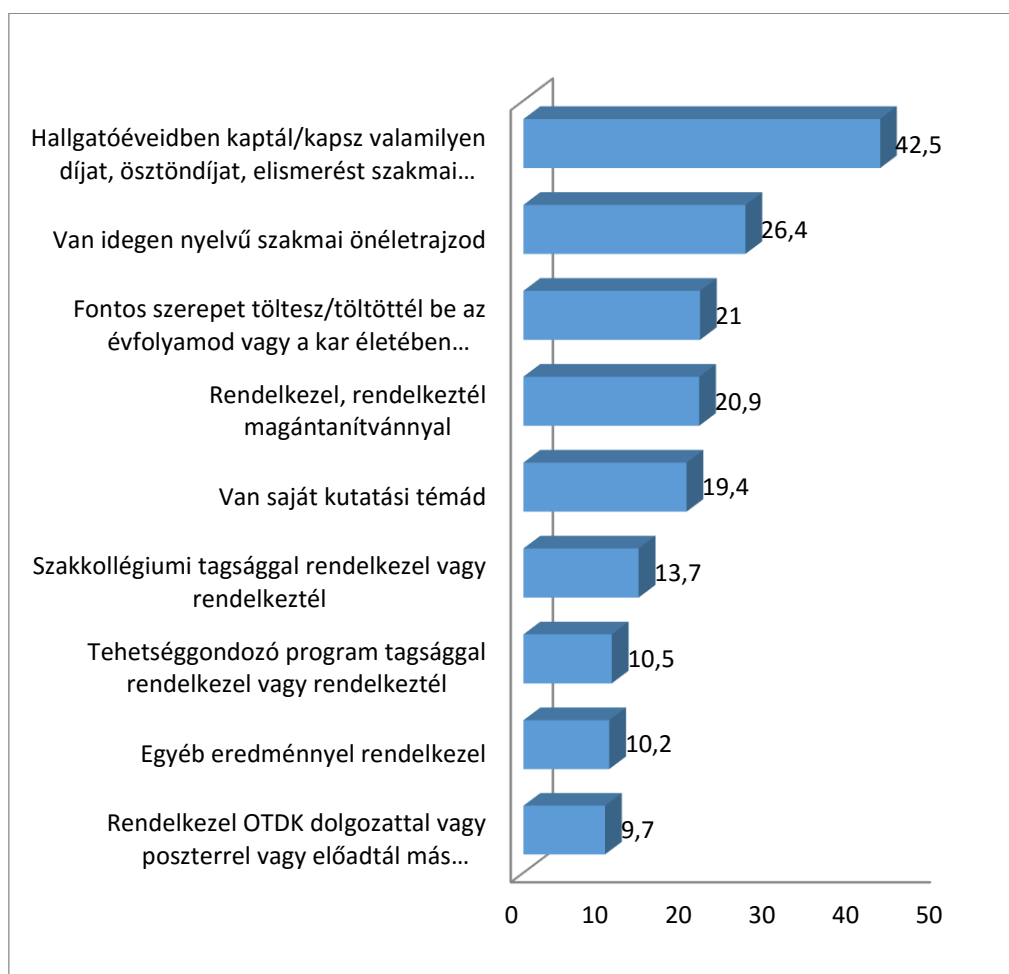
hallgatói önkormányzati képviselő vagy demonstrátori megbízás formájában. A magántanítvánnyal való rendelkezés az „eladható, piacképes” tudás és annak továbbadási képességének bizonyítéka, ami minden ötödik hallgatót jellemez (20,9%). Szintén minden ötödik (19,4%) hallgató mondhatja el magáról, hogy van saját kutatási témája.

Megközelítőleg minden kilencedik-tizedik hallgató vesz részt a klasszikus felsőoktatási tehetséggondozási formákban: A megkérdezettek 13,7%-a részesül a szakkollégiumok olyan jótékony hatásaiból, mint a közösségi tanulás, közösségi szerepek kipróbálása, közösségi értékátadás, szakmai tanulás lehetősége stb. Egykori vagy jelenlegi tehetséggondozó program tagsággal 10,5%-uk büszkélkedhet, amely az előzőekhez hasonló előnyök sokaságával jár. Szintén a hallgatói szocializáció intenzív formáját képviselik a tudományos diákkörök és konferenciáik, valamint a hozzájuk hasonló más konferenciák, továbbá a publikálásra lehetőséget adó fórumok. E szakmai lehetőségek „kézzel fogható” eredményei az önéletrajzba is beírható konferencia előadások és publikációk, dolgozatok, amelyek valamelyikét (vagy amelyekből többet is) a hallgatók 9,7%-a tudhatta magáénak.

Az egyéb eredmények nyitott válaszaiban igen sokszínű kép tárult elénk arról, hogy mi mindenre tekintenek eredményként a hallgatók: már megszerezték egy diplomát, OKJ végzettséggel vagy ECDL vizsgával rendelkeznek, övék lett a legjobb szemináriumi dolgozat, dékáni dicséretet kaptak, de számos művészeti és sporteredményt, szakmai különdíjat, kitüntetést, elismerést felsorolnak. Az ilyen szakmai eredmények mellett a „van családom és barátaim” típusú válaszok is megjelentek.

A 9 általunk mért felsőoktatási akadémiai eredményességi mutató közül 6-ban nincs eltérés a két nem között. Szignifikánsan több nő rendelkezik tehetséggondozó program tagsággal, ugyanakkor a férfiaknak nagyobb hányada nyilatkozott saját kutatási témáról és valamilyen egyéb eredményről.

9. ábra: Eredményesség a hallgatóévekben (%)

Forrás: CSAK 2017 (N=1502)

Az eredményesség manifeszt mérőszáma az, amit maga a felsőoktatási intézmény értékeli, dokumentál és hitelesít, ezek pedig a vizsgajegyek. A jegyek mutatják meg a legadekvátábban azt, hogy a hallgatók mennyire követik, veszik komolyan, tartják be azokat az elvárásokat, mennyire sajátítják el azt a tudást, amely a diploma megszerzéséhez intézményesítetten rögzítve van. Bár igen eltérőek lehetnek a kari, sőt, akár az intézményi, szakonkénti átlagok, az utolsó félévre vonatkozó 3,9-es tanulmányi átlag így is beszédesen magas. A nők – a korábbi kutatásokkal összhangban – szignifikánsan jobb jegyeket szereznek, mint a férfiak, de ez az összefüggés eltérő lehet például képzési területenként. (1. táblázat)

1. táblázat: Mennyi volt a legutolsó félévi tanulmányi átlagod? (öt fokú skálán)

	Mindenki	Nők	Férfiak
Átlag	3,9117	4,0978	3,6166
Median	4,0000	Forrás: CSAK 2017 (N=1394, 1288)-	
Mode	4,00		
Minimum	1,00		
Maximum	5,00		

Dusa Ágnes: Külföldi tanulás és munka

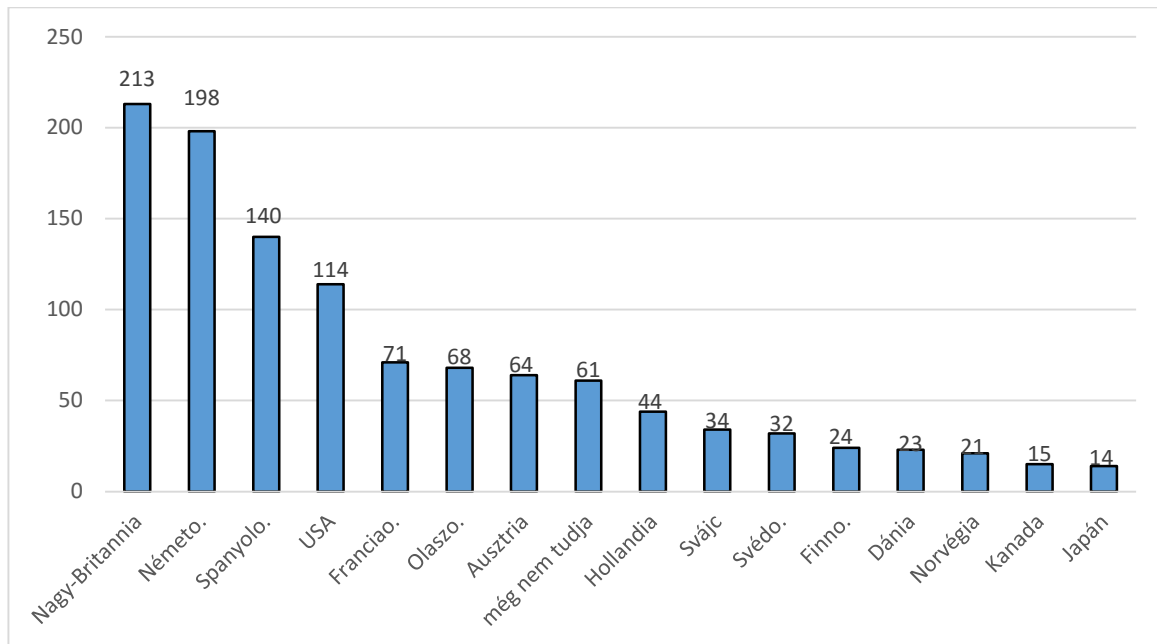
Külföldi tanulás

A külföldi tanulás a magyar felsőoktatás nemzetköziesedésén belül egy kiemelt terület. Magyarországon a Tempus Közalapítvány a legnagyobb szervezet, mely a mobilitási programokat, pályázatokat és képzéseket koordinálja, s a beérkező külföldi diákokat és a kiutazó magyar diákokat egyaránt informálja. A magyar hallgatóknak számos lehetőségük van a felsőoktatási éveik alatt egy vagy két szemesztert külföldön elvégezni, legismertebb és legnépszerűbb az Erasmus program, de mellette számos államközi és állami ösztöndíjra is lehet pályázni.

Felmérésünkben az 1502 válaszadóból csupán 57 fő tanult felsőoktatási éve alatt külföldön. Ez az alacsony szám azért meglepő, mert a képzésük végén lévő diákokat céloztuk meg a lekérdezéssel. A jövőbeli tanulási terveket viszont már jóval többen jelezték: összességében a válaszadók 27 százaléka tervez külföldi tanulást, ebből 4,6 százalék újabb végzettség megszerzését célozná meg, 22,4 százalék pedig egy vagy két szemesztert szeretne külföldön tanulni – ez jellemzően az Erasmus (vagy ahhoz hasonló, rövid távú) tanulmányi mobilitási ösztöndíjat jelenti. A válaszadók 34,5 százaléka volt, aki azt jelezte, hogy egyáltalán nem szeretne külföldön tanulni, míg 38,5 százalék a bizonytalanok aránya. Összességében tehát körülbelül az egyetemisták egyharmada határozottan nem tervez külföldi tanulást, míg egyharmaduk igen (és inkább egy vagy két szemeszteres mobilitási ösztöndíjjal), és szintén egyharmad azok aránya, akik nem tudják még felmérni vagy eldönteni, hogy mennének-e külföldre tanulni. A külföldi tanulmányok célországára is rákérdeztünk, s ez olyan szempontból mutatott új eredményt, hogy sokan, akik azt mondták, nem tudják még eldönteni, hogy szeretnének-e külföldön tanulni, vagy egyáltalán nem válaszoltak a kérdésre, a célország tekintetében mégis neveztek meg egy vagy két országot.

Az országmegjelöléseket összesítettük, amiből az derül ki, hogy a célországok közül a legnépszerűbb Nagy-Britannia (213 fő jelezte, hogy szívesen tanulna ott), Németország (198 fő), Spanyolország (140 fő) és az Amerikai Egyesült Államok (114 fő). Szintén sokan terveznek nyugat-európai országokban tanulni, úgymint Franciaországban (71 fő említette), Olaszországban (68 fő), Ausztriában (64 fő), Hollandiában (44 fő). Továbbá 61 hallgató jelezte azt, hogy még pontosan nem tudja, hogy hol szeretne tanulni. (1. ábra)

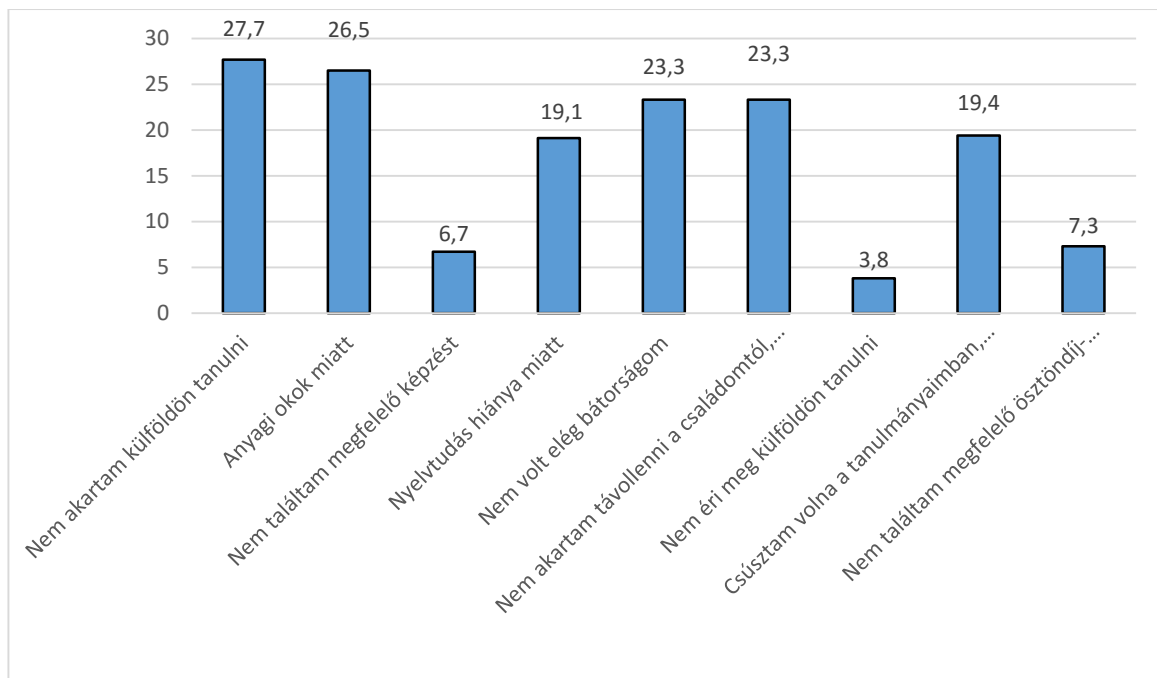
1. ábra: Legalább 10 említést kapó célországok (említések száma)

Forrás: CSAK-kutatás N=1502

Kutatásunkban arra is kíváncsiak voltunk, hogy mi tartja vissza a hallgatókat a külföldi tanulmányoktól. (2. ábra) A válaszadók kilenc kategória közül választhattak (akár több választ is jelölhettek). A diákok 27,7 százaléka egyszerűen nem akart külföldön tanulni, 26,5 százalék viszont anyagi okok miatt maradt távol a külföldi tanulástól. A családtól, párkapcsolattól, barátoktól való távolmaradás és a bátorság hiánya egyaránt a hallgatók 23,2-23,3 százalékára volt jellemző. A nem megfelelő nyelvtudás (19,1 százalék) és a tanulmányokban való megcsúszás félelme (19,4 százalék) még jelentős visszatartó tényező, viszont a válaszadók kis része volt csupán, aki vágyai ellenére azért nem tudott külföldre menni, mert nem talált megfelelő ösztöndíj-programot (7,3 százalék) vagy nem talált megfelelő képzést (6,7 százalék). Csupán a válaszadók 3,8 százaléka gondolja azt, hogy nem éri meg külföldön tanulni. Az eredmények azt jelzik, hogy nem intézményi akadályok tartják távol a diákokat a külföldi pályázatoktól – viszont felhívja a figyelmet arra, hogy (hasonlóan más korábbi hazai és nemzetközi vizsgálatokhoz), hogy a hallgatói mobilitás plusz anyagi terhei még mindig visszarettenenek diákokat a külföldi tanulástól. Szintén igen magas a „nem volt bátorságom” válasz aránya, ami összefügghet a nyelvtudás hiányával és információhiánnyal is.

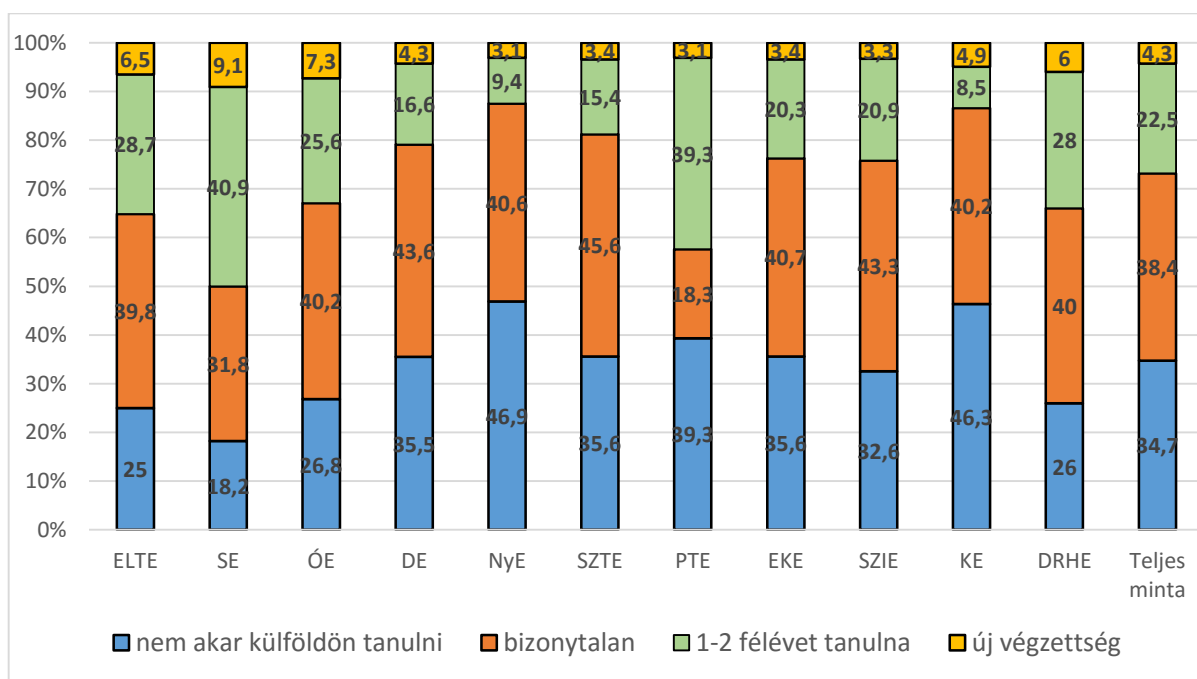
2. ábra: „Ha eddig nem tanultál külföldön, akkor annak mi volt az oka?” kérdésre adott válaszok – igen válaszok aránya

Forrás: CSAK-kutatás N=1502

A külföldi tanulási terv szempontjából a nemek, a képzési típusok vagy az évfolyamok között nem volt különbség, viszont a vizsgált intézmények és a tudományterületek között igen. (3. ábra) Az intézmények esetében az látszik, hogy két vidéki kis egyetem, a kaposvári és a nyíregyházi hallgatói azok, akik legnagyobb arányban nem szeretnék külföldön tanulni. A Pécsi Tudományegyetem esetében szintén magas azok aránya, akik nem terveznek külföldi tanulást, azonban szintén itt az egyik legmagasabb az egy-két félévet külföldön tanulni vágyók aránya – s egyben a legalacsonyabb a bizonytalanok tábora. Arányaiban legtöbben a Semmelweis Egyetemről terveznek hosszabb- vagy rövidebb távú külföldi tanulást, őket követik a már említett pécsi egyetemisták, őket pedig az ELTE-s hallgatók. A Semmelweis diákjainak esetében a magas arányú külföldi új végzettség megszerzése valószínűleg a szakképzésre (rezidensképzésre) irányul, ami az orvoselváncorlás miatt komoly veszély.

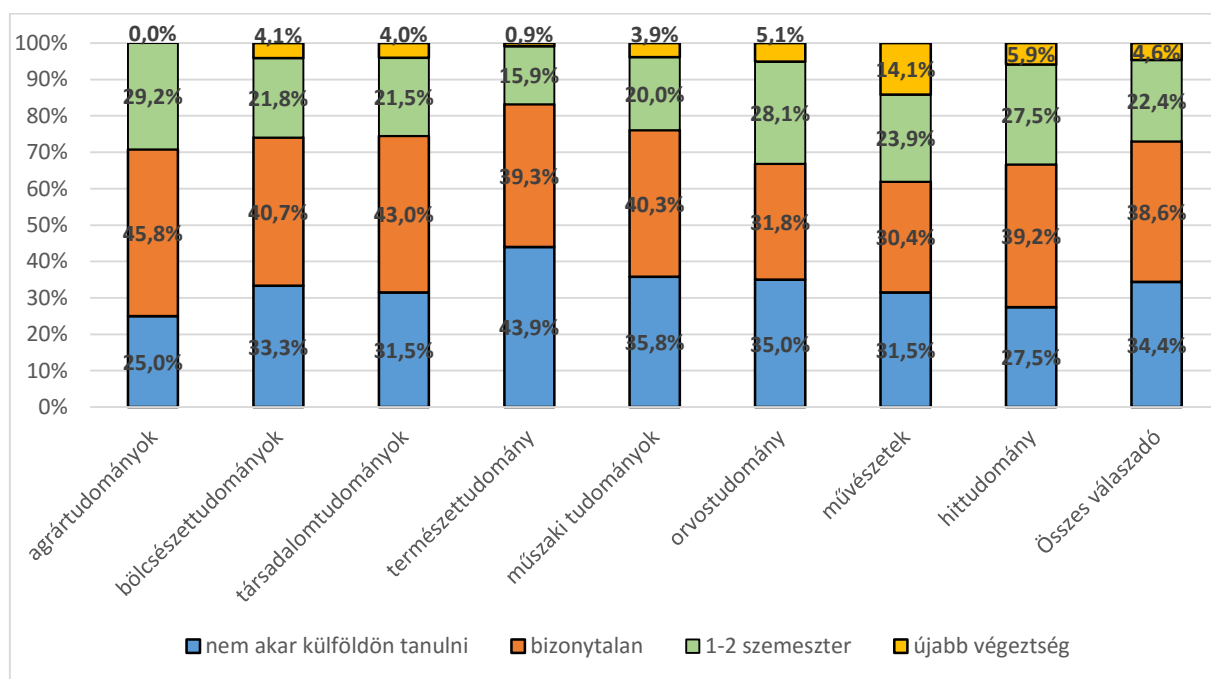
3. ábra: Külföldi tanulási tervek eloszlása intézmények szerint

Forrás: CSAK-kutatás N=1233

Tudományterületeket tekintve a legmobilabb tudományágnak a művészetek (14,1 százalék új végzettséget tervez külföldön szerezni, 23,9 százalék 1-2 szemesztert tanulna külföldön), az orvostudomány (5,1 százalék szerezne új diplomát, 28,1 százalék pedig tanulna rövid távon külföldön) és a hittudomány (ahol 5,9 százalék az új végzettséget tervezők aránya és 27,5 a fél-egy éves külföldi tanulmányi tervet dédelgetők aránya). (4. ábra) A leginkább immobilak a természettudományi (0,9 százalék szerezne külföldön új végzettséget és 15,9 százalék szerezne külföldi krediteket résztanulmányok során) és műszaki tudományterület hallgatói (akik körében 3,9 százalék szerezne teljes képzést külföldön, 20 pedig rövidebb ösztöndíjprogramban venne részt). További érdekesség, hogy új diploma megszerzése miatt a művészeti képzésben részt vevők mennének külföldre, míg a külföldi diploma megszerzése az agrártudományi és természettudományi diákok számára nem vonzó. Az agrártudományok mégsem tekinthető immobilnak, mivel éppen körükben a legmagasabb a részképzést tervezők aránya.

4. ábra: Külföldi tanulási tervek elosztása tudományterületek szerint

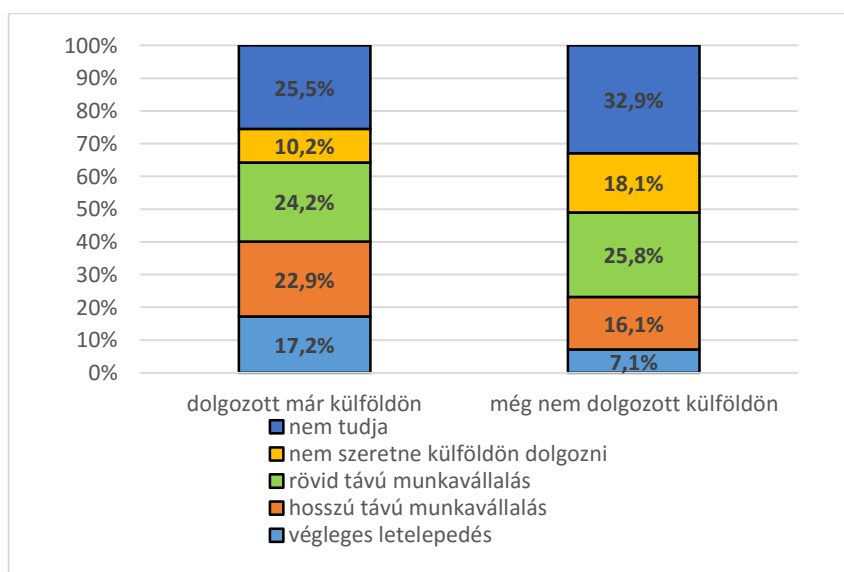
Forrás: CSAK-kutatás N=1502

Külföldi munka

Külföldi munkatapasztalattal a válaszadók 12,8 százaléka, azaz 168 fő rendelkezett. Az egyetem elvégzését követő külföldi munkavállalási terveket illetően a válaszadók 17,2 százaléka nyilatkozott úgy hogy egyértelműen nem szeretne külföldön dolgozni, 32,1 százalék bizonytalan a kérdésben. 25,8 százaléuk rövid távon, 16,7 százaléuk pedig hosszú távon is szívesen vállalna külföldön munkát, 8,2 százaléuk viszont végleges külföldi letelepedést is tervez. (5. ábra)

Azon hallgatók körében, akik rendelkeznek külföldi munkatapasztalattal, magasabb azok aránya, akik végleges letelepedést vagy hosszú távú munkát is vállalnának. Viszont a rövid távú külföldi munkavállalási tervek közel azonos arányúak a két csoportban.

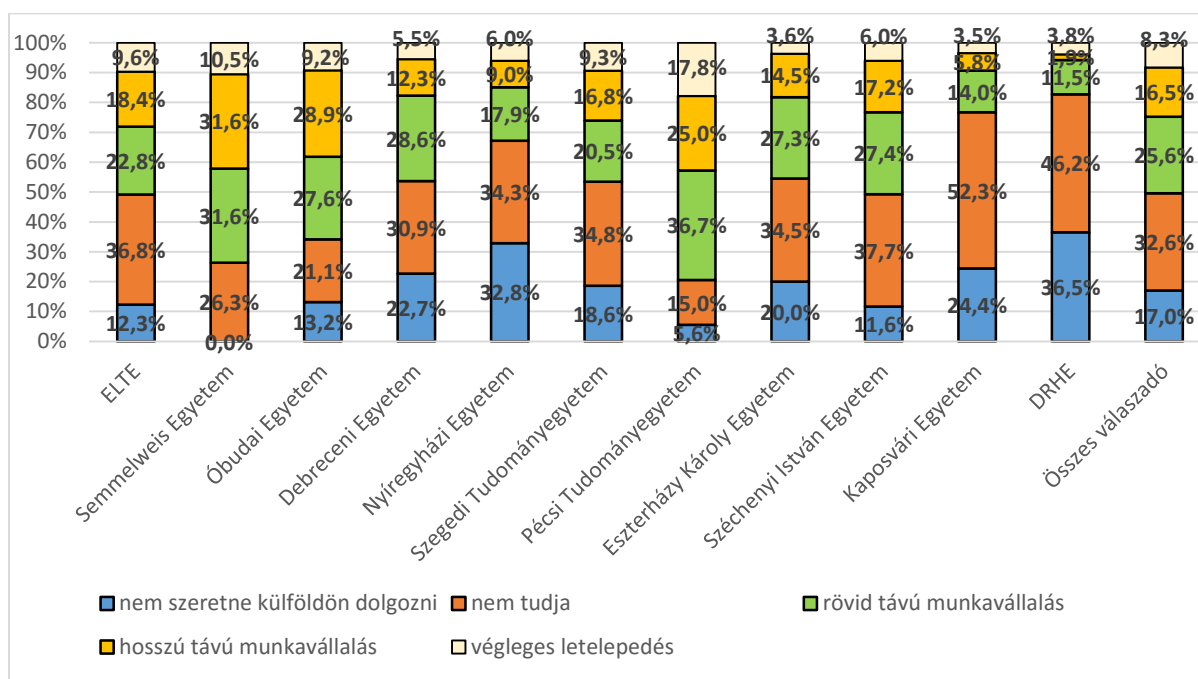
5. ábra: Külföldi munkatapasztalattal rendelkező és nem rendelkező diákok külföldi munkavállalási tervei

Forrás: CSAK-kutatás N=1230

A vizsgált felsőoktatási intézmények közül a Nyíregyházi Egyetem, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem, a Kaposvári Egyetem, a Debreceni Egyetem és az Eszterházy Károly Egyetem hallgatói között vannak legnagyobb arányban olyan hallgatók, akik nem szeretnének külföldön dolgozni. A Semmelweis Egyetem hallgatói közül senki nem volt, aki határozottan kizárta volna a külföldi munkavállalást, s szintén alacsony volt a Pécsi Tudományegyetemen is azon hallgatók aránya, akik egyáltalán nem terveznek külföldi munkát. Bizonytalanok, azaz olyan diákok legnagyobb arányban a Kaposvári Egyetemen és a Debreceni Református Hittudományi Egyetemen tanulnak, akik még nem tudják, hogy dolgoznának-e külföldön. A végleges külföldi letelepedés a Pécsi Tudományegyetem hallgatói körében kifejezetten magas, de hosszabb és rövidebb távú munkavállalási terveket tekintve is a pécsi diákok a legmobilabbak. (6. ábra)

6. ábra: Külföldi munkavállalási tervek aránya a vizsgált felsőoktatási intézményekben

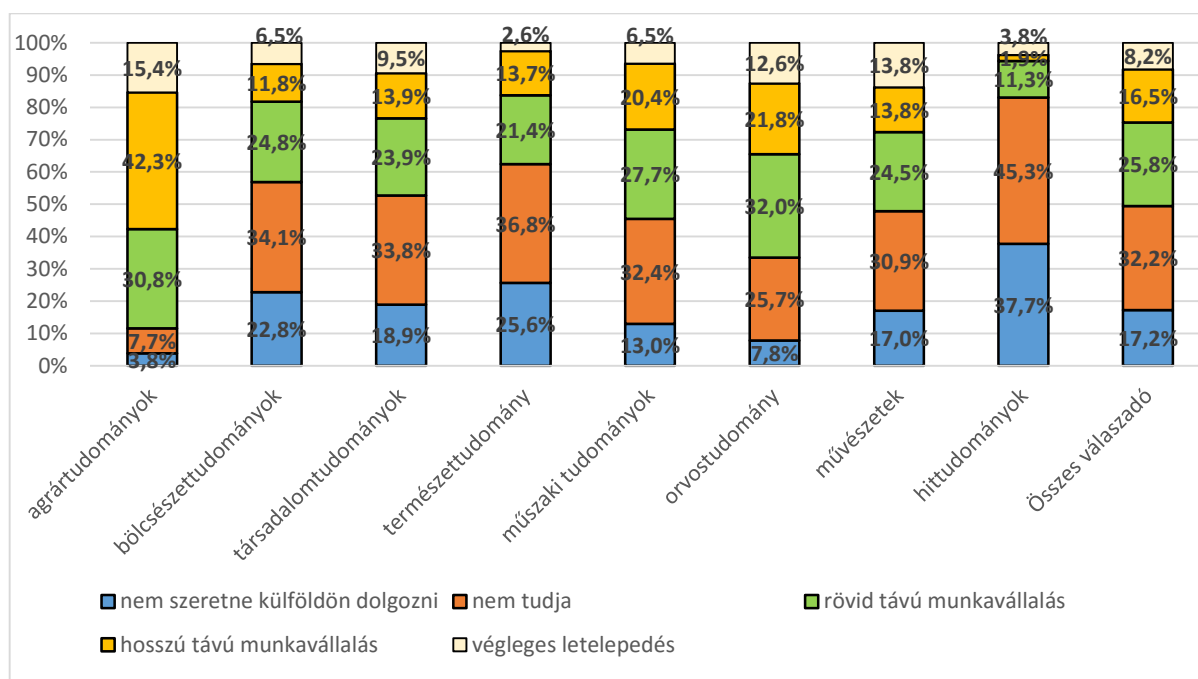

Forrás: CSAK-kutatás N=1245

Tudományterületek alapján is szignifikáns az összefüggés a külföldi munkavállalási tervvel. (7. ábra)

Legmagasabb arányban külföldi letelepedést az agrártudományi szakokon (15,4%), a művészeti területen (13,8%) és a orvostudományi területen (12,6%) tanuló hallgatók fontolgatnak, míg a legalacsonyabb a hittudományi (3,8%) és a természettudományok (2,6%) esetében. Előbbi tudományterület hallgató között viszont a legtöbb a bizonytalan is, mert 45,3 százalékuk még nem tudja, vállalna-e munkát külföldön, viszont szintén köztük a legmagasabb azok aránya, akik úgy gondolják, hogy nem akarnak külföldön dolgozni (37,7). A legmobilabbnak az agrártudományi, orvostudományi és műszaki tudományok hallgatói tűnnek, mert a rövid és hosszú távú (de nem végleges) külföldi munkavállalás körükben a legmagasabb.

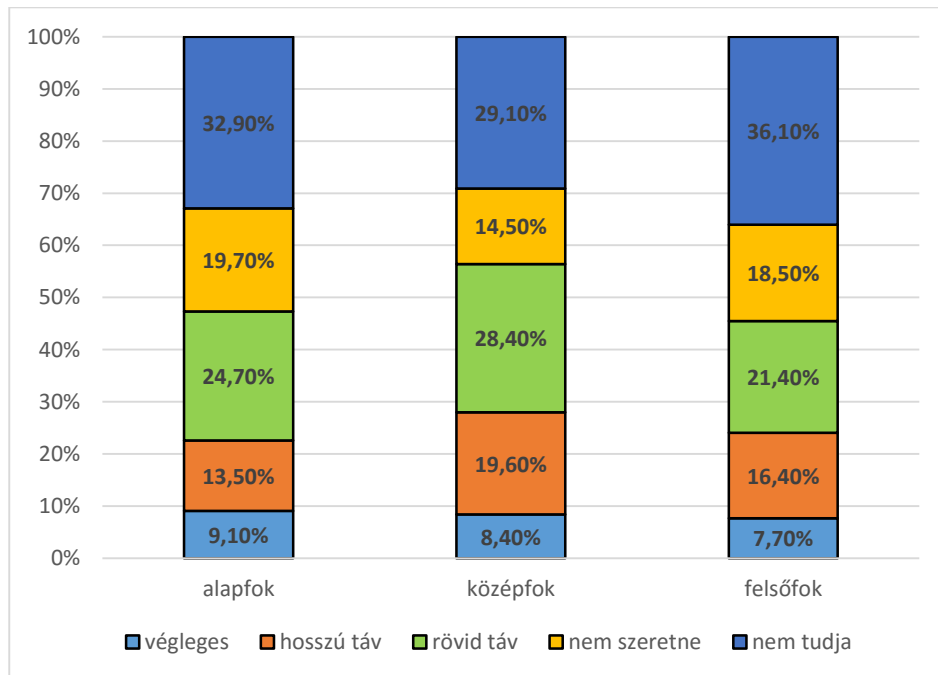
7. ábra: Külföldi munkavállalási tervek aránya tudományterületek szerint

Forrás: CSAK-kutatás N=1282

Az apa legmagasabb iskolai végzettsége és a külföldi munkavállalási tervek között szignifikáns összefüggés mutatkozott. (8. ábra) A legalacsonyabban és a magasabban iskolázott apák gyermekei azok, akik bizonytalanok, míg a középfokú apák gyermekei között egyrészt a legalacsonyabb a bizonytalanok aránya, másrészt azok aránya is, akik határozottan tudják, hogy nem szeretnének külföldön dolgozni. Viszont a végleges külföldi letelepedés az apák iskolázottságának növekedésével csökken: az alacsony végzettséggel rendelkező apák gyermekeinek 9,1 százaléka tervez külföldi letelepedést, a középfokú végzettségű apák gyermekeinél ez az arány már csak 8,4 százalék, míg a diplomás apák gyermekeinek már csak 7,7 százaléka tervez végleges külföldi letelepedést. A középfokú apák gyermekei pedig legnagyobb arányban gondolkodnak mind a rövid távú, mind a hosszú távú külföldi munkavállaláson, szemben a tőlük alacsonyabb vagy magasabb iskolai végzettségű apák gyermekeivel.

8. ábra: Külföldi munkavállalási tervek aránya az apák legmagasabb iskolai végzettsége szerint

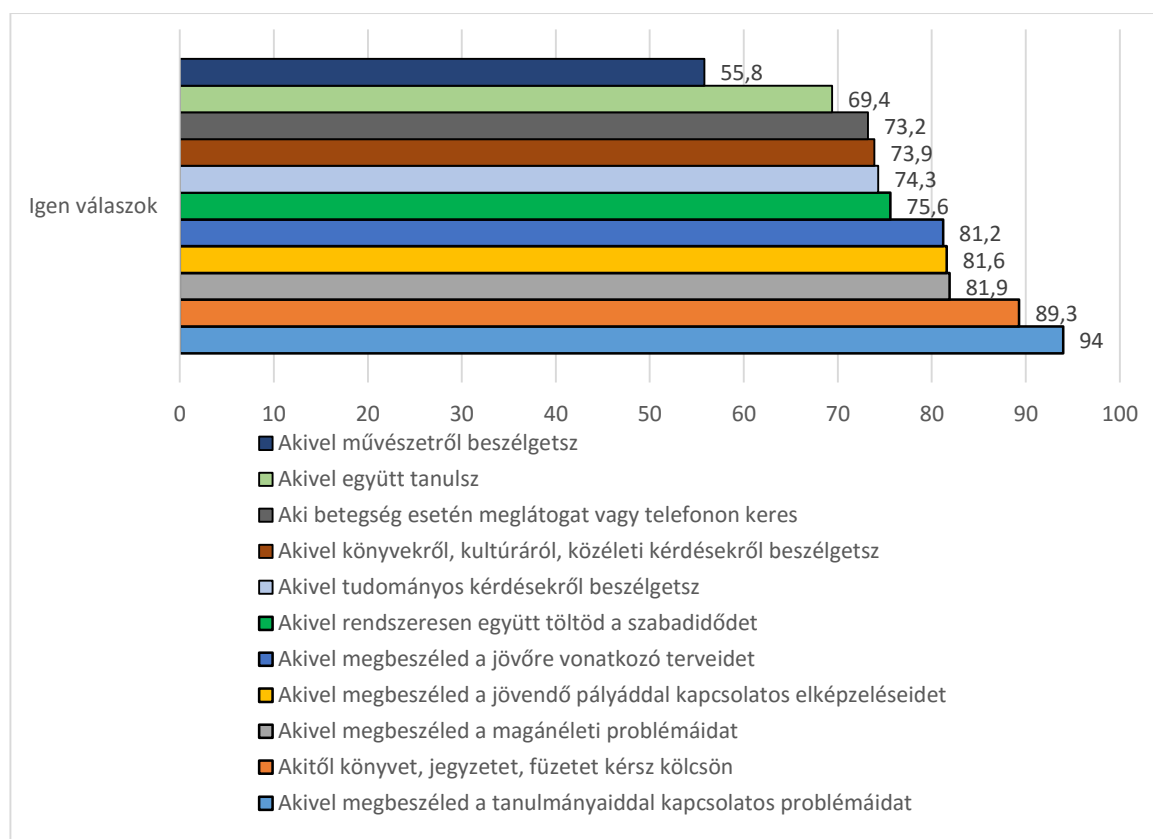

Forrás: CSAK-kutatás N=1282

Hallgatólét

A hallgatói integráció fontos eleme a hallgatói létbe való bekapcsolódás, betagozódás, melyet a felsőoktatási intézményen belüli intragenerációs kapcsolatok erősségével lehet mérni. Tizenegy konkrét élethelyzetre kérdeztünk rá, kifejezetten egyetemen belüli baráti kapcsolatkora vonatkoztatva. (9. ábra) A hallgatók 94 százaléka rendelkezik olyan hallgatótárrsal, akivel meg tudja beszélni a tanulmányokkal kapcsolatos problémáit, 89,3 százalékuk tud kitől füzetet, jegyzetet, könyvet kölcsönkérni, 81,6 százalékuk tud a csoporttársaival beszélni a pályatervekről, a jövődi karrierükről. De magas az egyetemen, tanuláson kívüli szituációkban is a válaszadók 81,9 százalékának van kivel megbeszélne a magánéleti problémáit, 81,2 százalékuk tud kivel beszélni általános jövőtervekről, 75,6 százalékuk a szabadidejüket is hallgatótársaikkal töltik.

9. ábra: Az egyetemen belüli, különböző élethelyzetekre vonatkozó kortárskapcsolatok megléte (igen válaszok aránya)

Forrás: CSAK-kutatás N=1502

Nemek közötti eltérés a tizenegy felsorolt élethelyzetből hét esetben mutatkozott, s minden esetben a nőknek volt magasabb az egyetemen belüli kapcsolatok aránya. (Csupán a könyv, jegyzet kölcsönkérését, a tudományról való beszélgetést, a jövőendő pályáról való beszélgetést és az együtt tanulást tekintve nem volt különbség a férfi és nő hallgatók között.)

Érdekes a felsőoktatási intézmények és a tudományterületek közti különbségek, ugyanis, míg az egyetemek hallgatói között minden felsorolt élethelyzetben különbség mutatkozott, addig a tudományterületek között csak négy esetben. Az eredmény nem meglepő, hiszen az intézmény mérete, a hallgatók száma mind befolyásolhatják az intézményen belüli integráció erősségét, a baráti kapcsolatok kialakulását. A 1. táblázatban sárgával jelöltük az adott kérdésben a legmagasabb intézményen belüli arányszámot, krémszínűvel a második-harmadik legmagasabb arányt, míg a zöldek a legalacsonyabb arányokat jelölik – a sötétzöld a legalacsonyabbat. A táblázatból látványosan kitűnik, hogy a Pécsi Tudományegyetemen tanuló diákoknál tizenegy kijelentésből nyolc esetben a legalacsonyabb az intézményen belüli kapcsolatokkal való rendelkezés. A PTE válaszadói között csupán 36,1 százalékuknak van olyan hallgatótársa, akivel művészetről beszélgetnének, ez az összes kijelentésre adott válasz

közül a legalacsonyabb. A többi intézményhez képest szintén az intézményen belüli kapcsolatok gyengébbek az Óbudai Egyetemen és a Nyíregyházi Egyetemen. Ezzel szemben a Debreceni Református Hittudományi Egyetem, a Kaposvári Egyetem és a Semmelweis Egyetem diákjai jóval nagyobb arányban rendelkeznek felsőoktatási intézményen belüli kortárskapcsolatokkal.

1. táblázat: Az egyetemen belüli kapcsolatok aránya tizenegy élethelyzetben – igen válaszok aránya intézményenként

Van-e olyan hallgatótársad...	ELTE	SE	ÓE	DE	NYE	SZTE	PTE	EKE	SZIE	KE	DRHE	Összes válaszadó
akivel megbeszéled a tanulmányaiddal kapcsolatos problémáidat	95,5%	94,1%	93%	96,2%	92,1%	96%	84,7%	96,3%	95,9%	97,6%	98,1%	94%
akitől könyvet, jegyzetet, füzetet kérsz kölcsön	95,1%	86,7%	90,5%	93,6%	97%	96,7%	55,1%	96,2%	97,1%	98,8%	96%	89,3%
akivel megbeszéled magánéleti problémáidat	84,3%	77,8%	71,1%	82,9%	79,4%	87,6%	75,5%	90,4%	81,9%	88%	85,7%	82%
akivel megbeszéled a jövőd pályáddal kapcsolatos elképzeléseidet	85,6%	80%	73,4%	86,9%	80%	90,2%	55,9%	84%	88,4%	93,8%	91,7%	81,7%
akivel megbeszéled a jövőre vonatkozó terveidet	90%	75%	63,3%	85,6%	82,3%	92,2%	57,9%	75%	88,0%	89,4%	89,8%	81,1%
akivel rendszeresen együtt töltöd a szabadidődöt	71,8%	80%	60,5%	71,6%	57,4%	83,8%	74,7%	79,2%	82,1%	77,1%	85,7%	75,3%
akivel olvasmányélménye idről, kultúráról, közéleti kérdésekről beszélgetsz	87,5%	94,1%	70,7%	76,8%	59,4%	85,4%	48,3%	83,3%	75,2%	82,3%	86%	74,2%
akivel tudományos kérdésekről beszélgetsz	75,7%	73,3%	75,9%	78,8%	63,2%	83,7%	50%	85,2%	80,8%	71,1%	85,4%	74%
aki betegség esetén meglátogat vagy telefonon keres	72,8%	93,8%	58,3%	78%	65%	83,1%	55,9%	76,0%	75,2%	82,1%	85,7%	73%
akivel együtt tanulsz	60,4%	100%	69,4%	67,6%	64,3%	71,6%	66%	54%	74,4%	76,2%	82,6%	69,4%
akivel művészetről beszélgetsz	69%	75%	45%	58,4%	46,4%	68,4%	36,1%	56%	57,4%	51,8%	77,6%	55,9%

Forrás: CSAK-kutatás, N=1502

Bocsi Veronika: Hallgatók értelmiségkonceptiói

A felsőoktatás tömegessé válása, amely a diplomások arányának megnövekedését vonta maga után, újra aktuálissá tette az értelmiség fogalmának kutatását. A diplomások elhelyezkedési jellegzetességei – és itt különösen a vertikális illeszkedés hiátusaira¹ gondolunk – is elmozdítja egymástól a két fogalmat, jelesül a diplomával bírók és a szellemi munkát végzők rétegét. (Bár azt meg kell jegyeznünk, hogy ez az illeszkedés korábban, már a két világháború között vagy a Kádár-rendszerben sem volt teljes.)

Az értelmiség fogalma, a társadalmi réteg határai komoly vita tárgyát képezik. A különböző koncepciók más és más vonásokra helyezik a hangsúlyt, s a nemzetközi szakirodalmat és elképzeléseket áttekintve is eltérő fókuszpontokkal találkozhatunk. Ilyen „fogódzók” lehetnek például a szellemi munka végzése, egy adott iskolai végzettség birtoklása, a szűken vett szaktudás ismerete, a politikai és lokális szerepvállalás vagy a véleményformálás.

Jelen munkánkban a hasonló kérdőíves kutatások hiányában arra vállalkoztunk, hogy az értelmiséggel foglalkozó társadalomtudományi írások definíciós kísérletei alapján egy skálát megalkotva megismerjük a hallgatók értelmiségképét. A felsőoktatás tömegessé válása mellett elemzésünket az felsőoktatás utilitarista hangsúlyai² és a hallgatói bázis társadalmi háttérének átalakulása is aktuálissá teszik.

A CSAK kutatás során egy 18 itemből álló kérdéssort állítottunk össze, amelynek elemeit a diákok egy négyfokozatú skálán értékelték abból a szempontból, hogy mennyire fontos komponensei azok az értelmiségi létnek (1= egyáltalán nem fontos, 4= nagyon fontos). Jelen fejezetben az egyes itemek pozícióit elemezzük, illetve bizonyos háttérváltozókkal való kapcsolatát (nem, településtípus, tudományterületi eltérések). Mivel hasonló kutatások nem ismertek, így más adatokkal nem tudjuk eredményeinket összevetni, a hangsúly tehát az eredmények interpretálására fog helyeződni.

Első lépésben az egyes kijelentések átlagait elemezzük. A kapott adatokat az 1. ábra szemlélteti. Az ábráról leolvasható, hogy a legmagasabb értéket a „szaktudás egy adott tudományterületen” kijelentés kapta, amelyet azonban a szűkebben vett praktikus tudáselemektől távolabbi itemek követnek („törekvés a jóra és a szépre”, „általános, saját tudományterületen túli műveltség”).

¹ A vertikális illeszkedés azt jelenti, hogy a diplomások olyan munkakörökben helyezkednek-e el, amely igényli a felsőfokú végzettséget. Ennek hazai mértékről bővebben:

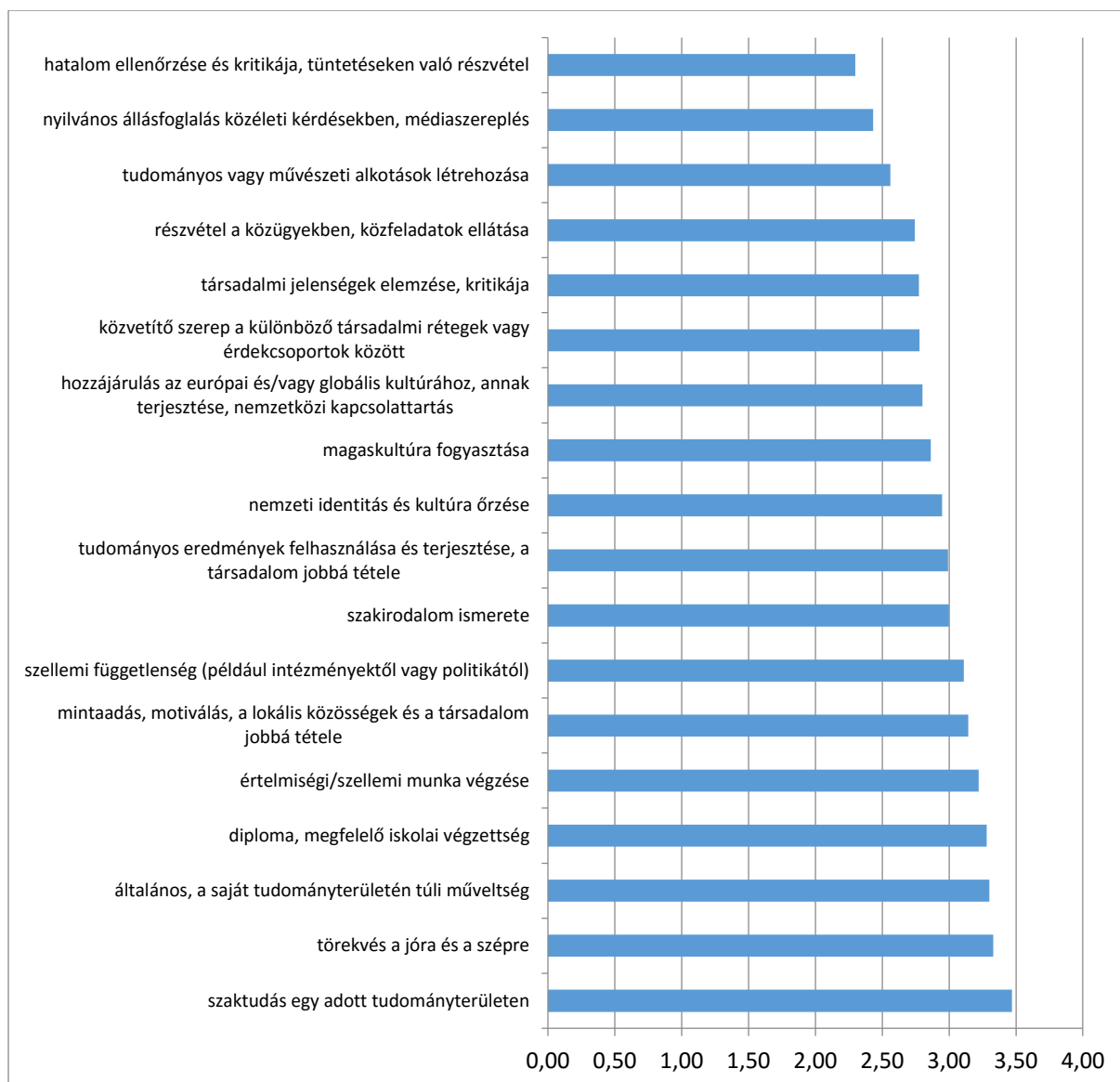
https://www.felvi.hu/pub_bin/dload/DPR_tanulmanyok/frissdiplomasok_2014_zarotanutmany.pdf

Letöltés: 2017.08.15.

² Veroszta Zs. (2010). *Felsőoktatási értékek – hallgatói szemmel. A felsőoktatás küldetésére vonatkozó hallgatói értékstruktúrák feltárása*. PhD értekezés. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem, Társadalomtudományi Kar, Szociológiai Doktori Iskola.

Erre a kettősségre, tehát a „professional” szerep, illetve a tágabb, tudományterületeken túlnyúló tudás kettősségére előzetesen is számítottunk. A negyedik pozíciót az iskolai végzettség szerinti kritérium, míg az ötödiket a foglalkozás típusa határozza meg. Szemléletes, hogy a mintaadáshoz, a lokális szerepvállaláshoz kötődő itemek a lista közepén kapnak helyet a tágabb társadalmi szerepvállaláshoz kapcsolódó kijelentéseket megelőzve. A nemzeti, illetve a globális-európai kultúrához való kötődés hasonló átlagokat kaptak (a nemzeti kultúrához való kapcsolódás ugyanakkor kicsivel megelőzi a másikat). Fontos látni, hogy míg a kulturális elit kapcsán a közvetítő funkciók, illetve a tudományos/művészeti produktumok létrehozása fontos elemként definiálható, az értelmiségkonceptióknak ezek nem képezik hangsúlyos elemét. A kritikai funkció, amelyhez a nyilvános állásfoglalások is kapcsolódnak (és például Bourdieu értelmiség-felfogásának egyik alapját képezik), marginális pozícióval bírnak. A magaskultúra fogyasztása a 11. pozíciót foglalja el. A lista legvégén a „hatalom ellenőrzése és kritikája, tüntetéseken való részvétel” kap helyet, ami kapcsolatba hozható az ifjúság politikumtól való elfordulásával, de mindenképpen egy olyan értelmiségképre utal, ami apolitikusabb beállítottsággal bír. A jelenlegi hallgatók értelmiségképe ezek alapján leginkább tudományterületi és azon túli tudáselemekre épít, amelyet a diploma megléte, a szellemi munka végzése és a lokális szerepvállalás egészít ki, miközben tágabb társadalmi beágyazottság, a politikai vonatkozások perifériálisak.

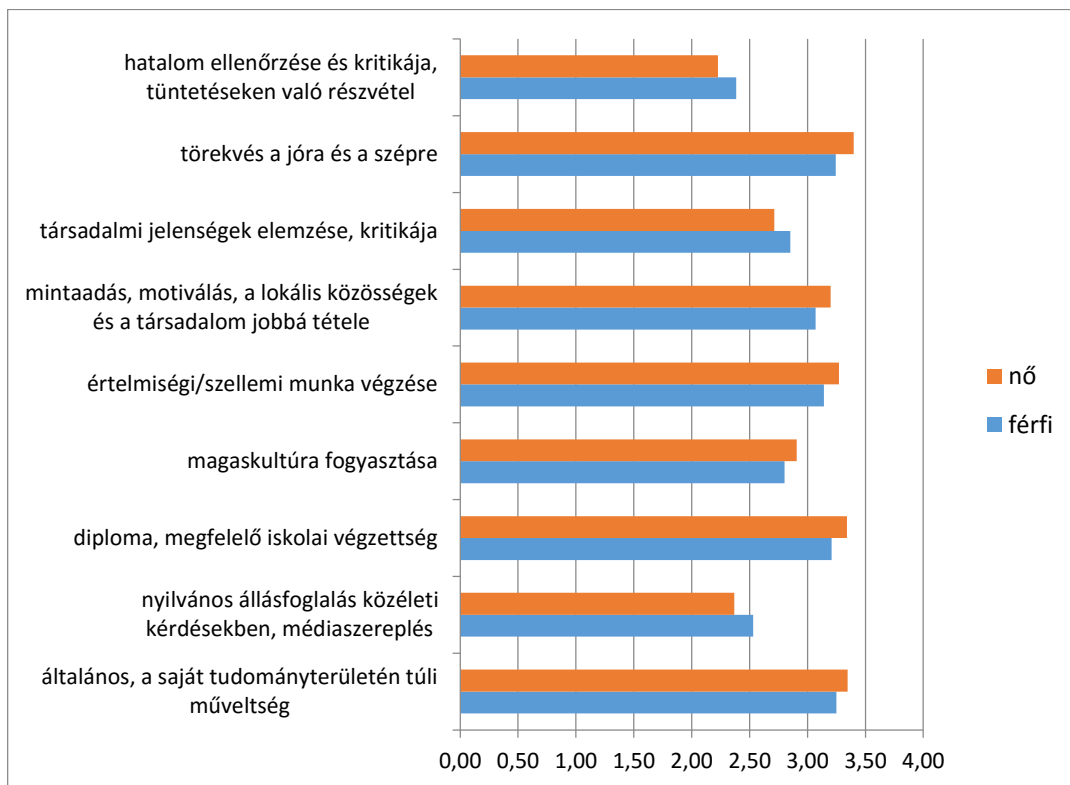
1. ábra: Az értelmiségi szerep összetevői négyfokozatú skálán mérve (CSAK Kutatás, N=1502, átlagok négyfokozatú skálával mérve)

Elemzésünk második ábrája a nemi eltérésekhez kapcsolódik. (Itt szögeznék le, hogy ennek a kérdésnek a feltérképezése a jövőben alaposabb vizsgálódást igényel, mivel a tudományterületek nemi arányai eltérőek, így ezeket a későbbiekben el kell különítenünk, s természetesen a felsőoktatásban résztvevő férfiak és a nők társadalmi háttéré is eltérő). Előzetesen a tradicionális nemi szerepek által formált értelmiségi képekkel kalkuláltunk, amelyben a diploma és a szellemi munka a nők esetében erőteljesebben jelenik meg, míg a kritikai funkciók a férfiak esetében lesznek dominánsak. A kapott eredményeket a 2. ábra ismerteti. Az ábrán az ANOVA teszttel kapott szignifikáns összefüggések szerepelnek ($p < 0,05$). A kapott eredmények értelmezésénél azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a hallgatók nemi arányainak változása az értelmiség társadalmi szerepének átalakulását is befolyásolja. Az

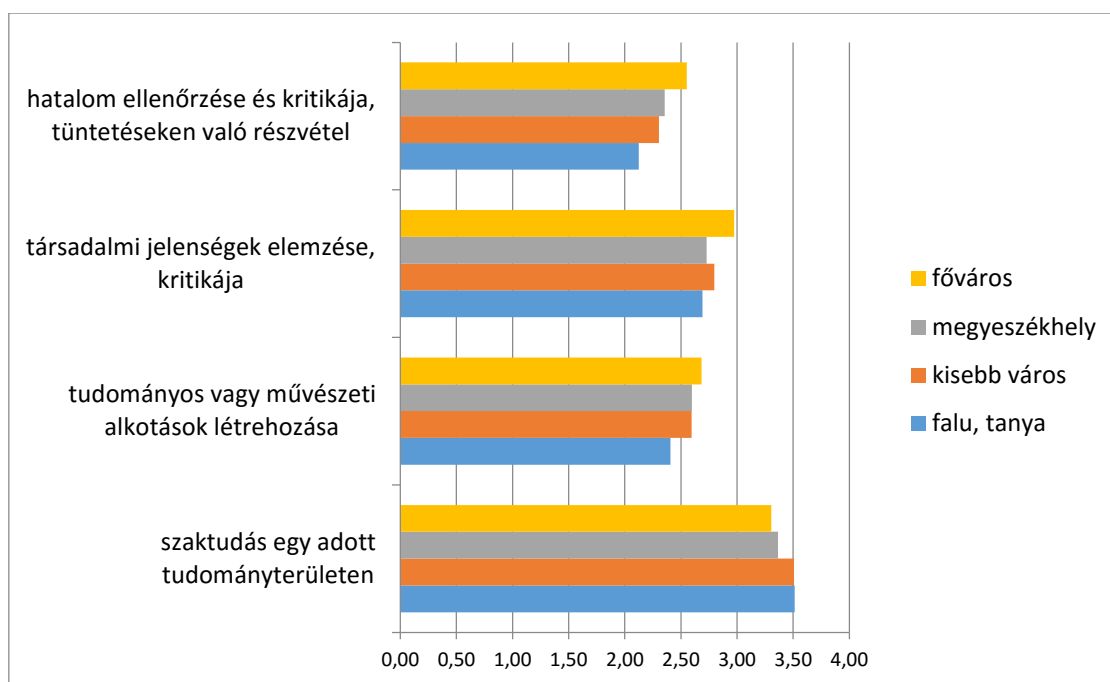
eltérések alátámasztották előzetes elvárásainkat. Három item esetében adtak a férfiak szignifikánsan magasabb értékeket, s ezek mindegyike a tágabb társadalmi szerepvállaláshoz és a kritikus funkciókhoz kapcsolódott („hatalom ellenőrzése, kritikája, tüntetéseken való részvétel”, „társadalmi jelenségek értelmezése, kritikája”, „nyilvános állásfoglalás közéleti kérdésekben, médiaszereplés”). A nők esetében a tudás, az iskolai végzettség, az értelmiségi munka, a lokális szerepvállalás, a magaskultúra fogyasztása, illetve a morális/esztétikai elvek jelentek meg hangsúlyosabban.

2. ábra: Férfiak és nők értelmiségkoncepcióinak eltérései (CSAK Kutatás, N=1351, ANOVA teszttel kimutatott eltérések, $p < 0,05$)

Elemzésünk következő lépése a településtípusonkénti eltérések vizsgálata volt. Négy kategória segítségével tártuk fel az értelmiségkoncepciók eltéréseit (főváros, megyeszékhely, kisebb város, falu/tanya). Előzetes elképzeléseink a kritikus, politikailag aktív értelmiségképek nagyvárosi túlsúlyát prognosztizálták, illetve a szorosabb kapcsolathálók miatt a lokális mintaadás fokozottabb jelenlétét a falvakban. Az eltéréseket ANOVA-teszttel vizsgáltuk ($p < 0,05$), és négy szignifikáns kapcsolatot tudtunk kimutatni, amelyek a 3. ábráról olvashatók le.

3. ábra: A településtípus és az értelmiségkonceptciók kapcsolata (CSAK Kutatás, N=1337, ANOVA-teszttel kimutatott eltérések, $p < 0,05$)

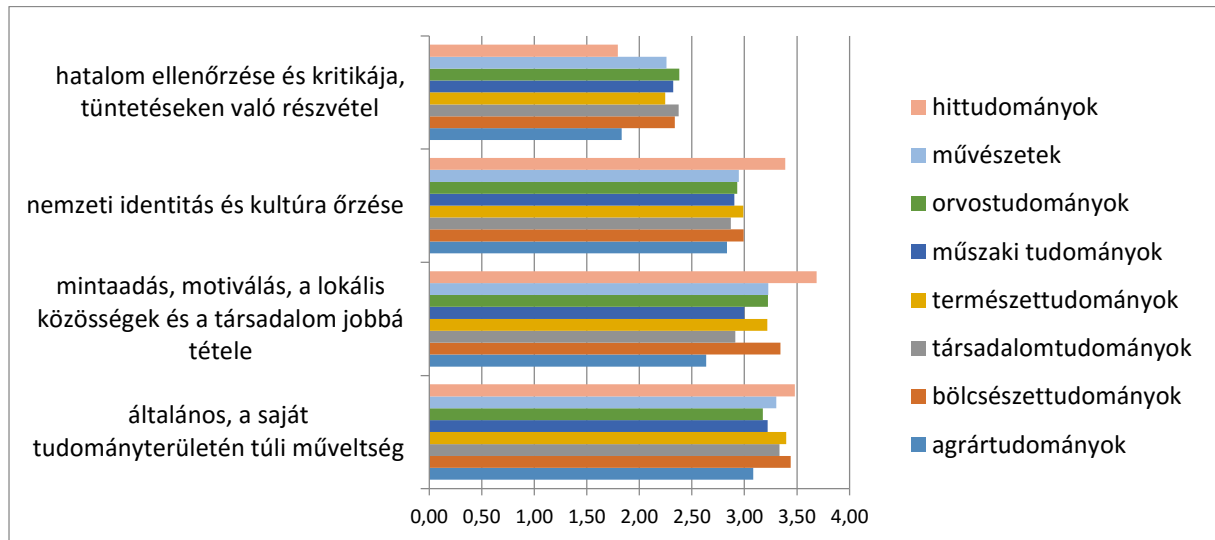

Az ANOVA-teszt kimutatta a falusi hallgatók politikumtól, kritikai attitűdöktől távolabb helyezkedő értelmiségképét – ezek legmagasabb elfogadottsága a fővárosi fiataloknál mutatható ki. Szintén ez utóbbi csoportban jellemző a tudományos/kulturális elit bizonyos ismérvének, a „tudományos és művészeti alkotások létrehozásának” a jelenléte is, ami egy alkotó, az elitcsoportok irányába inkább mutató felfogásra utal. Az értelmiség lokális hatására vonatkozó itemek esetében ugyanakkor nem találtunk eltérést. Szignifikáns kapcsolat volt még megfigyelhető az adott területen mérhető szaktudás esetében, ami a falusi hallgatók erősebb „professional” elemeire utal.

A tudományterületi eltérésekkel kapcsolatban arra számítottunk, hogy jelentős számú szignifikáns eltérés mutatható majd ki. Úgy gondoltuk, hogy megragadhatókká válnak a tudományterületek eltérő értelmiségi profiljai – például a társadalmi jelenségek kritikája vagy a társadalmi rétegek közötti közvetítés a társadalomtudományhoz fog majd kapcsolódni. A saját tudományterületen kívüli tudáselemek a bölcsészettudományhoz, míg a szaktudás fontosságát a műszaki profillal bíró képzéseken prognosztizáltuk az általunk elolvasott szakirodalmak alapján. Ezen kívül azzal is számolnunk kell, hogy az egyes tudományterületek másféle munkavégzésre készítene fel, amelyek az értelmiségi feladatok más és más szegmenseihez kapcsolódnak (pl. hittudományi képzések, művészeti képzések). Az ANOVA-teszt segítségével 12 szignifikáns különbséget tudtunk kimutatni. A tudományterületek és az értelmiségi szerepek közötti kapcsolat tehát szorosabb, mint a szociokulturális/demográfiai háttérváltozókkal való

összefüggés. Ebből a 12 kapcsolatból négyet mutat be a 4. ábra (mind a 12 kapcsolat bemutatására munkánk formája és terjedelme nem biztosít lehetőséget).

4. ábra: A tudományterületek és az értelmiségkoncepciók kapcsolata (CSAK Kutatás, N=1481, ANOVA teszt, $p < 0,05$)

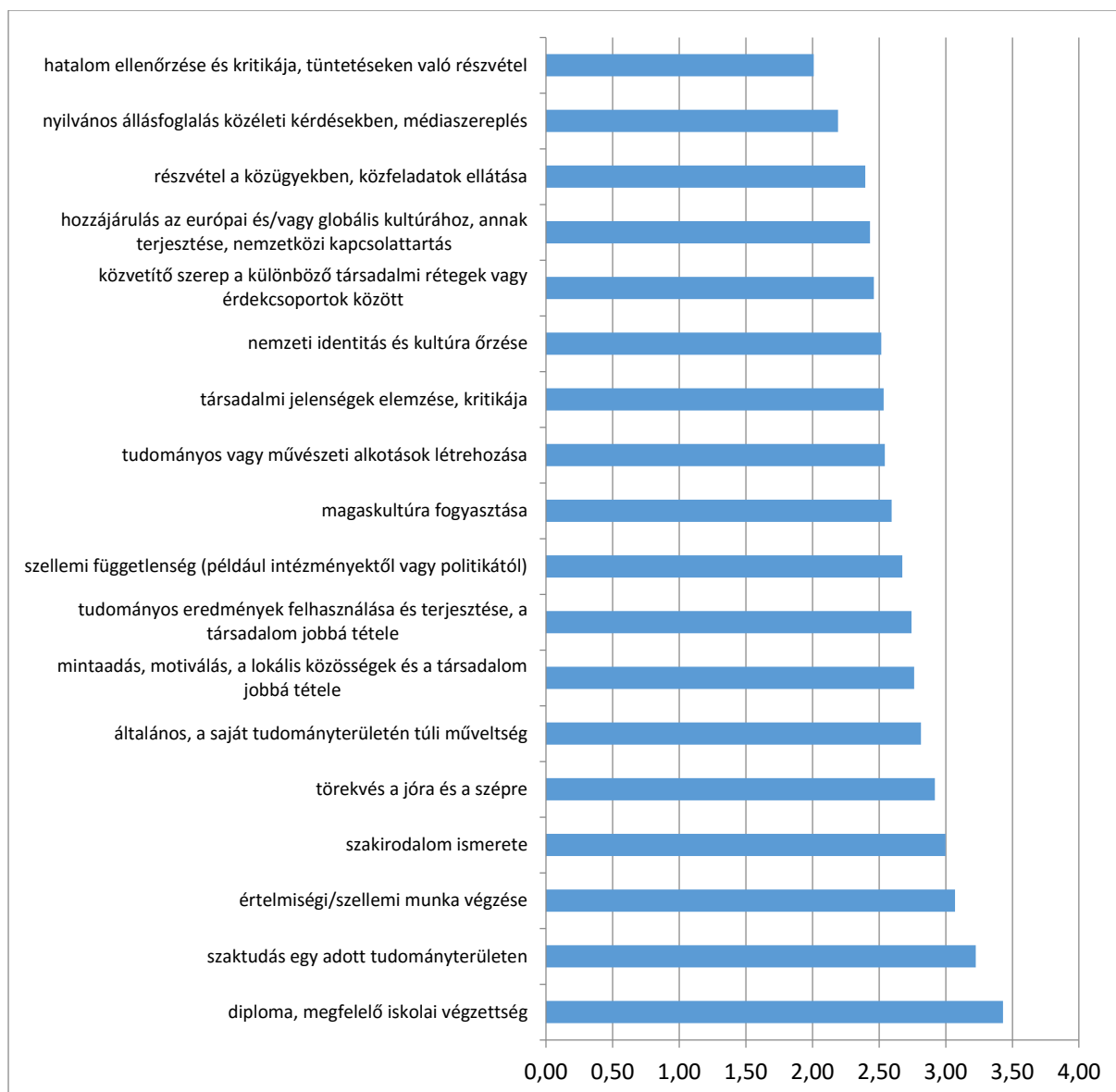
Első pillantásra látszik, hogy a hittudományi képzésekben résztvevő fiatalok értelmiségkoncepciója mutatja a legsajátosabb mintázatot – ez azonban nem csupán az egyes kijelentések nagyobb elfogadottságán alapul. A hatalomra irányuló kritikai attitűd tekintetében ugyanis itt találjuk a legalacsonyabb értéket (ez az item csak kevéssel kapott magasabb átlagot az agrártudományi képzésben résztvevők értékétől), miközben a „nemzeti identitás és kultúra őrzése” is kiemelten fontos ezeknek a fiataloknak. Az általános, tudományterületen túli műveltség a hittudományi és a bölcsészhallgatók esetében kapja a legmagasabb értékeket. A legalacsonyabb átlagok szinte minden item esetében az agrárképzésben résztvevőkhöz kapcsolódnak – hogy az ő esetükben másfajta struktúrát, vagy konzekvensen alacsonyabb átlagokat kapunk, azt a későbbi, itemek sorrendjére vonatkozó elemzések fogják megmutatni. Az azonban bizonyosnak tűnik, hogy a tudományterületek és az értelmiségkoncepciók összefonódása jelentős.

Intézményi hatások és értelmiségi szerepek

A CSAK Kutatás értelmiségkoncepciókra vonatkozó második kérdésblokkjában ugyanazt az 19 elemes itemsort használtuk, mint a hallgatók elképzeléseinek felmérésekor, ugyanakkor a diákoknak egytől négyig azt kellett skáláznuk, hogy az értelmiségi szerepek mely elemeit adja át számukra a felsőoktatási intézményük (1= egyáltalán nem jellemző, 4= teljes mértékben jellemző).

Ez a kérdésblokk a felsőoktatás intézményi hatásának kérdésköréhez kapcsolódik. Az általunk használt kérdéssor rákérdez a szaktudás átadására, a szakirodalom ismeretére, de érinti a tágabb, tudományterületen túlnyúló ismereteket és attitűdöket is (pl. magaskultúra fogyasztása). Az intézményi hatások komplex rendszerként értelmezhetőek, magukban foglalják az oktatói vagy tudományterületi hatásokat, és értelemszerűen nyúlnak túl a szakmai tudás és a szakmai készségek határain. A kérdés csupán az, hogy milyen irányban és mennyivel lépik túl ezeket a határokat. Munkánk terjedelmi korlátai miatt két területet választottunk ki elemzés szempontjából: az egyik az intézményi hatások értelmiségi szerepekhez való hozzájárulása, másrészt pedig a tudományterületi eltérések vizsgálata. Az első kérdéskör eredményeit az 5. ábra mutatja be. (A megegyező itemsor miatt a kérdésblokkban helyet kapott a „diploma, iskolai végzettség” változója is, azonban ennek elemzésétől értelemszerűen eltekintünk, bár az ábra magában foglalja annak értékét.)

5. ábra: Az intézményi hatások hozzájárulása az értelmiségi szerepekhez (CSAK Kutatás, N=1502, átlagok négyfokozatú skálával mérve)

Az ábra alapján kijelenthetjük, hogy az intézményi hozzájárulás legerőteljesebb szegmense a szaktudásra való felkészítés. Láthatjuk, hogy a „szakirodalom ismeretének” pozíciója is eltérő (az értelmiségkoncepcióknál a középmezőnybe sorolódott). A tudományterületen túli műveltség, a morális és erkölcsi komponensek, a mintaadás középmezőnyben foglal helyet, a makrotársadalmi, kritikai elemek pedig a lista végére szorulnak.

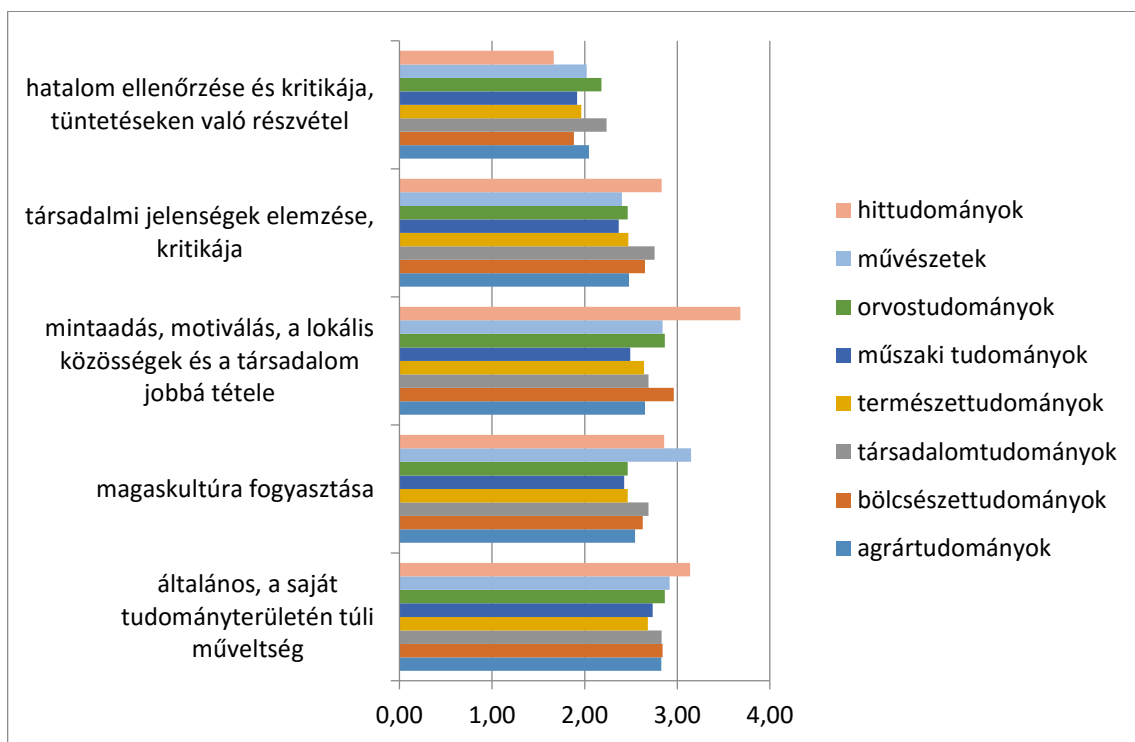
Mindez egybeeshet a hallgatók utilitarista elvárásaival,³ ugyanakkor visszajelzés lehet az intézmények felé is, különösen akkor, ha összevetjük az intézményi hatásokat a hallgatók

³ Veroszta Zs. (2010). *Felsőoktatási értékek – hallgatói szemmel. A felsőoktatás küldetésére vonatkozó hallgatói értékstruktúrák feltárása*. PhD értekezés. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem, Társadalomtudományi Kar, Szociológiai Doktori Iskola.

koncepcióival (tehát az értelmiségkoncepciók átlagaiból itemenként kivonjuk az intézményi hatások átlagait). A legnagyobb eltérés (0,487) az „általános, tudományterületen túli műveltség” esetében található, tehát az intézményi hatások értékei alacsonyabbak, mint ahogyan a diákok az adott komponens fontosságát látják. Szintén relatíve magas, 0,4 feletti eltérés tapasztalható a szellemi függetlenség, a jóra és szépre való törekvés és a nemzeti identitás megőrzésének esetében. Ezek az itemek mind-mind a szűken vett tudományterületen túli tartalmak. A szakirodalom, a szaktudás esetében jóval kisebb eltérések mutathatók ki.

Ha az intézmények értelmiségi létezésre való hozzájárulását nézzük, akkor azt mondhatjuk, hogy tudományterületenként eltérő rajzolatokat tapasztalunk – még pedig úgy, hogy mind a 19 item esetében szignifikánsak az eltérések (ANOVA teszt, $p < 0,05$). Ezek részletes ismertetésére most nem vállalkozhatunk. Eredményeink rövid bemutatására öt területet választottunk ki (6. ábra).

6. ábra: Az értelmiségi szerepekhez való hozzájárulás tudományterületenként (CSAK Kutatás, $N=1481$, ANOVA teszt, $p < 0,05$)

Az egyes tudományterületek intézményi hatásai egyértelműen interpretálhatók. Ezek egy jelentős része a szakirodalom fényében értelmezhető, vagy pedig előzetes elvárásainkkal megegyező mintát mutat. Ilyen például a magaskultúra fogyasztásának és a művészeti képzéseknek a kapcsolata (miközben az sem tekinthető meglepőnek, hogy ennél a kijelentésnél a műszaki tudományok esetében látjuk a legalacsonyabb értéket). Láthatjuk a hittudományi képzések sajátos és komplex hatásait, amelyben a társadalmi jelenségek elemzése – a társadalomtudományi képzésekhez hasonlóan – fontos szerepet kap, ugyanakkor a hatalom

kritikájánál ez az almintá a legalacsonyabb értéket mutatja fel. Az intézményi hatások tudományterületen túli szegmense a műszaki és a természettudományos képzések esetében tűnik a legszerényebbnek (miközben a szaktudás átadása során e két tudományterület képzései kedvező átlagokat mutatnak).

Összegzés és javaslatok

A CSAK kutatás értelmiség-blokkjának összegzéseként azt mondhatjuk, hogy a lekérdezés segítségével egyrészt képet kaphatunk a hallgatók – tehát a pár év múlva már értelmiségiként dolgozó felnőttek – szerepkonceptióiról. A témának komoly elméleti szakirodalma van, amely értelemszerűen kapcsolódik a rétegződéskutatásokhoz, a társadalmi mobilitás jelenségéhez, a művelődés- és kultúraszociológiához is, s mindezt átszínezi a felsőoktatás egészének átalakulása.

A kapott eredmények arra utalnak, hogy a diákok értelmiségkonceptiói nem csupán a szaktudásra épülnek (bár az ehhez kapcsolódó item kapta a legmagasabb értéket), hanem megjelennek benne a tudományterületen túli elemek, a morális komponensek és a szűkebb környezet formálásának igénye is. Ezen elemek mindegyike visszaköszön a szakirodalomban olvasható értelmiségdefiníciókban. Ugyanakkor bizonyos elemek jelenléte halványabb – ezek leginkább a tágabb társadalmi környezetre és a politikumra vonatkoznak.

Kérdés, hogy mindez tekinthető-e magyarországi sajátosságnak, s vajon egy longitudinális elemzés során milyen változásokat detektálhatnánk. Az azonban bizonyos, hogy ha a felsőoktatási intézményeket az értelmiségképzés színhelyeként definiáljuk, akkor a hatásmechanizmusokban fokozottabban meg kell célozni a szűken vett tudományterületi hatásokon kívüli tartalmakat is.

Fényes Hajnalka: A fiatalok véleménye az apaszerepekről és a nemi szerepekről

Férfiszerep, apaszerep

1. táblázat: Értékelj a következő, apa- és férfiszerepre vonatkozó állításokat! Egyáltalán nem értek egyet, nem értek egyet, egyetértek, teljes mértékben egyet értek (1-4), átlagok

	férfiak	nők	összesen	ANOVA
1. Apának lenni és gyermeket nevelni az egyik legszebb élmény egy férfi életében	3,41	3,39	3,4	Ns
2. Nem válik nevetségessé egy apa, ha a munkahelyén megtudják, hogy ő pelenkázza a gyereket	3,13	3,26	3,2	*
3. A férfiak legfontosabb feladata, hogy anyagilag biztosítsák a család megélhetését	3,34	3,08	3,19	***
4. Egy férfi számára fontosabb, hogy több időt töltsön a családjával, mint hogy plusz munkával növelje a bevételt	3,14	3,05	3,09	*
5. Egy férfinak szüksége van a gyerekekre a teljes élethez	3,06	3,07	3,07	Ns
6. Egy apa ugyanolyan jól el tud látni egy kisgyermeket, mint egy anya	2,85	3,11	3	***
7. Sikereket, karriert elérni munkájában az egyik legfontosabb cél egy férfi életében	2,77	2,84	2,81	Ns
8. A legfontosabb döntéseket a családban a férfinak kell meghoznia	2,95	2,42	2,65	***
9. Sok pénzt keresni a legfontosabb cél egy férfi életében	2,66	2,55	2,59	*

A férfiak és nők átlagának különbségére az ANOVA teszt szignifikanciája: * 0,01-0,05, ** 0,001-0,01, ***

0,001 alatt, Ns: nem szignifikáns

A fenti táblázatban az egyetértés szerint (összesen rovat) csökkenő sorrendben szerepelnek az apa és férfiszerepekkel kapcsolatos állítások. A lista élén szereplő két állítással („apának lenni és gyermeket nevelni az egyik legszebb élmény egy férfi életében” és „nem válik nevetségessé egy apa, ha a munkahelyén megtudják, hogy ő pelenkázza a gyereket”) értenek leginkább egyet a vizsgált felsőoktatási hallgatók, ami részben a modern szerepek elfogadottságát tükrözi. Azonban a második állítással való erős egyetértés talán az ezzel kapcsolatos valós tapasztalat hiányából (egyfajta naivitás) is eredhet. Emellett a második állítással inkább a nők értenek egyet, míg a férfiaknál a második legerősebb állítás a listában harmadikként szereplő „a férfiak legfontosabb feladata, hogy anyagilag biztosítsák a család megélhetését”. A listán tehát a modern szerepek után harmadikként egy tradicionális férfiszerep attitűd ugrik be (ez az állítás a klasszikus, az 1950-es években a szociológusok által megfogalmazott instrumentális szerep a férfiakra).

A következő három állítás („egy férfi számára fontosabb, hogy több időt töltsön a családjával, mint hogy plusz munkával növelje a bevételt”, „egy férfinak szüksége van a gyerekekre a teljes élethez”, „egy apa ugyanolyan jól el tud látni egy kisgyermeket, mint egy anya”) közepesen erősen elfogadott és elsősorban a modern szerepekkel való azonosulást tükrözi. Emellett a harmadik állítás elfogadása inkább csak a nőkre jellemző, és itt is hangsúlyozni kell a valós tapasztalatok hiányát az egyetemista korosztályban (egy felnőtt lakosságot reprezentáló mintában feltehetőleg más eredményeket kapnánk).

Végül az utolsó három állítással csak gyengén vagy inkább nem értenek egyet a hallgatók („sikereket, karriert elérni munkájában az egyik legfontosabb cél egy férfi életében”, „a legfontosabb döntéseket a családban a férfinak kell meghoznia”, „sok pénzt keresni a legfontosabb cél egy férfi életében”), amelyek a tradicionális férfiszerepek kisebb elfogadottságát tükrözi.

Férfiak és nők közti szignifikáns különbségeket végignézve a férfiak inkább tradicionális attitűdöket képviselnek az apaszerepekkel és férfiszerepekkel kapcsolatban (lásd pl. az utolsó két állításnál a nemek közti különbségeket), míg a nők modernebbül gondolkodnak, ahogy azt az egyetemisták és a felnőtt lakosság körében végzett korábbi kutatások is kimutatták⁴. Kivételt képez az „egy férfi számára fontosabb, hogy több időt töltsön a családjával, mint hogy plusz munkával növelje a bevételt” állítás, amivel szintén a férfiak értenek inkább egyet, és ami már a modern szerepek elfogadását tükrözi az egyetemista férfiak körében. Itt is meg kell jegyeznünk azonban, hogy egyelőre, feltehetőleg a valós tapasztalatok hiányában fogadták el ezt az állítást.

Összegzés

Összességében tehát az apa és férfiszerepekkel kapcsolatban a modern szerepek nagyobb elfogadottsága jelenik meg a hallgatók körében, ami egyfajta naivitásból és tapasztalathiányból is eredhet, és a későbbiekben még megváltozhat. (Egyedül a „a férfiak legfontosabb feladata, hogy anyagilag biztosítsák a család megélhetését” tradicionális szerep-állítás ékelődött be harmadikként a lista elején szereplő modern szerepattitűdök közé.)

⁴Lásd pl.: Fényes Hajnalka (2014): A nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdök a felsőoktatásban résztvevő hallgatók körében. In: Csoba Judit (szerk.): Kopogtatás nélkül. Szociológiai tanulmányok Szekeres Melinda 70. születésnapjára. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 155-168.

Nemi szerepek

2. táblázat: Értékelj a következő, nemi szerepekre vonatkozó állításokat! Egyáltalán nem értek egyet, nem értek egyet, egyetértek, teljes mértékben egyet értek (1-4), átlagok

	férfiak	nők	összesen	ANOVA
1. Az a helyes, ha a feleség és a férj is hozzájárul a család jövedelméhez	3,28	3,55	3,44	***
2. A dolgozó anyja is van olyan jó anyja a gyerekeinek, mint aki nem dolgozik	3,2	3,5	3,38	***
3. Manapság a nők többségének dolgoznia kell, mert csak így biztosítható a család megélhetése	3,03	3,34	3,2	***
4. Fontos ugyan a munka, de a nők többsége számára az otthon és a gyerekek fontosabbak	3,04	3	3,02	Ns
5. A háztartási munka ugyanannyit ér, mint a fizetett munka	2,93	3,06	3	**
6. A háziasszonyi teendők ellátása és a gyermeknevelés éppen olyan önmegvalósítás lehet egy nő számára, mint a keresőmunka	2,96	2,92	2,94	Ns
7. Állásban lenni is fontos lehet, de a legtöbb nőnek az igazi vágya, hogy otthona és gyereke legyen	2,89	2,9	2,9	Ns
8. A nőknek nem kell társuk beleegyezését kérni, hogy mire költsék a keresetüket	2,61	2,95	2,8	***
9. A gyerek 3 éves kora előtt káros, ha az anya dolgozik	2,88	2,7	2,77	**
10. A nők legfontosabb feladata a gyereknevelés	2,75	2,58	2,65	**
11. A férj feladata, hogy keresetével biztosítsa a család megélhetését, a feleség feladata, hogy ellássa az otthoni feladatokat	2,83	2,5	2,64	***
12. Nem jó dolog, ha a férj marad otthon és neveli a gyerekeket, a feleség pedig keresi a pénzt	2,79	2,49	2,62	***
13. Nem tesz jót egy kapcsolatnak, ha a nő többet keres, mint a férfi	2,58	2,62	2,6	Ns
14. A család élete megsínyli, ha a feleség teljes munkaidőben dolgozik	2,7	2,52	2,6	**
15. Nem helyes, ha a férfi marad otthon a gyerekekkel, a nő pedig dolgozni jár	2,72	2,46	2,57	***
16. A férjnek többet kell keresnie, mint a feleségének	2,6	2,28	2,41	***
17. A férfiak számára a munka fontosabb kell, hogy legyen, mint a család	2,05	1,84	1,93	***

A férfiak és nők átlagának különbségére az ANOVA teszt szignifikanciája: * 0,01-0,05, ** 0,001-0,01, ***

0,001 alatt, Ns: nem szignifikáns

A nemi szerepekkel kapcsolatos állításokat szintén az elfogadottság mértéke szerint csökkenő sorrendben mutatjuk be. A korábbi felnőtt lakosság körében végzett felmérések⁵ szerint a

⁵Pongrácz Tiborné (2005): Nemi szerepek társadalmi megítélése. Egy nemzetközi összehasonlító vizsgálat tapasztalatai. In: Nagy Ildikó, Pongrácz Tiborné, Tóth István György (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2005*. TÁRKI Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium, Budapest. 73-86. és Pongrácz Tiborné, S. Molnár Edit (2011): Nemi szerepek és a közvélemény változásának

magyarok többsége a tradicionális nemi szerepekben gondolkodik, hasonlóan több kelet-közép-európai országhoz (férfiak szerepe a megélhetés biztosítása, a nők az érzelmi támogató-gondoskodó szerep), de azzal az állítással is egyetértenek, hogy a nők többségének napjainkban dolgoznia kell, hogy biztosítsák a család megélhetését.

A hallgatók körében az eredmények hasonló trendeket mutatnak. A lista élén három állítás szerepel („az a helyes, ha a feleség és a férj is hozzájárul a család jövedelméhez”, „a dolgozó anya is van olyan jó anyja a gyerekeinek, mint aki nem dolgozik”, „manapság a nők többségének dolgoznia kell, mert csak így biztosítható a család megélhetése”), amely a korábbi kutatásokban kimutatott női munkavállalás elfogadásával és szükségességével kapcsolatos. Ez a modern szerepekkel való részbeni azonosulást is jelenti az egyetemisták (és a felnőtt lakosság) körében, de értékelhetjük úgy is, hogy a materiális szempontok fontosságát tükrözi a magyar társadalom értékrendjében. A három állítással a nők egyetértése erősebb, mint a férfiaké, ami megint a férfiak tradicionálisabb beállítottságát erősíti, amit már az apaszerepeknél is láttunk. A listán a következő (negyedik) állítás („fontos ugyan a munka, de a nők többsége számára az otthon és a gyerekek fontosabbak”) azonban már a tradicionális szerepekkel való azonosulást mutatja, ahogy az 6. és 7. állítással való viszonylag erős egyetértés is („a háziasszonyi teendők ellátása és a gyermeknevelés éppen olyan önmegvalósítás lehet egy nő számára, mint a keresőmunka”, „állásban lenni is fontos lehet, de a legtöbb nőnek az igazi vágya, hogy otthona és gyereke legyen”), és ezen állítások elfogadásában nincs szignifikáns eltérés a férfiak és nők között. Ezen tradicionális szerepattitűdök közé ékelődik a rangsorban ötödikként a „háztartási munka ugyanannyit ér, mint a fizetett munka” állítás, ami egy modern attitűd, de ennek elfogadása eredhet a diákok tapasztalatlanságából (egyfajta naivitás, ahogy az apaszerepeknél is előfordult), és itt is elképzelhető, hogy a véleményük változhat a későbbi életpályájuk során. Ezzel az állítással szintén a nők értenek erősebben egyet, mint a férfiak, ami a nők modernebb hozzáállását mutatja.

A listán következő további három állítás („a gyerek 3 éves kora előtt káros, ha az anya dolgozik”, „a nők legfontosabb feladata a gyereknevelés”, „a férj feladata, hogy keresetével biztosítsa a család megélhetését, a feleség feladata, hogy ellássa az otthoni feladatokat”) szintén a tradicionális szerepekkel való (közepes erősségű) azonosulást mutatja, amely elé megint beugrik egy modern attitűd: „a nőknek nem kell társuk beleegyezését kérni, hogy mire költsék a keresetüket”. Ez utóbbival itt is a nők értenek inkább egyet.

kölcsönhatása. In: Nagy Ildikó, Pongrácz Tiborné (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2011*. TÁRKI, Budapest, 192-206.

A lista végén az egyetértés és egyet nem értés határán helyezkedik el öt tradicionális szerepekkel kapcsolatos állítás („nem jó dolog, ha a férj marad otthon és neveli a gyerekeket, a feleség pedig keresi a pénzt”, „nem tesz jót egy kapcsolatnak, ha a nő többet keres, mint a férfi”, „a család élete megsínyli, ha a feleség teljes munkaidőben dolgozik”, „nem helyes, ha a férfi marad otthon a gyerekekkel, a nő pedig dolgozni jár”, „a férjnek többet kell keresnie, mint a feleségének”), melyek a lista legelején lévő – elsősorban a női munkavállalásra vonatkozó és materiális szempontokat tükröző - állításoknak részben ellentétei. Összességében tehát a diákok inkább elfogadják, mint elutasítják a női munkavállalást, akárcsak a teljes felnőtt népesség, és ennyiben a modern szerepekkel is részben azonosulnak.

Végül a legerősebben azzal az állítással nem értenek egyet a diákok, hogy „a férfiak számára a munka fontosabb kell, hogy legyen, mint a család”, bár a férfiak körében az elutasítás erőssége kisebb, mint a nőké. Összességében azonban egy pozitív tény, hogy a diákok többsége nem ért egyet ezzel az állítással, és a férfiak körében is az elutasítás dominál.

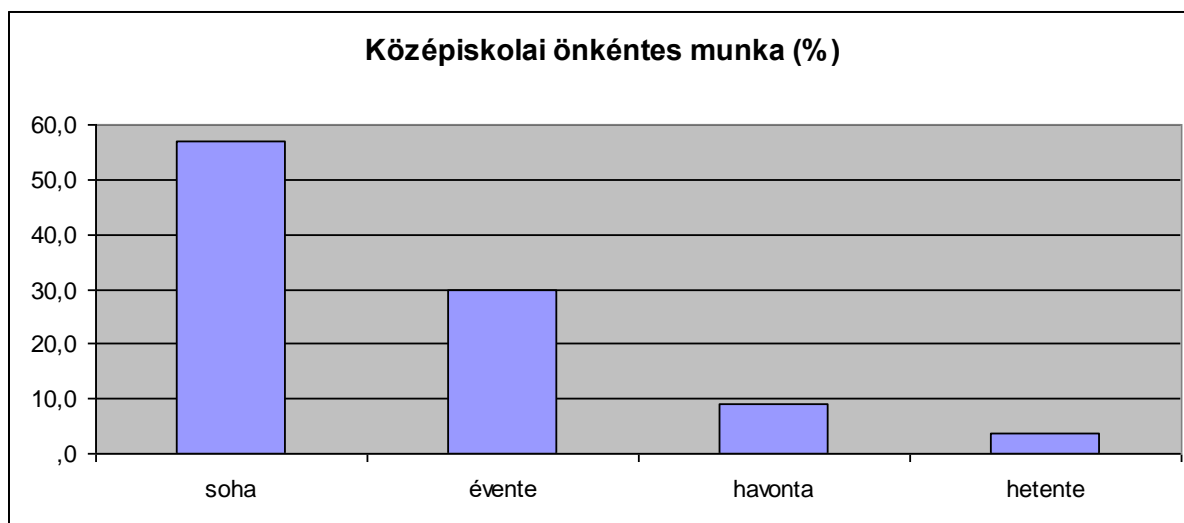
Ha itt is végignézzük a férfiak és nők közti különbségeket, egyértelműen a férfiak a tradicionálisabb beállítottságúak a nemi szerepekkel kapcsolatban a nőkhöz képest, ahogy a felnőtt lakosság körében mért felmérések eredményei is mutatják.

Összegzés

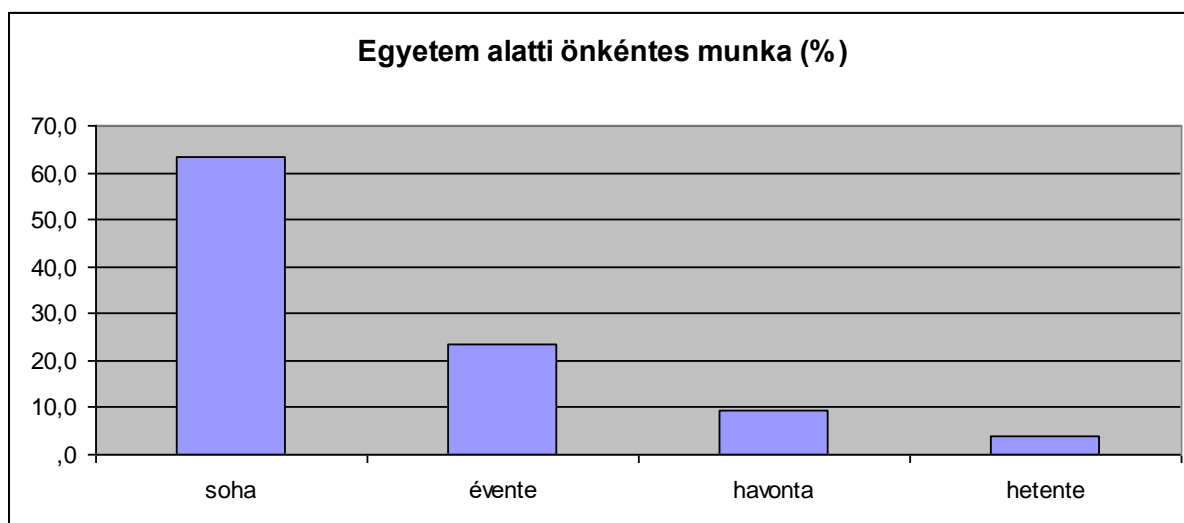
Összességében a nemi szerepekkel kapcsolatban az egyetemisták véleménye egybeesik a felnőtt lakosság véleményével, mely szerint inkább a tradicionális szerepekben gondolkodnak a magyarok, de elfogadják, sőt szükségesnek tartják a női munkavállalást, ami részben modern attitűd, részben az anyagi megfontolások erősségét tükrözi. Itt is jelen van (akárcsak az apaszerepeknél) a diákok körében egyfajta naivitás és tapasztalathiány is, ami miatt egyes modern állításokat is elfogadnak a hallgatók (beékelődnek a listán a tradicionális szerepattitűdök közé).

Fényes Hajnalka: Önkéntesség és civil aktivitás a fiatalok körében

1. ábra: Végeztél középiskolás korodban önkéntes (nem fizetett) munkát?

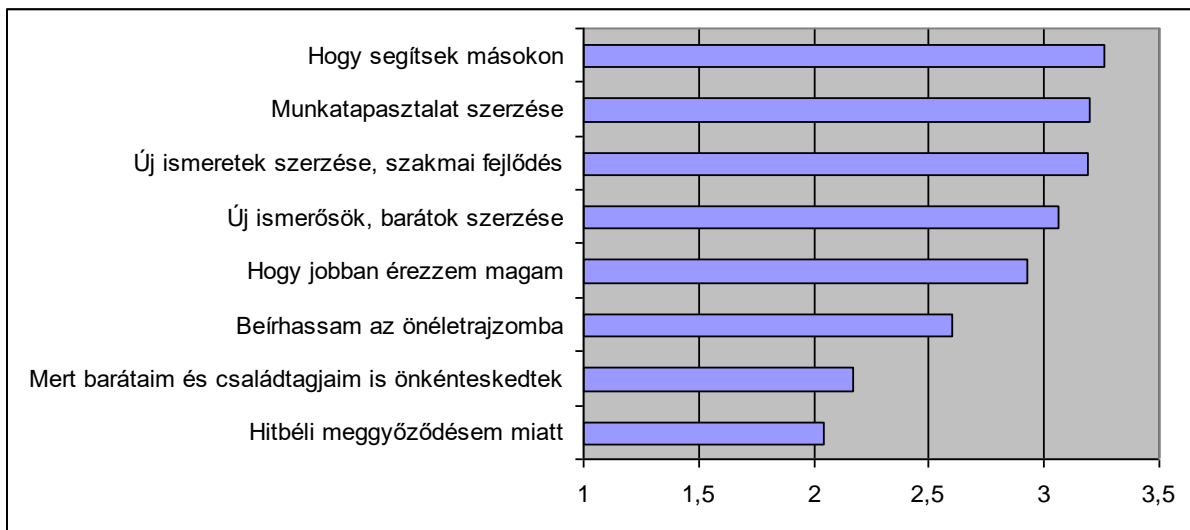
2. ábra: Végeztél egyetemi éved alatt önkéntes (nem fizetett) munkát?

Az 1. és 2. ábrán látható, a diákok többsége (a középiskolás korosztály 58%-a, az egyetemisták 62%-a) soha nem végzett önkéntes tevékenységet. A középiskolás korban végzett önkéntesség valamivel nagyobb arányú, de ez fakadhat definíciós problémákból is, hogy mit értenek a diákok önkéntes munka alatt. Azt azonban fontos megjegyezni, hogy a középiskolákban, 2011/12-es tanévben bevezetett iskolai közösségi szolgálat hatását még nem tükrözhetik adataink, hiszen a 2016/17-es tanévben elsőéves egyetemista hallgatóinak van csak ilyen tapasztalata, és az elsőévesek nem szerepeltek kutatásunk mintájában.

Az egyetemi évek alatti önkéntesség motivációit mutatja következő ábránk.

3.ábra Mennyiben motiváltak az alábbiak az önkéntes munkavégzésben? (1=egyáltalán nem, 2=inkább nem, 3=inkább igen, 4=teljes mértékben) csak akik önkénteskedtek (kb. 600 fő)

A legfontosabb motiváció a másokon való segítség, tehát a klasszikus altruista motiváció jelen van az egyetemisták körében (akárcsak a felnőtt lakosság körében). Majdnem ilyen erős motiváció azonban a munkatapasztalat szerzés és a szakmai fejlődés, amely az új típusú önkéntesség jellemzője. Tehát a fiatalok önkéntességének motivációja inkább kevert; klasszikus és új-típusú motivációk is megjelennek. A szakmai tapasztalatszerzés mellett a kapcsolatok építése is fontos a fiatalok számára az önkéntes munkavégzés során (a negyedik legfontosabb motiváció az új ismerősök, barátok szerzése).

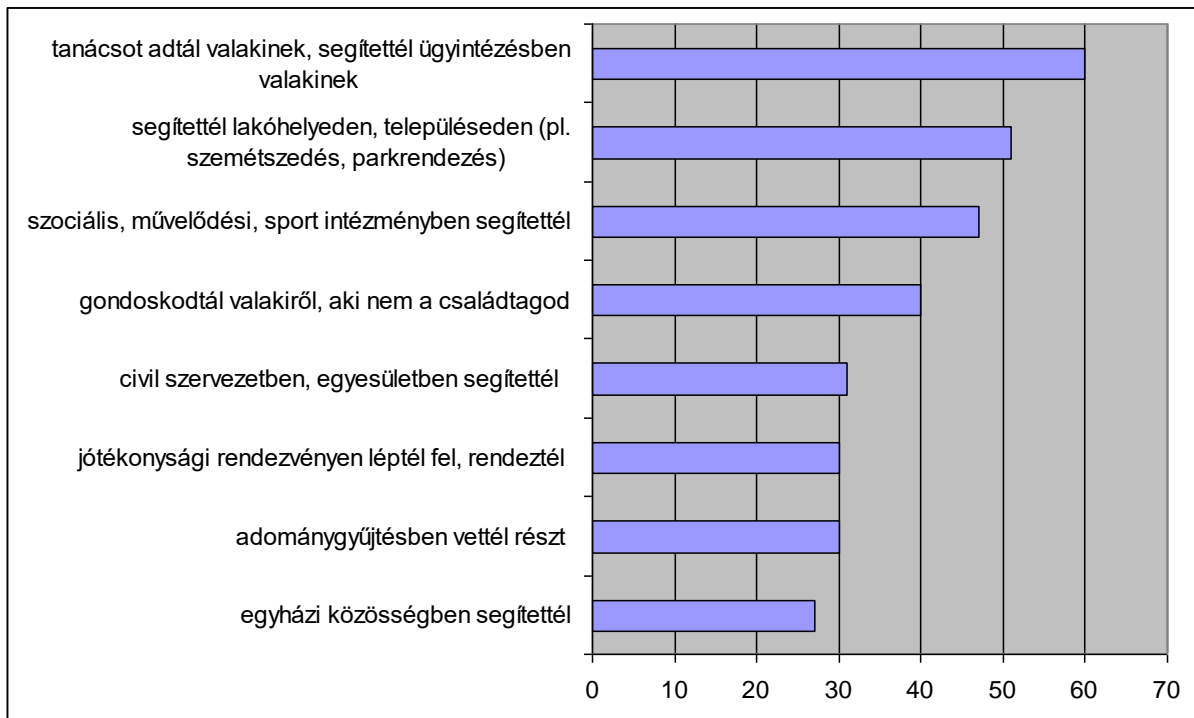
Érdekes eredmény azonban a lista végén szereplő három motiváció. Az önéletrajzba való beírhatóság egy, az USA-ban és Kanadában végzett vizsgálat szerint elsődleges az ott élő fiatalok körében⁶, azonban hazánkban a motiváció fontossága éppen az elfogadás és elutasítás határán van (1-4ig tartó fontossági listán alig több mint 2,5-ös értéket vesz fel). Eszerint Magyarországon (és más közép-kelet-európai országokban) a munkáltatók még nem veszik figyelembe az állásinterjún az önkéntességet olyan mértékben, mint nyugaton, az önkéntesség kultúrája még nem elég elterjedt, sem az egyetemisták, sem a munkáltatók körében. Emellett a barátok és családtagok önkéntessége, és ennek buzdító hatása sem jellemző a fiatalok körében, ami szintén az önkéntesség kultúrájának hiányosságait mutatja hazánkban.

⁶ HANDY, Femida, CNAAN, Ram A., HUSTINX, Lesley, KANG, Chulhee, BRUDNEY, Jeffrey L., HASKI-LEVENTHAL, Debbie, HOLMES, Kristen, MEIJS, Lucas C., PESSI, Anne B., RANADE, Bhagyashree, YAMAUCHI, Naoto, ZRINCAK, Sinisa (2010): A Cross-Cultural Examination of Student Volunteering: Is It All About Résumé Building? *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 3. 498 – 523.

A lista végén szerepel az „egyházi” motivációjú önkéntesség, ami nyugaton szintén gyakoribb. Itthon a diákok szerint a hitbéli meggyőződés inkább nem volt motiváló tényező az önkéntességben.

Az önkéntesség kapcsán felmerülő definíciós problémák felderítésére is szolgált kérdőívünk következő kérdése. (4. ábra)

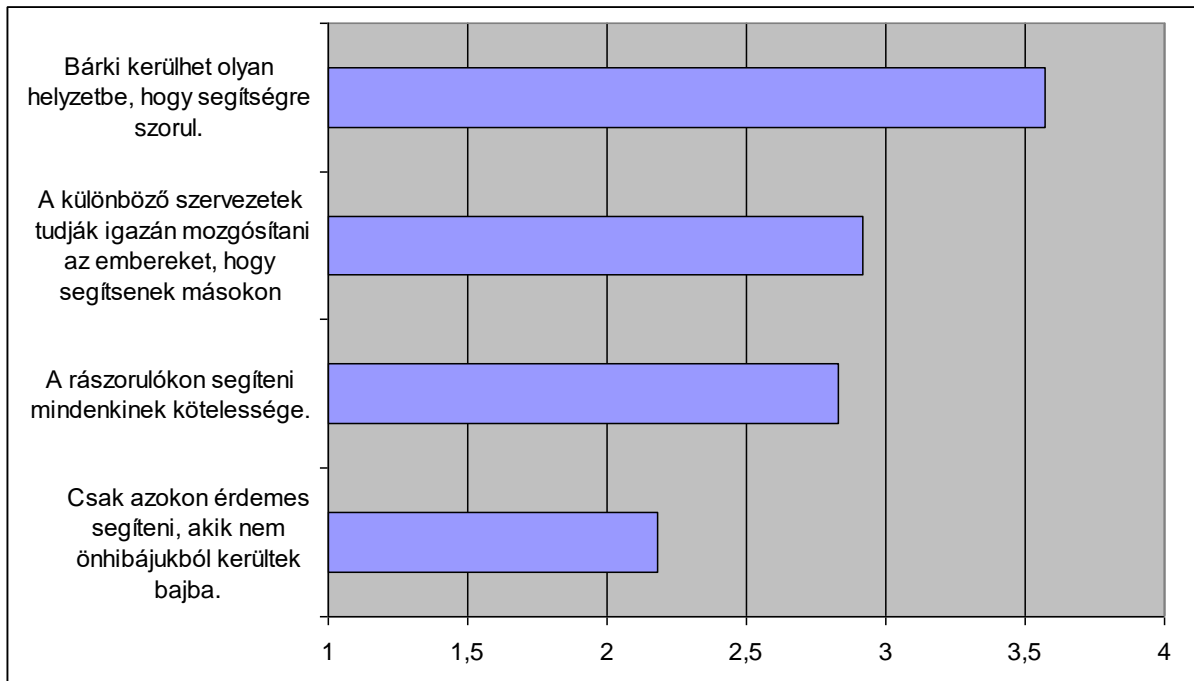
4. ábra: Az elmúlt egy évben önszántadból végezted-e a következő tevékenységek közül valamelyiket? (%)

A formális és informális önkéntességet együtt tekintve, valamint az adakozást is a jótekonyság körébe foglalva a diákok valamivel nagyobb arányban vesznek részt ilyen tevékenységekben. Míg a szigorúan vett önkéntes munka a diákok 38%-ára jellemző az egyetemi évek alatt (ahogy azt az előzőekben bemutattuk), itt vannak 50% feletti arányok is (tanácsot adtál valakinek, segítettél ügyintézésben valakinek, aki nem családtagod (pl. kérvény kitöltése), segítettél lakóhelyeden, településeden (pl. szemétszedés, parkrendezés)). A diákok 30-50%-a vett részt az utóbbi egy évben szociális, művelődési, sport intézményben való segítségben, gondoskodott valakiről, aki nem a családtag (bevásárlás, gyógyszerkiváltás, állatgondozás), segített valamilyen civil szervezetben, egyesületben, adománygyűjtésben vett részt, jótekonysági rendezvényen lépett fel, vagy ilyet rendezett. Azonban egyházi közösségben való segítség a diákok csak 27%-ára jellemző, ami összhangban van a diákok egyházi közösségbe való járási szokásaival és gyakoriságával.

A továbbiakban a társadalmi szolidaritás erősségét is megvizsgáltuk az egyetemista fiatalok körében, hiszen ennek erősítése az önkéntesség egyik célja lehet. (5. ábra)

5. ábra: Mi a véleményed az alábbi állításokról? (egyetértés: 1=egyáltalán nem, 2=inkább nem, 3= inkább igen, 4=teljes mértékben)

A hallgatók körében erős az egyetértés azzal az állítással, hogy „bárki kerülhet olyan helyzetbe, hogy segítségre szorul”. Azonban, mint ahogy láttuk, az önkéntesség kultúrája még kevésbé elterjedt Magyarországon, ezért kevésbé erős az egyetértés (bár részben egyetértés van) azzal az állítással, hogy a „különböző szervezetek (alapítványok, civil és egyházi szervezetek, egyesületek) tudják igazán mozgósítani az embereket, hogy segítsenek másokon”. A „rászorulókon segíteni mindenkinek kötelessége” állítással is csak kisebb az egyetértés, mint a listán szereplő első állítással, ami a tolerancia és a szolidaritásérzés nem túl erős voltát mutatja. Bár az ábrán az utolsó állítással, miszerint „csak azokon érdemes segíteni, akik nem önhibájukból kerültek bajba” már inkább nem értenek egyet a diákok, tehát a negatív formában feltett állítás esetén kicsit erősebb a szolidaritás és toleranciaérzés, azaz jobb eredményt kapunk.

Összegzés

Összességében elgondolkodtató, hogy a nyugat-európai trendekhez képest miért ilyen alacsony az önkéntesség aránya a magyar fiatalok körében (csak akkor emelkedik 50% fölé a mutató, ha kitágítjuk az önkéntesség jelentését és a jótékonyt, az adományozást és az informális segítségnyújtást is ide soroljuk, egyébként az egyetemisták 38%-a volt valaha önkéntes). Emellett az önkéntesség motivációi szerint az önkéntesség kultúrája nem elég elterjedt - a

diákok mellett - a munkáltatók, a barátok és a diákok családtagjai körében sem. A mások iránti tolerancia és szolidaritás érzése növelésének egyik eszköze lehet az önkéntesség, de adataink szerint a „különböző szervezetek (alapítványok, civil és egyházi szervezetek, egyesületek) tudják igazán mozgósítani az embereket, hogy segítsenek másokon” állítással csak gyengén értenek egyet a hallgatók, ami szintén az önkéntesség kultúrájának alacsony szintjét mutatja, valamint azt, hogy a formális, szervezeti keretek között folyó önkéntesség kevésbé elterjedt Magyarországon.

Bocsi Veronika: Jövőkép

A CSAK kutatás kérdőívének egy kérdéssora a fiatalok jövőképével foglalkozott. A megkérdezetteknek egy hatfokozatú skála segítségével kellett értékelni a családjukra, saját karrierjükre, a közéletre, Magyarországra és a világ egészére vonatkozó jövőképeket (az egy a nagyon pesszimista álláspontot jelölte, a hatos pedig a teljesen optimistát).¹ A hetes kód a „nem tudom” válaszlehetőséghez kapcsolódott. Elemzésünk során egyrészt a kategóriák átlagaira és móduszaira voltunk kíváncsiak, valamint arra kerestük a választ, hogy ez egyes háttérváltozók milyen kapcsolatban állnak a jövőképek egyes elemeivel (nem, településtípus, szülők iskolai végzettsége és szubjektív anyagi helyzet). Hasonló, de kutatásunknak nem teljesen megfeleltethető kérdésblokk szerepelt a Magyar Ifjúság 2016 kutatásban is – ekkor egy mintázat rajzolódott ki, amelynek során a közélet és a tágabb társadalmi kontextus negatívabb, míg a személyes, szűkebben vett élettel kapcsolatban pozitívabb állításokat fogalmaztak meg a fiatalok.²

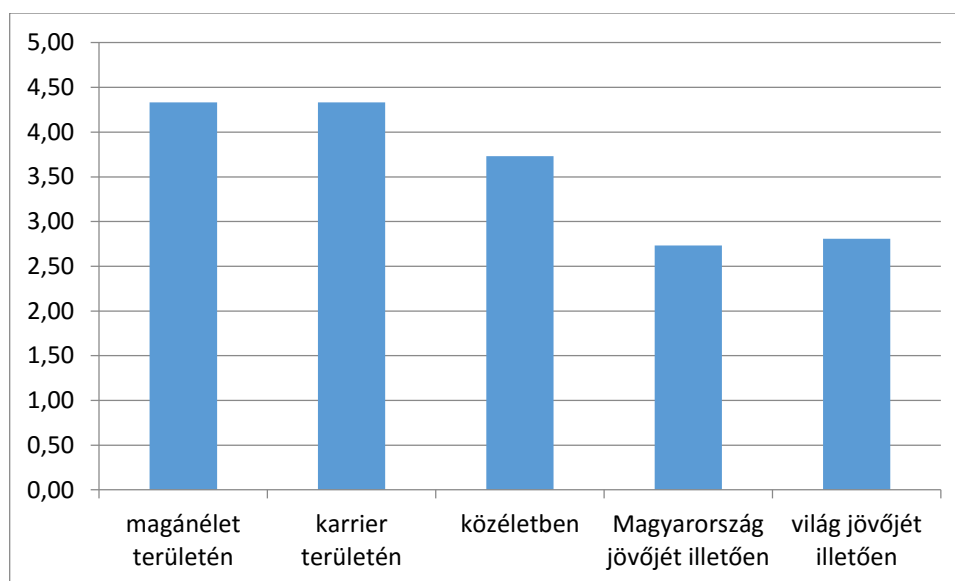
Az átlagok vizsgálata előtt azonban ki kellett szűrniük a „nem tudom” válaszokat. Ezek aránya minden esetben egy százalék volt vagy az alatti értéket mutatott – értelemszerűen ezeket a válaszokat az átlagokba és a módusz kiszámításába nem emeltük be. Az átlagok értékeit áttekintve láthatjuk, hogy a legmagasabb értékek a személyes életpályákhoz kapcsolódnak (4,33 az értéke mind a magánélet, mind pedig a karrier itemének), Magyarország (2,73) és a világ (2,8) jövőjét azonban borúsán látják a fiatalok (1. ábra). Az egyes területek móduszai, azaz leggyakrabban adott válaszai a következők voltak: család – 6, karrier – 5, közélet – 4, Magyarország jövője – 3, világ jövője – 3.³

¹ A kérdés szövege pontosan a következő volt: „Mindent egybevetve mennyire látod optimistán/pozitívan a jövőt az alábbi területen tíz év múlva?”

² V.ö.: http://www.ujnemzedek.hu/sites/default/files/magyar_ifjusag_2016_a4_web.pdf

³ A szórás értéke a magánélethez kapcsolódóan volt a legmagasabb.

1. ábra: A jövőképek egyes területeinek megítélése (1= teljesen pesszimista vagyok, 6= teljesen optimista vagyok, CSAK Kutatás, N= min. 1180 oszloponként, hatfokozatú skálával mért átlagok)

Ezután a jövőképeket magyarázó változók rendszerét vizsgáltuk meg. A Magyar Ifjúság 2016 gyorsjelentése is rámutatott arra, hogy az társadalmi háttérváltozók a magyar fiatalság egészében alakítják az életpályák/jövőképek egyes szegmenseinek megítélését – értelemszerűen a magasabb státuszú csoportok esetében a jövőképek kedvezőbbek.⁴ Ezeknek az összefüggéseknek a feltárásához ANOVA-tesztet használtunk ($p < 0,05$). Szignifikáns különbséget a nem és a településtípus változója esetében nem találtunk, a szülők iskolai végzettségei közül pedig az apa végzettsége állt kapcsolatban a karriertervekkel (sig.: 0,046). A kapcsolat azonban nem lineáris rajzolatú (alapfok – 4,35, középfok – 4,22, felsőfok – 4,47). Ennek magyarázata talán abban keresendő, hogy a fiatalok a saját szakmai jövőképüket a kibocsátó életközegükhöz viszonyítják, és az alapfokú végzettségű apák esetében a társadalmi mobilitás nagyobb szakmai előrelépést és életminőségbeli váltást jelent.

Ha a szubjektív anyagi helyzet mutatóját tekintjük független változónak, minden szegmens esetében szignifikáns kapcsolatot kapunk (1. táblázat).

⁴ V.ö.: http://www.ujnemzedek.hu/sites/default/files/magyar_ifjusag_2016_a4_web.pdf

1. táblázat: A jövőképek egyes területeinek megítélése a szubjektív anyagi helyzet szerint (CSAK Kutatás, N= min. 1227, ANOVA-teszt, $p < 0,05$, sig.: 0,000, 0,000, 0,000, 0,025 és 0,032, hatfokozatú skálával mért átlagok)

	magánélet területén	kARRIER területén	közéletben	Magyarország jövőjét illetően	világ jövőjét illetően
Mindenünk megvan, jelentősebb kiadásokra is telik.	4,6	4,6	4,0	2,8	3,0
Mindenünk megvan, de nagyobb kiadásokat nem engedhetünk meg magunknak.	4,2	4,2	3,6	2,7	2,7
Előfordul, hogy a mindennapi kiadásainkat nem tudjuk fedezni.	4,2	3,8	3,1	2,1	2,6
Gyakran megesik, hogy nincs pénzünk a mindennapi szükségleteinkre.	4,4	4,1	3,6	3,0	2,8

Láthatjuk, hogy Magyarország jövőjének a változóját kivéve minden esetben a várt összefüggés rajzolódik ki, azaz a legmagasabb presztízs pozitívabb jövőképpel társul (még a magánélet esetében is). A kapcsolatok azonban a felsőoktatáson belül nem lineárisak – a legkedvezőtlenebb átlagokat az „előfordul, hogy a mindennapi kiadásainkat nem tudjuk fedezni” alminta esetében találjuk. Magyarország jövőjét mindeközben a legszegényebb csoport látja a legkedvezőbbben – ennek az összefüggésnek az okát a jövőben további statisztikákkal és/vagy kvalitatív technikákkal volna érdemes megvizsgálni.

A magánélet megítélésének eltérései mögött a már feltárt kapcsolatokon kívül még két változó hatását feltételeztük (más szegmensekkel való vizsgálatot a terjedelmi keretek nem tesznek lehetővé): egyrészt a szülők családi állapotáról,⁵ másrészt pedig a megkérdezettek párkapcsolati státuszáról gondoltuk, hogy kihat a jövőbeli magánélet megítélésére. Mind a két esetben ANOVA-tesztet használtunk ($p < 0,05$). A szülők párkapcsolati státusza esetében (sig.: 0,041) a legmagasabb érték az „édesapám/édesanyám özvegy volt” válaszlehetőség esetén mutatkozott (4,4). Itt a megkérdezettek alacsony elemszáma miatt óvatosan kell kezelnünk ezeket az adatokat (27 fő). Őket követik az elvált szülők gyermekei (4,39) és a házasok gyermekei (4,38). Fontos látnunk, hogy a válás alapvetően nem mozdítja el a fiatalokat a pesszimistább magánéleti kilátások irányába. Két kategória esetében azonban jelentősebb „lemaradással”

⁵ A kérdés megfogalmazása pontosan: „Milyen volt a párkapcsolati státusza a szüleidnek 14 éves korodban?”.

számolhatunk: az élettársi kapcsolatok esetében („együtt éltek, de nem házasodtak össze”), illetve az egyéb kategóriában (3,89 és 3,67).

A jelenlegi párkapcsolat státusz és a magánéleti tervek kapcsolata logikus és jól interpretálható (sig.: 0,000): minél szorosabb kapcsolatban élnek a fiatalok, a jövőképek annál pozitívabbak (a 29, már házas hallgató esetében 5,3 az átlag, összeköltözés esetén 4,99 – ez a „pozitív pólus”). Azok a diákok, akiknek még nem volt párkapcsolata, a skálán a legalacsonyabb értékeket jelölték be (ennek átlaga 3), míg a jelenleg párkapcsolattal nem bírók esetében 3,8-as értéket találhatunk.

Összességében azt mondhatjuk, hogy a hallgatók a személyes életpályájukat pozitívabban ítélik meg, s ez mind az átlagokban, mind a leggyakoribb válaszokban, tehát a móduszokban is megmutatkozik. A tágabb társadalmi kontextushoz kapcsolódó forgatókönyvek azonban jóval negatívabbak – a legalacsonyabb átlag a „Magyarország jövője” itemhez kapcsolódik. Bizonyos háttérváltozók hatása kimutatható (szubjektív anyagi helyzet, apa végzettsége), a kapcsolatok azonban nem lineárisak. A legpesszimistább jövőkép a közepes státuszú hallgatók esetében mutatható ki – ez persze nem azt jelenti, hogy a jövőbeni karrierjük és életpályájuk ténylegesen is ilyen mintázatot fog majd mutatni a jövőben. A magánéleti kilátások a kibocsátó család szerkezetével és a jelenlegi párkapcsolati státusszal is kapcsolatban állnak, azonban nagyon fontos, hogy a válasz puszta ténye nem formál ki a családi életre vonatkozó negatív jövőképet.